

Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken

Neuhuyskade 92

2596 XM Den Haag

Postbus 97851

2509 GH Den Haag

Telefoon Info-lijn 070 3110155

Telefoon secretariaat 070 3110157

Telefax 070 3638957

Internet www.pma-pensioenen.nl

E-mail info@pma-pensioenen.nl

Tekst PMA

Productie A'vier Communicatie, Amsterdam

Ontwerp DATBureau, Amsterdam

Fotografie Ton Hendriks, Amsterdam

PMA ■ JAARVERSLAG ■ 2009

De mensen voor wie we het doen

PMA verzorgt de pensioenen van meer dan 23 duizend deelnemers. Allemaal mensen die, hoe verschillend ze ook zijn, een ding gemeen hebben: ze werken in een openbare apotheek ergens in Nederland. Voor dit jaarverslag bezochten we een aantal van die apotheken, spraken met apothekemedewerkers, en vroegen fotograaf Ton Hendriks om ze op de foto te zetten. Het resultaat vindt u verspreid door dit jaarverslag terug.

p 24

Finsterwolde

p 28

Tiel

p 33

Venlo

p 37

Amsterdam

p 42

Dronten

Inhoud

Inleiding	4
Profiel van PMA	6
Kerncijfers	7
Functionarissen	8

Verslag van het bestuur

1	Samenvatting	11
2	Organisatie	12
2.1	Algemeen	12
2.2	Algemeen bestuur	12
2.3	Dagelijks bestuur en commissies	13
2.4	Bureau van PMA	13
2.5	Deelnemersraad	14
2.6	Verantwoordingsorgaan	14
2.7	Visitatiecommissie	14
3	Pensioenregeling	
3.1	Pensioenregeling van PMA	16
3.2	Deelnemers	18
3.3	Premies	20
3.4	Pensioenopbouw tijdens werkloosheid	21
3.5	Waardeoverdracht van pensioenaanspraken	22
3.6	Seniorenregeling	22
3.7	Pensioenuitkeringen	23
3.8	Herverzekering	25
4	Communicatie	26
5	Risicobeheer	
5.1	Inleiding	30
5.2	Solvabiliteitsrisico	30
5.3	Risico's financiële instrumenten	32
5.4	Niet-financiële risico's	38
6	Beleggingen	
6.1	Beleggingsbeleid	40
6.2	Beleggingsportefeuille	44
6.3	Rendement	45
6.4	Vrijstelling Wet BPF en de Z-score	47
7	Financiële positie	
7.1	Resultaten 2009	50
7.2	Voorziening pensioenverplichtingen	54
7.3	Vermogen en dekkingsgraad	54
8	Blik op 2010	58

Verslag van de Deelnemersraad	60
Verslag van de Visitatiecommissie	63
Verklaring Verantwoordingsorgaan	65

Jaarrekening 2009

Balans	68
Staat van baten en lasten	69
Kasstroomoverzicht	70
Toelichting behorende tot de jaarrekening 2009	71
Toelichting op de balans	76
Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen	82
Toelichting op de staat van baten en lasten	83

Overige gegevens

Gebeurtenissen na balansdatum	89
Actuariële verklaring	89
Accountantsverklaring	90

Bijlagen

Kerncijfers PMA sedert oprichting	92
Begrippenlijst	93

Inleiding

Voor u ligt het jaarverslag 2009 van Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken, kortweg PMA.

PMA heeft zich in 2009 gedeeltelijk kunnen herstellen van de gevolgen van de financiële crisis. De dekkingsgraad is toegenomen van 112% aan het begin tot 129,5% aan het eind van het jaar. PMA heeft nog steeds een solide basis en de volledige uitbetaling van de pensioenen is nooit in het geding geweest. Ook op het dieptepunt van de financiële crisis, in het eerste kwartaal van 2009, is de dekkingsgraad van PMA niet onder de door de toezichthouders als kritische grens beschouwde 105% gedaald. Daarmee behoort PMA als vanouds bij de meest solvabele Nederlandse pensioenfondsen.

Er wordt gesproken van 'onderdekking' als het vermogen van het fonds lager zou worden dan de pensioenverplichtingen (de dekkingsgraad is dan lager dan 100%) en van 'dekkingsstekort' als de dekkingsgraad zich tussen 100% en 105% bevindt. Deze situaties doen zich bij PMA dus niet voor en hebben zich ook nimmer voorgedaan. Wel waren de financiële buffers van het fonds in het vierde kwartaal van 2008 volgens de regelgeving te laag geworden. Een pensioenfonds heeft immers forse reserves nodig om financiële klappen, zoals die zich bijvoorbeeld tijdens deze kredietcrisis manifesteren, ook in de toekomst weer op te kunnen vangen. De dekkingsgraad inclusief deze reserves (het 'vereist eigen vermogen') bedraagt eind 2009 131%. Als de dekkingsgraad hoger is dan 105% maar lager is dan de dekkingsgraad inclusief het vereist eigen vermogen is sprake van een 'reservetekort'. Vanwege het bij PMA aanwezige reservetekort heeft het bestuur begin 2009 een herstelplan gemaakt waarin aan de toezichthouder, De Nederlandsche Bank (DNB), duidelijk wordt gemaakt hoe de buffers in een periode van 15 jaar weer op het vereiste niveau gebracht worden. DNB heeft het herstelplan van PMA in de loop van 2009 goedgekeurd. Geholpen door positieve rente- en beursontwikkelingen zijn de reserves van PMA veel sneller gestegen dan in het herstelplan was aangenomen. PMA is in bijna het gehele laatste halfjaar 2009 zelfs uit reservetekort geweest. Per 31 december 2009 heeft PMA wel weer een klein reservetekort. Mede oorzaak daarvan is de extra voorziening die moest worden opgenomen in verband met het beschikbaar komen van nieuwe informatie over de levensverwachting van Nederlanders. Op grond daarvan moet worden aangenomen dat ook de deelnemers van ons fonds gemiddeld langer zullen leven, waardoor er een hogere voorziening nodig is om aan alle toekomstige pensioenverplichtingen te kunnen voldoen. Ondanks de financiële nadelen van de hogere levensverwachting voor het fonds spreken wij de hoop uit dat de verbetering van de gemiddelde levensverwachting in Nederland ook van toepassing zal zijn op de deelnemers van ons fonds!

PMA blijft zich in zijn beleid richten op de lange termijn. Uit een in 2009 verrichte studie blijkt dat, indien de rente-ontwikkelingen en de beleggingsopbrengsten gemiddeld in de komende jaren een normaal niveau hebben, het fonds er in kan slagen om financieel gezond te blijven. Voor de korte termijn zijn de vooruitzichten onzeker. Het is onduidelijk wat we van de aandelen- en rentemarkten kunnen verwachten, en of het inmiddels opgetreden gedeeltelijke herstel eerst nog gevolgd zal worden door een nieuwe dip, voordat het herstel verder doorzet.

Dankzij de in relatie tot de andere Nederlandse pensioenfondsen toch nog bovengemiddelde financiële buffers heeft het bestuur van PMA besloten de pensioenen per 1 januari 2010 te verhogen met 3,25%. Met een dergelijke mate van toeslagverlening behoort PMA tot de top van de Nederlandse pensioenfondsen.

In dit jaarverslag wordt verder ingegaan op de uitkomsten van het financiële beheer en beleggingsbeleid, de actuariële analyse van het resultaat en een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen op pensioengebied. Ook zijn in dit jaarverslag gegevens opgenomen over de Seniorenregeling, in verband met de samenhang met de pensioenregeling.

De wijze van verslaglegging is conform de bepalingen in Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, die onder verantwoordelijkheid van de Raad voor de Jaarverslaggeving is opgesteld. Bijzondere situaties zoals stelselwijzigingen of schattingswijzigingen deden zich in 2009 niet voor.

Het bestuur van PMA dankt iedereen die zich het afgelopen jaar heeft ingezet voor het fonds.

Den Haag, 6 april 2010

Namens het bestuur van PMA
H. Hofstee, voorzitter

Profiel van PMA

Pensioenfonds Medewerkers Apotheken (PMA) verzorgt de pensioenen van ruim 23.000 apothekemedewerkers en ruim 9.900 ex-apothekemedewerkers, de zogeheten gewezen deelnemers. Circa 4.000 gepensioneerden en nabestaanden ontvangen een pensioenuitkering van PMA. De gemiddelde leeftijd van het deelnemersbestand van PMA is relatief laag, vergeleken met het gemiddelde van de pensioenfonds in Nederland.

De regelingen die PMA uitvoert, gelden voor de werknemers van wie de werkgevers onder de werkingssfeer van het verplicht gestelde bedrijfstakpensioenfonds PMA vallen, en bovendien voor de werknemers die werken bij instellingen die zich vrijwillig hebben aangesloten bij PMA.

De pensioenregelingen van PMA hebben het karakter van een uitkeringsovereenkomst; er wordt pensioen opgebouwd volgens het zogenaamde middelloonsysteem. Sinds januari 2006 is er een onderscheid in de pensioenregeling voor apothekemedewerkers geboren vóór 1950 en medewerkers geboren in of na 1950. Afgezien van een stop-loss verzekering voor hoge risico's zijn de pensioenen niet herverzekerd.

Het premieniveau zal zoveel mogelijk stabiel worden gehouden op 28,8% van de pensioengrondslag voor deelnemers geboren vóór 1950 en 24,6% van de pensioengrondslag voor deelnemers geboren op of ná 1 januari 1950. Premiekorting wordt in principe niet gegeven.

Het fonds heeft een toeslagambitie die voorwaardelijk is, conform D1 van de Beleidsregel toelagenmatrix:

- het fonds heeft als toeslagambitie de algemene loonindex van de CAO Apotheken;
- deze toeslagambitie wordt vormgegeven door het beleggingsbeleid: in de premie zit geen opslag die aangemerkt is voor toekomstige toeslagverlening, noch wordt er beleidsmatig een bestemmingsreserve voor aangehouden.

Het bestuur beslist jaarlijks of en in hoeverre pensioenrechten en pensioenaanspraken worden aangepast. De hoogte van de daadwerkelijk toe te kennen toeslag wordt jaarlijks door het bestuur vastgesteld.

De beleggingen van PMA zijn veelal ondergebracht bij externe vermogensbeheerders of in beleggingsfondsen. Het bestuur van PMA formuleert het beleggingsbeleid.

Het bureau van PMA is belast met de uitvoering en de administratie van de pensioenregelingen en de beleggingen. Daarnaast is het bureau belast met de uitvoering van de Seniorenregeling en de Regeling Zorgverlof (alle voor rekening van de Stichting Regeling Medewerkers Apotheken, SRMA). Voorts int PMA de bijdragen voor de Stichting Bedrijfsfonds Apotheken (SBA).

Kerncijfers

	2009	2008	2007	2006	2005	
<i>Aantallen per 31 december</i>						
Actieve deelnemers, totaal	23.080	22.745	21.932	20.941	20.353	1) inclusief andere
– nog niet premieplichtig	544	565	424	336	373	aangesloten organisaties
– met pensioenopbouw	22.536	22.180	21.508	20.605	19.980	werkzaam in de bedrijfstak
Gewezen deelnemers, met premievrije rechten	9.914	9.244	8.377	7.696	7.226	2) met ingang van 2006 wordt onderscheid gemaakt naar deelnemers geboren in 1950 en later en deelnemers geboren vóór 1950. De percentages lopen uiteen als gevolg van verschillen in de franchise
Gepensioneerden	4.001	3.719	3.487	3.229	3.106	3) over het voorafgaande jaar. Per 1 januari 2010 bedraagt de toeslagverlening (over 2009) 3,25%
Aangesloten apotheken ¹⁾	1.991	1.974	1.902	1.819	1.802	4) De kosten waren in 2007 hoger dan normaal. Dit houdt verband met de kosten voor het door PMA in het kader van haar 50 jarig jubileum georganiseerde symposium over duurzaam beleggen, alsmede een reservering in verband met een door DNB opgelegde boete
<i>Premies in %</i>						
Premies werkgever geboren vóór 1950 ²⁾	19,2	19,2	19,2	19,2	19,66	5) Na de 'presentatie-correctie' groot 1,28
Premies werkgever geboren in of na 1950 ²⁾	16,4	16,4	16,4	16,4	19,66	
Premies werknemer geboren vóór 1950 ²⁾	9,6	9,6	9,6	9,6	10,25	
Premies werknemer geboren in of na 1950 ²⁾	8,2	8,2	8,2	8,2	10,25	
<i>Toeslagverlening per 1 januari in %</i>						
Rechten en uitkeringen ³⁾	2	1,25	1,75	1	0	
<i>Balanspositie per 31 december (x € 1 miljoen)</i>						
Belegd vermogen	1.062	883	1.127	1.074	926	
Pensioenverplichtingen	790	782	537	557	547	
Andere technische voorzieningen	34	9	8	0	0	
Reserves	243	94	589	522	380	
<i>Solvabiliteit per 31 december in %</i>						
Aanwezige dekkingsgraad volgens FTK normen	129,5	111,9	208	199,1		
Aanwezige dekkingsgraad volgens APP normen				193,5	169,5	
Vereiste dekkingsgraad volgens FTK normen	131,1	128,5	136,3	136,0		
Vereiste dekkingsgraad volgens APP normen				130,8	129,3	
Gemiddelde rekenrente (RTS)	3,6	3,3	4,8	4,2	3,7	
<i>Inkomsten/Uitgaven (x € 1 miljoen)</i>						
Ontvangen premies	61,4	57,5	52,0	47,5	46,6	
Kostendekkende premies	77,2	55,4	56,7	42,1	43,9	
Direct beleggingsresultaat	18,2	25,8	39,2	27,6	20,1	
Indirect beleggingsresultaat	125,7	-310,3	-13,1	96,7	100,7	
Uitkeringen	21,4	19,7	18,2	17,5	15,9	
Pensioenuitvoeringskosten ⁴⁾	1,7	2,1	3,6	1,6	1,5	
<i>Rendement beleggingen %</i>						
Totaal rendement	16,0	-24,7	2,4	13,2	15,2	
Ontwikkeling Benchmark	16,2	-20,0	2,0	11,2	14,5	
Z-score	0,0	-2,8	0,3	1,1	0,5	
Performancetoets ⁵⁾	0,8	1,1	2,3	1,8	1,3	

Functionarissen

Bestuur

Leden

Benoemd door FNV Bondgenoten, te Utrecht:

Dhr. H. Hofstee, voorzitter (2010)

Dhr. J.G. Huizenga

Dhr. J.P. Veenhuizen

Mw. A.E. Poppe-Huisman, plvv.

Benoemd door CNV Publieke Zaak, te Den Haag:

Dhr. A.A. Bal, secretaris (2009)

Mw. J.M.T.N. van Oijen

Mw. B.H.M. Hertroys, plvv.

Benoemd door de Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter Bevordering der Pharmacie, te Den Haag:

Dhr. drs. B.M.G. Smals

Dhr. drs. M.A. Hagenzieker, secretaris (2010)

Dhr. drs. P.H.A.M. Verheggen

Dhr. drs. A. van Zijl, voorzitter (2009)

Benoemd door de Associatie van Ketenapotheken (ASKA) te Leidschendam:

Dhr. drs. C.A.J. Hilhorst RA

Dhr. drs. J.P. Eeken, plvv.

Dagelijks bestuur

Dhr. A.A. Bal

Dhr. drs. M.A. Hagenzieker

Dhr. H. Hofstee

Dhr. drs. A. van Zijl

Beleggingscommissie

Dhr. A.A. Bal

Dhr. drs. M.A. Hagenzieker

Dhr. H. Hofstee

Dhr. drs. A. van Zijl

Dhr. J. van Beek

Mw. E.P.M. van Kalmthout-Papôt RBA, tot mei 2009

Dhr. M.J.M. Kropman RB

Deelnemersraad

Namens FNV Bondgenoten, te Utrecht:

Mw. A. Kraaijenbrink

Mw. S.C.R. Terlouw, secretaris

Dhr. E. Visser, voorzitter

Mw. K.W. de Vries

Mw. H.J.M. van Bussel, plvv.

Namens CNV Publieke Zaak, te Den Haag:

Mw. G.M. Biemond-Schalk

Mw. E. van der Graaf

Namens Centrale Samenwerkende Ouderenorganisaties (CSO), te Utrecht:

Mw. C.H.J. van Doorn

Mw. G.M. van der Linden

Verantwoordingsorgaan

Namens FNV Bondgenoten, te Utrecht:

Mw J.C.M. Beemsterboer-Tol

Mw H.L. Overbeek-Vlasman, tot maart 2010

Namens CNV Publieke Zaak, te Den Haag:

Dhr C. Leidekker

Namens de Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter Bevordering der Pharmacie, te Den Haag:

Dhr drs. P.J.Th.Th. van Bakel

Dhr drs. S.M.E.R. Steffens, vanaf maart 2010

Namens Centrale Samenwerkende Ouderenorganisaties (CSO), te Utrecht:

Mw H.L. Berkenbosch

Visitatiecommissie

Dhr. prof. dr. R. Bauer, voorzitter

Mw. H.M. Meulblok

Dhr. dr. P. de Wolf

Communicatiecommissie

Dhr. J.G. Huizenga

Dhr. drs. P.H.A.M. Verheggen

Dhr. drs. M.A. van Aken

Directie en Staf

Dhr. M.J.M. Kropman RB, directeur

Dhr. drs. M.A. van Aken, manager pensioenen

Dhr. J. van Beek, manager financiën en beleggingen

Mw. mr. M.M.E. Roorda, directiesecretaris

Compliance officer

Nederlands Compliance Instituut

Accountant

Ernst & Young Accountants te Den Haag

Uitvoerend actuaaris

Milliman Pensioenen te Amsterdam

Certificerend actuaaris

Towers Watson te Rotterdam

VERSLAG ■ VAN HET BESTUUR

1

Samenvatting

Aan het einde van 2008 raakte PMA in een reservekort met als gevolg dat zij voor 1 april 2009 een Lange Termijn Herstelplan bij DNB moest indienen. Mede dank zij een goed beleggingsrendement van 16% is de vermogenspositie in de loop van 2009 sterk verbeterd. Verderop in dit jaarverslag wordt hierover nader gerapporteerd.

Het Algemeen Bestuur van PMA (hierna: het bestuur) is het bestuursjaar 2009 in een nieuwe samenstelling begonnen. KNMP heeft in 2008 aan het bestuur laten weten het wenselijk te vinden om een afgevaardigde van ASKA plaats te laten nemen in het bestuur van PMA, in vervolg op de verwerving van een zelfstandige positie aan de CAO-tafel. Het bestuur heeft hiermee ingestemd en met ingang van 1 januari 2009 wordt één van de vijf werkgeverszetels in het bestuur bezet door een afgevaardigde van ASKA. Aangezien twee afgevaardigden van KNMP inmiddels aangekondigd hadden hun bestuurslidmaatschap aan het einde van 2008 te willen beëindigen was een gedwongen aftreden van één van de KNMP-bestuursleden niet nodig. De andere zetel van KNMP is overigens weer door een KNMP-er bezet.

Naast de vier reguliere vergaderingen die het bestuur in een jaar op de agenda heeft staan, is het bestuur in 2009 diverse malen bijeen geweest onder andere om bijgeschoold te worden op actuair en financieel gebied. Ook is in de studiedagen aandacht geschonken aan 'scenario planning': welke mogelijke scenario's onderkennen we voor de komende jaren en hoe kan het fonds daar het beste op inspelen? De verkenningen van 2009 vormen de input voor verdere analyse in 2010.

Vanzelfsprekend zijn ook in 2009 de voorgenomen besluiten van het bestuur telkens ter advisering voorgelegd aan de Deelnemersraad. Daarnaast heeft het bestuur voor de tweede maal sinds de oprichting van de Deelnemersraad in 2005 een gezamenlijke vergadering met de Deelnemersraad belegd. Tijdens deze vergadering is in een open sfeer het functione-

ren ten opzichte van elkaar besproken. Voor zover er sprake was van verbeterpunten is hier reeds in de loop van 2009 gevolg aan gegeven.

In de loop van 2009 ontving het bestuur van AFM het bericht dat PMA een score van 87% heeft behaald bij het self assessment pensioenfondsen 2008. Dat wil zeggen dat PMA voor het overgrote deel aan de normen van de pensioenwetgeving voldoet als het gaat om informatieverstrekking.

Eind 2008 heeft de KNMP het bestuur gevraagd of er een mogelijkheid tot vrijwillige aansluiting bestaat, en zo ja, onder welke voorwaarden. In de loop van 2009 is hieraan gewerkt met als resultaat dat de vrijwillige aansluiting met ingang 1 januari 2010 een feit is. KNMP heeft zich niet alleen vrijwillig aangesloten maar tevens de waarde van de pensioen-aanspraken en -rechten collectief overgedragen van het ondernemingspensioenfonds KNMP naar PMA.

PMA kent twee pensioenregelingen, één voor de werknemers die geboren zijn vóór 1 januari 1950, en één voor de werknemers die geboren zijn op of ná 1 januari 1950. Er zijn in 2009 geen wetswijzigingen geweest die aanpassing van deze regelingen noodzakelijk maakten. Daarnaast was er ook geen andere aanleiding om de inhoud van de pensioenregelingen te wijzigen, met uitzondering van uitruil- en afkoopfactoren.

Ten slotte is de Visitatiecommissie in 2009 voor het eerst aan de slag gegaan en heeft informatie verzameld ten behoeve van de visitatie over de jaren 2007 en 2008. Zij heeft hiertoe diverse stukken opgevraagd, en gesprekken gevoerd met het bestuur en de verschillende organen binnen PMA. De Visitatiecommissie heeft haar bevindingen schriftelijk vastgelegd in een rapport. Elders in dit jaarverslag treft u het verslag van de Visitatiecommissie aan.

2.1 Algemeen

PMA is het verplicht gestelde bedrijfstakpensioen-fonds voor medewerkers apotheken. Dat wil zeggen dat de medewerkers (van de apotheken) die binnen de werkingssfeer van PMA werkzaam zijn, verplicht zijn zich bij PMA aan te sluiten. Daarnaast is het voor werkgevers buiten de branche onder voorwaarden mogelijk om zich vrijwillig bij PMA aan te sluiten. Inmiddels kent PMA ruim 23.000 actieve deelnemers, ruim 9.900 gewezen deelnemers (ex-apotheekmede-werkers) en bijna 4.000 pensioengerechtigden (gepensioneerden en nabestaanden).

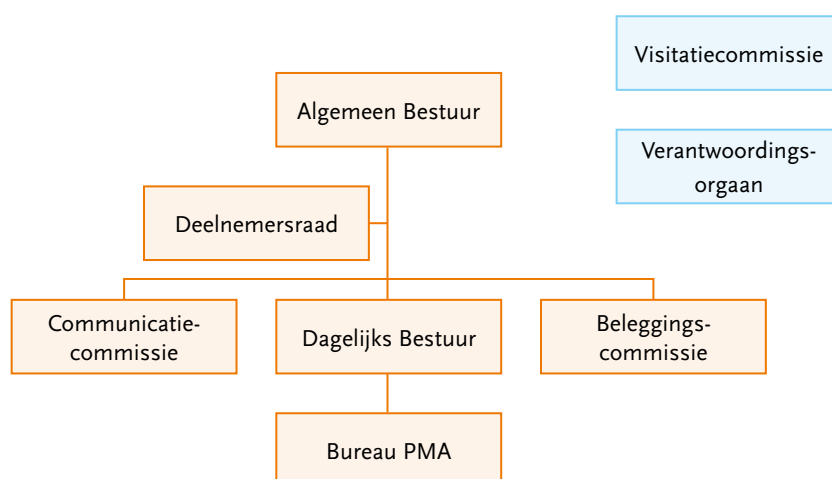
2.2 Algemeen Bestuur

Het Algemeen Bestuur van PMA (hierna: het bestuur) is paritair samengesteld en bestaat uit vijf werkgeversleden en vijf werknemersleden. De werkgeversleden worden benoemd door de werkgeversorganisa-

ties in de branche: vier van de werkgeversleden worden benoemd door de KNMP en één door de ASKA. De werknemersleden worden benoemd door de werknemersorganisaties in de branche: FNV Bondgenoten benoemt drie werknemersleden en CNV Publieke Zaken de overige twee.

De bestuursleden worden benoemd voor een periode van vijf jaar. Herbenoeming is in beginsel onbeperkt mogelijk. De voorzitters- en secretarisfunctie worden jaarlijks beurtelings door werknemers- respectievelijk werkgeversvertegenwoordigers vervuld.

Het bestuur is belast met het besturen van het pensioenfonds en is als zodanig eindverantwoordelijk voor al hetgeen door of namens het pensioen-fonds wordt gedaan of nagelaten. Het bestuur heeft naast het Dagelijks Bestuur diverse commissies ingesteld die onder meer tot taak hebben besluiten die het bestuur moet nemen, voor te bereiden. Deze organen leggen in schriftelijke verslagen verantwoording af aan het bestuur.

Organisatie

2.3 Dagelijks Bestuur en commissies

Het Dagelijks bestuur van PMA bestaat uit twee werkgeversleden (KNMP) en twee werknemersleden (FNV Bondgenoten en CNV Publieke Zaak). Het Dagelijks bestuur bereidt de besluitvorming in het bestuur voor, en is verantwoordelijk voor de gang van zaken op het Bureau van PMA. Het Dagelijks Bestuur komt in ieder geval vier keer per jaar bijeen, en daarnaast indien en voor zover de omstandigheden van het pensioenfonds dit vereisen.

De Beleggingscommissie heeft de taak het bestuur te adviseren over de beleggingsaangelegenheden van PMA. Dit betreft zowel advies over het algemene beleggingsbeleid als over meer specifieke beleggingsaangelegenheden. De uitgangspunten voor het beleggingsbeleid worden vastgesteld door het bestuur, en zijn vastgelegd in de Nota Beleggingsbeleid PMA.

De Beleggingscommissie wordt benoemd door het bestuur en bestaat uit twee vertegenwoordigers van de werkgeversorganisatie KNMP, twee vertegenwoordigers van de werknemersorganisaties FNV Bondgenoten en CNV Publieke Zaak tezamen, de directeur van het Bureau van PMA, de manager financiën & beleggingen en één van zijn beleidsmedewerkers.

De Communicatiecommissie bestaat uit één werkgevers- en werknemerslid en de manager pensioenen van het Bureau van PMA. De Communicatiecommissie adviseert het bestuur over de invulling van het communicatiebeleid. Jaarlijks presenteert de Communicatiecommissie een nieuw plan met de van toepassing zijnde communicatie-doelstellingen. Zij maakt daarbij onderscheid tussen vier deelgebieden, te weten klanttevredenheid, schriftelijke communicatie, online communicatie en persoonlijke communicatie.

Indien nodig, laten het bestuur, het Dagelijks Bestuur en de commissies zich bijstaan door externe adviseurs. In het kader van zijn eindverantwoordelijkheid houdt het bestuur toezicht op deze adviseurs.

2.4 Bureau van PMA

PMA is een zelfadministrerend fonds. Het Bureau van PMA houdt zich bezig met de uitvoeringswerkzaamheden die verband houden met de pensioenregelingen van PMA. In 2009 waren er bij het Bureau van PMA 19 werknemers in dienst. De leiding van het Bureau berust bij het managementteam, bestaande uit de directeur, de manager financiën & beleggingen, de manager pensioenen en de directie-secretaris.

Er is een interne 'rapportage met betrekking tot opzet en bestaan van beheersmaatregelen' opgesteld met betrekking tot de pensioenbeheerprocessen van het Bureau van Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken naar de situatie van december 2009. Ernst & Young heeft onderzoek verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder Standaard 3000 'Assurance-opdrachten anders dan opdrachten tot controle en beoordeling van historische financiële informatie', aangevuld met de inrichtingsvereisten van Statement on Auditing Standard No. 70 (type 1) van het American Institute of Certified Public Accountants en overige werkzaamheden die Ernst & Young in de gegeven omstandigheden nodig achtte. PMA heeft een Assurance-rapport ontvangen met betrekking tot de rapportage.

Evenals de bestuurders dienen de werknemers van het Bureau zich te houden aan de Gedragscode waarin voorschriften zijn vastgelegd ter voorkoming van belangenconflicten en van misbruik c.q. oneigenlijk gebruik van de aanwezige informatie.

2.5 Deelnemersraad

Het bestuur heeft in 2005 een Deelnemersraad ingesteld. De negen leden van de Deelnemersraad worden benoemd door FNV Bondgenoten (4), CNV Publieke Zaak (2) en de CSO (2). Voor de CNV Publieke Zaak is nog een vacature.

Het bestuur legt haar voorgenomen beslissingen ter advisering voor aan de Deelnemersraad. Daarnaast heeft de Deelnemersraad de mogelijkheid het bestuur ongevraagd te adviseren. De Deelnemersraad van PMA handelt overeenkomstig haar Huiselijk Reglement. Verderop in dit jaarverslag is de verkorte versie van het jaarverslag van de Deelnemersraad opgenomen.

2.6 Verantwoordingsorgaan

In het eerste kwartaal van 2008 heeft het bestuur een Verantwoordingsorgaan ingesteld. Dit Verantwoordingsorgaan is een volledig nieuwe commissie en functioneert geheel los van de Deelnemersraad.

Het Verantwoordingsorgaan bestaat uit zes leden: twee leden namens de deelnemers, twee leden namens de bij PMA verplicht aangesloten werkgevers en twee leden namens de pensioengerechtigden. De twee leden namens de deelnemers worden benoemd door de werknemersorganisaties waarbij FNV Bondgenoten één lid benoemt en CNV Publieke Zaak één lid benoemt. De twee leden namens de bij PMA aangesloten werkgevers worden benoemd door de KNMP. Van de twee leden namens de pensioengerechtigden wordt er één benoemd vanuit de werknemersorganisaties en één door het Coördinatieorgaan Samenwerkende Ouderenorganisaties. De leden van het Verantwoordingsorgaan worden benoemd voor een periode van vier jaar. Na afloop van deze periode kunnen zij onbeperkt direct, voor een zelfde termijn, worden herbenoemd.

PMA acht het van groot belang dat de deskundigheid van de individuele leden van het Verantwoordingsorgaan, en van het Verantwoordingsorgaan als geheel, wordt gewaarborgd. In dat kader wordt er voor iedere nieuwe benoeming van een lid van het Verantwoordingsorgaan een profiel opgesteld waarin

de vereiste deskundigheden worden opgenomen. Daarnaast wordt het deskundigheidsniveau van (de leden van) het Verantwoordingsorgaan eens in de twee jaar beoordeeld door het bestuur met het doel te toetsen of er behoefte bestaat aan nadere training of opleiding.

Het Verantwoordingsorgaan moet onafhankelijk kunnen functioneren. Deze onafhankelijkheid komt tot uitdrukking in het feit dat het Verantwoordingsorgaan niet verplicht is ruggespraak met andere organen van PMA, of derden, te houden. Daarnaast is het de leden van het Verantwoordingsorgaan niet toegestaan op te treden als bestuurslid van PMA, als lid van de Deelnemersraad, als lid van het interne toezicht, of in dienst te zijn van het Bureau van PMA.

Het Verantwoordingsorgaan geeft jaarlijks haar schriftelijk en beargumenteerd oordeel over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur gevoerde beleid en de door het bestuur gemaakte beleidskeuzes voor de toekomst. Een verslag hiervan is verderop in dit jaarverslag opgenomen. Daarnaast heeft het Verantwoordingsorgaan adviesrecht en het wettelijk recht op enquête. Deze taken en bevoegdheden, de werkwijze, de werkverdeling en de relatie met de andere organen van PMA zijn vastgelegd in het Reglement Verantwoordingsorgaan PMA.

2.7 Visitatiecommissie

PMA heeft voor wat betreft de invulling van het interne toezicht gekozen voor een groeimodel. Dat wil zeggen dat PMA in eerste instantie heeft gekozen voor intern toezicht door middel van visitatie. Daarnaast zullen de zogenaamde 'best practices' op het gebied van intern toezicht nauwgezet worden gevolgd. Mochten deze 'best practices' aanleiding geven tot het anders inrichten van het interne toezicht, dan zal het bestuur dit in overweging nemen.

De Visitatiecommissie van PMA bestaat uit drie leden. Deze leden zijn geselecteerd op basis van het profiel dat het bestuur van PMA heeft opgesteld en vastgelegd in de Beleidsregels Visitatiecommissie.

De Visitatiecommissie zal eens in de twee jaar intern toezicht uitoefenen. Dat wil zeggen dat zij haar oordeel uitspreekt over de beleids- en bestuursprocedures, de beleids- en bestuursprocessen, de checks en balances binnen PMA, de wijze waarop het fonds wordt aangestuurd, en de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met de risico's op langere termijn. Om haar oordeel te kunnen uitspreken, heeft de Visitatiecommissie het recht op alle informatie die zij nodig acht om haar taak goed uit te kunnen uitvoeren. In dat kader heeft zij derhalve recht op overleg met het bestuur en met de accountant en de certificerend actuaris van PMA.

De Visitatiecommissie is verantwoordelijk voor het toezicht op de kwaliteit van de besturing van PMA, op de samenwerking van het bestuur van PMA, en op de coördinatie van het beleid en bestuur binnen PMA. De verdere regels met betrekking tot de vorm, inrichting, samenstelling en andere aangelegenheden van de Visitatiecommissie zijn vastgelegd in de Beleidsregels Visitatiecommissie zoals vastgesteld en goedgekeurd door het bestuur.

3.1 Pensioenregeling van PMA

Algemeen

Op hoofdlijnen wordt onderstaand een beschrijving gegeven van de pensioenregeling zoals deze geldt sinds 1 januari 2006.

Het pensioen is gebaseerd op het middelloonstelsel. De toetredingsleeftijd is 20 jaar. Sinds 1 januari 2006 is de pensioenrichtleeftijd afhankelijk van de geboortedatum van de deelnemer.

Deelnemers geboren vóór 1950

De pensioenrichtleeftijd is 61 jaar. De pensioen-uitkering bestaat uit de volgende componenten:

- *Ouderdomspensioen*: Jaarlijks wordt 2,25% van de pensioengrondslag opgebouwd als ouderdomspensioen. Deze grondslag wordt berekend over het salaris minus de franchise, welke oorspronkelijk is gebaseerd op de voor-Oortse AOW-uitkering voor ongehuwden, maar sinds 1999 aangepast wordt aan de loonontwikkeling conform de CAO Apotheken.
- *Tijdelijk ouderdomspensioen*: Bij pensionering vóór de 65-jarige leeftijd ontvangt de gepensioneerdde deelnemer nog geen AOW-uitkering. Ter compensatie hiervan bouwt de deelnemer in de periode tussen de 51ste en de 61ste verjaardag een tijdelijk ouderdomspensioen op, dat wordt uitgekeerd vanaf de pensioendatum tot de leeftijd van 65 jaar.
- *Compensatie premies volksverzekeringen*: Het doel hiervan is het verschil te compenseren tussen de premies volksverzekeringen vóór en vanaf 65 jaar. Het niveau is vanwege de fiscale achtergrond variabel. Het betekent een verhoging van de som van ouderdomspensioen en tijdelijk ouderdomspensioen met het percentage van de compensatie. Bij uitgaande waardeoverdracht wordt de compensatie meegegeven als pensioenaanspraak naar het niveau zoals dit bij het beëindigen van de deelneming gold.

Bij inkomende waardeoverdrachten wordt daarentegen over de rechten bij overdracht geen compensatie door PMA verleend.

Deelnemers geboren in 1950 of later

De pensioenrichtleeftijd is 65 jaar. Jaarlijks wordt 2,25% van de pensioengrondslag opgebouwd als ouderdomspensioen. Deze grondslag wordt berekend over het salaris minus de franchise. De franchise is op 1 januari 2006 vastgesteld op het fiscale minimum, en wordt vanaf die datum aangepast aan de loonontwikkeling conform de CAO Apotheken.

Nabestaandenpensioen

Alle deelnemers, ook degenen die nog geen pensioen opbouwen, zijn standaard verzekerd voor partnerpensioen, Anw-hiaat en wezenpensioen.

De opbouw van het partnerpensioen bedraagt 70% van de opbouw van het ouderdomspensioen.

Bij pensioeningang kan worden gekozen voor omzetting van de aanspraak op partnerpensioen in een hoger ouderdomspensioen. Ook bestaat de mogelijkheid om het partnerpensioen al bij voorbaat niet mee te verzekeren. Dit laatste leidt dan tot een lagere pensioenpremie. Deze keuze kan alleen worden gemaakt bij aanvang van de pensioenopbouw of bij latere wijziging van de burgerlijke staat.

Met de Anw-hiaatverzekering wordt een eventuele wettelijke korting op de Anw-uitkering, of het geheel ontbreken van deze uitkering, gecompenseerd. De hoogte van de uitkering van deze verzekering is mede afhankelijk van het dienstverband (eventueel parttime percentage) van de deelnemer.

De opbouw van het wezenpensioen bedraagt per kind 14% van de opbouw van het ouderdomspensioen.

Pensioenregeling

Keuzemogelijkheden pensioen (flexibilisering en individualisering)

Er zijn binnen de pensioenregeling van PMA een aantal keuzemogelijkheden waarmee het pensioen (met inachtneming van fiscale grenzen) kan worden aangepast aan de persoonlijke situatie van de deelnemer:

- zelf het moment kiezen tussen 55 en 65 jaar waarop het pensioen ingaat;
- partnerpensioen omzetten in extra ouderdomspensioen, of andersom;
- in geval van pensionering vóór 65 jaar: inkoop van extra pensioen tot 65 jaar (geldt alleen indien geboren in 1950 of later);
- kiezen voor een hoger pensioen in de eerste 10 jaar na pensionering en een lager pensioen gedurende de latere jaren;
- deeltijdpensioen.

Arbeidsongeschiktheid

De pensioenregeling voorziet in een premievrije voortzetting van pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid. Indien sprake is van gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid vindt premievrije opbouw naar rato plaats. De jaarlijkse premievrije pensioenopbouw volgt de trend van het algemeen salarisniveau volgens de CAO Apotheken (zelfde voorwaarden als bij indexatie).

Voor werknemers die op of na 1 januari 2004 ziek worden of zijn geworden is een collectieve verzekering afgesloten voor het zogenaamde WGA-hiaat, en wel middels een arbeidsongeschiktheidspensioen (AOP). Werknemers die vóór 1 januari 2004 ziek zijn geworden hebben mogelijk nog recht op een AOP-uitkering gebaseerd op het WAO-hiaat. Het AOP voorziet in een aanvulling op de wettelijke uitkering.

Deelnemers geboren vóór 1950 die 61 jaar worden en arbeidsongeschikt zijn, gaan conform de pensioenregeling met pensioen. Door anticumulatie wordt slechts het gedeelte van de pensioenuitkering dat

de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen overstijgt, aan de deelnemer uitgekeerd.

Indexatie (toeslagverlening)

De pensioenregeling voorziet in een voorwaardelijke indexatie van alle pensioenen, waaronder te verstaan:

- de door de actieve werknemers opgebouwde aanspraken;
- de door de vertrokken deelnemers verworven aanspraken;
- de door de gepensioneerden verworven rechten op ingegaan pensioen.

Het beleid is dat er naar gestreefd wordt dat de pensioenen in een gelijke verhouding tot de salarissen (algemeen niveau CAO Apotheken) blijven staan. Voorwaarde voor de jaarlijkse verhoging is dat de financiële positie van PMA het toelaat. Is dat niet het geval, dan wordt de indexatie geheel of gedeeltelijk overgeslagen. De indexatie van de pensioenen is dus voorwaardelijk; er is geen recht op indexatie en het is ook voor de langere termijn niet zeker of en in hoeverre indexatie zal plaatsvinden. Het bestuur beslist jaarlijks of en in hoeverre de indexatie kan worden toegekend. PMA heeft geen geld gereserveerd of extra premie gevraagd om de pensioenen in de toekomst te indexeren.

PMA heeft de pensioenen per 1 januari 2010 verhoogd met 3,25%. Dat is conform de CAO-loonstijging in de openbare apotheken in 2009. Het laten meestijgen van de pensioenen met de loonstijging van de CAO Apotheken is ook de ambitie van het fonds.

In de afgelopen drie jaar zijn de pensioenen als volgt verhoogd:

- per 1 januari 2009 met 2%
- per 1 januari 2008 met 1,25%
- per 1 januari 2007 met 1,75%

PMA betaalt de toekomstige verhogingen van de pensioenen uit beleggingsrendement. Er is door deze verhoging en de verwachting voor de komende jaren niet meteen ook recht op verhogingen in de toekomst.

3.2 Deelnemers

In 2009 is het aantal actieve deelnemers gegroeid met 1,5% (in 2008 met 3,7%). In onderstaand overzicht zijn de actieve deelnemers uitgesplitst naar geslacht. Duidelijk is dat de hoeveelheid vrouwen met 91,5% nog steeds veruit het grootst is. Echter, het aantal mannen neemt met 8,5% relatief een stuk sneller toe dan het aantal vrouwen (0,9% groei).

In onderstaande tabel is het aantal actieve deelnemers uitgesplitst per leeftijdscategorie. Hierdoor wordt duidelijk dat de totale groei van 1,5% volledig kan worden toegeschreven aan toename van het aantal deelnemers boven de 45 jaar.

Vervolgens is relevant hoe de stijging van het aantal actieve deelnemers zich verhoudt tot het totale volume van het aantal werkuren. Uit de tabel op pagina 19 wordt duidelijk dat het totaal aantal werkuren per week ook met 1,5% is gestegen ten opzichte van eind 2008. De gemiddelde werkweek is met 23,8 uur dan ook gelijk gebleven.

Tenslotte is in de grafiek op pagina 19 de ontwikkeling van het aantal actieve deelnemers afgezet tegen de ontwikkeling van het aantal werkgevers. Duidelijk is dat het aantal werknemers harder is gestegen dan het aantal werkgevers, zodat het gemiddeld aantal werknemers per bedrijf is toegenomen.

OVERZICHT ACTIEVE DEELNEMERS NAAR GESLACHT

Stand 31/12	Aantal 2009	Percentage 2009	Aantal 2008	Toename in 2009
Vrouwen	21.122	91,5%	20.940	0,9%
Mannen	1.958	8,5%	1.805	8,5%
Totaal	23.080		22.745	1,5%

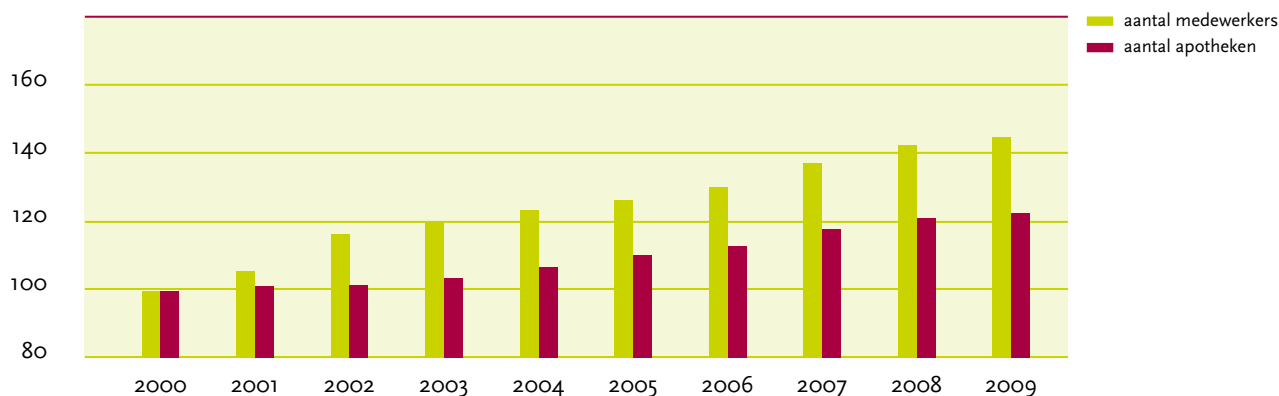
OVERZICHT ACTIEVE DEELNEMERS NAAR LEEFTIJD

	Ultimo 2009		Ultimo 2008		Toename van het aantal	
	aantal	%	aantal	%	2009	2008
55 tot 65 jaar	2.834	12%	2.613	12%	9%	10%
45 tot 55 jaar	5.530	24%	5.316	23%	4%	6%
35 tot 45 jaar	5.925	26%	5.939	26%	0%	2%
25 tot 35 jaar	5.751	25%	5.808	26%	-1%	0%
Tot 25 jaar	3.040	13%	3.069	13%	-1%	5%
Totaal deelnemers	23.080		22.745		1,5%	3,7%

ONTWIKKELING GEMIDDELD AANTAL WERKUREN

	Actieve deelnemers	Totaal aantal werkuren per week	Toename werkuren per week	Gemiddeld aantal werkuren
Per eind 2007	21.932	524.700	5,0%	23,9
Per eind 2008	22.745	541.600	3,2%	23,8
Per eind 2009	23.080	549.500	1,5%	23,8

ONTWIKKELING AANTAL APOTHEKEN EN MEDEWERKERS, PER EIND KALENDERJAAR. INDEX 2000 =100

Arbeidsongeschiktheid

De daling van het aantal arbeidsongeschikten die de afgelopen jaren zichtbaar was, is in 2009 tot stilstand gekomen. Met 541 (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte deelnemers is het aantal fractioneel hoger dan eind 2008. Voor de meeste arbeidsongeschikten geldt dat de pensioenopbouw premievrij wordt voortgezet.

Daarnaast ontvangt een deel van de arbeidsongeschikten een arbeidsongeschiktheidspensioen (een aanvulling op de wettelijke uitkering).

Van het aantal deelnemers dat eind 2009 gedeeltelijk arbeidsongeschikt is, zijn er 125 nog werkzaam in de branche.

ARBEIDSONGESCHIKTHEID: AANTALLEN PER HET EIND VAN DE LAATSTE VIJF JAREN *

Ultimo:	2009	2008	2007	2006	2005
Volledig arbeidsongeschikt	341	340	369	401	446
Gedeeltelijk arbeidsongeschikt	200	197	199	218	265
Totaal	541	537	568	619	711

* excl. WAO 61 jaar en ouder

3.3 Premies

Ten behoeve van de financiering van de pensioenrechten worden aan de aangesloten werkgevers en hun werknemers pensioenpremies in rekening gebracht. Bij de verdeling van de premies tussen werkgevers en werknemers is het uitgangspunt dat werknemers circa 1/3e deel en werkgevers 2/3e deel van de benodigde middelen bijdragen.

Sinds 1 januari 2005 betalen de werknemers als zij 20 jaar of ouder zijn een deelnemersbijdrage voor hun pensioenopbouw. De verdere financiering vindt plaats door omslag over de werkgevers. Hierbij wordt de werkgeversbijdrage gerelateerd aan het totaal aantal in dienst zijnde werknemers, dus met inbegrip van werknemers jonger dan 20 jaar.

De totale premielast voor de branche was in 2009 circa 13,1% van de loonsom (12 x maandsalaris + vakantietoeslag). In 2008 was dit 13,0%.

In 2009 werd circa € 60,6 miljoen premie ontvangen, een stijging van € 3,9 miljoen ten opzichte van 2008. Deze toename is onder andere te verklaren door:

- een groei van het aantal deelnemers met 1,5%;
- individuele loonstijgingen en de algemene loonstijging volgens de CAO Apotheken van in totaal 3,25% in 2009.

De totaal ontvangen premie bedroeg in 2009 € 61,4 miljoen. Hiervan was € 60,6 miljoen reguliere pensioenpremie. De overige € 0,8 miljoen komt van:

- SRMA: premie over de seniorenregeling;
- FVP: premie ten behoeve van FVP-gerechtigden;
- pensioenbureau PMA: premie ten behoeve van het personeel.

De ontwikkeling van de ontvangen premie en het verloop van de premiepercentages wordt onderstaand weergegeven.

OVERZICHT ONTVANGEN PENSIOENPREMIES x € 1 MILJOEN

	Totale premie 2009	Totale premie 2008	Totale premie 2007	Totale premie 2006	Totale premie 2005
Werkgevers	40,4	37,8	34,1	31,1	30,2
Werknemers	20,2	18,9	17,1	15,7	15,8
Totaal	60,6	56,7	51,2	46,8	46,0

PREMIEPERCENTAGES

	1) Totale premie 2009		1) Totale premie 2008	
	geboren < 1950	geboren ≥ 1950	geboren < 1950	geboren ≥ 1950
Werkgevers	19,20%	16,40%	19,20%	16,40%
Werknemers	9,60%	8,20%	9,60%	8,20%

1) Met ingang van 2006 wordt onderscheid gemaakt naar deelnemers geboren in 1950 en later en deelnemers geboren vóór 1950. De percentages lopen uiteen als gevolg van verschillen in de franchise.

3.4 Pensioenopbouw tijdens werkloosheid

Indien een deelnemer tijdens het deelnemerschap onvrijwillig werkloos wordt en een uitkering ontvangt uit hoofde van de Werkloosheidswet of de Wet Werkloosheidsvoorziening, blijft betrokkene tijdens die periode deelnemer. Dit geschiedt volgens de regeling Financiering Voortzetting Pensioenverzekering (FVP). Verzekerd is in ieder geval nabestaandenpensioen, terwijl voor personen van 40 jaar en ouder voortgezette pensioenopbouw plaats vindt voor zover zij een loongerelateerde WW-uitkering ontvangen. Personen die op de eerste WW-dag 57,5 jaar of ouder zijn, hebben ook recht op voortgezette pensioenopbouw gedurende de vervolgutkering WW.

De stichting FVP heeft bekend gemaakt dat werknemers die op of na 1 januari 2011 werkloos worden, geen gebruik meer kunnen maken van de regeling. Voor werknemers die in 2010 werkloos worden heeft het bestuur van de Stichting FVP besloten om de FVP-bijdrage voorlopig op te schorten. Afhankelijk van de financiële situatie vindt voor hen mogelijk een korting plaats op de FVP-bijdrage.

Het aantal lopende dossiers per eind 2009 is door de toegenomen werkloosheid flink gestegen ten opzichte van eind 2008. Het aantal afgehandelde dossiers is in 2009 licht gedaald. Opvallend hierbij is dat het aantal dossiers waarop daadwerkelijk een betaling heeft plaatsgevonden is gedaald van 65% in 2008 naar 55% in 2009.

WERKLOOSHEID: FVP DOSSIERS

Lopende dossiers	eind 2009	eind 2008
In afwachting van uitspraak door FVP	13	16
In 2009 of eerder toegekend door FVP	140	93
Totaal	153	109

Afgehandelde dossiers	in 2009	in 2008
Afgewezen door FVP of vergoeding is o	42	34
Betaling ontvangen van FVP	51	64
Totaal	93	98

3.5 Waardeoverdracht van pensioenaanspraken

Teneinde pensioenverlies door de deelnemers als gevolg van pensioenbreuk (bij wisseling van dienstbetrekking) te voorkomen, bestaat er het recht de opgebouwde waarde van het pensioen van de ene pensioenuitvoerder over te dragen aan een andere uitvoerder.

Omdat veel pensioenuitvoerders gedurende een deel van 2009 in een situatie van onderdekking verkeerden (dekkingsgraad onder de 100%), heeft het proces van waardeoverdracht een tijd lang stilgelegen. In de loop van het jaar is het proces door de gestegen dekkingsgraden weer op gang gekomen. Het aantal uitgaande waardeoverdrachten is uiteindelijk gestegen ten opzichte van voorgaande jaren. Bij de inkomende waardeoverdrachten zien we wel een daling van het aantal.

3.6 Seniorenregeling

De Seniorenregeling is een CAO-regeling, die is ondergebracht bij de Stichting Regelingen Medewerkers Apotheken. In verband met de relatie tussen de Seniorenregeling en pensionering (het uitredingstraject) is hier ook informatie opgenomen.

Naar aanleiding van de Wet aanpassing fiscale behandeling vut/prepensioen en introductie levensloopregeling (VPL) hebben CAO-partijen besloten dat per 1 januari 2006 geen nieuwe instroom meer mogelijk is in de Seniorenregeling. Voor deelnemers die eind 2005 al gebruik maakten van de Seniorenregeling is afgesproken dat de regeling in ieder geval blijft gelden tot en met 2010.

De Seniorenregeling biedt de betreffende deelnemers de mogelijkheid om geleidelijk te wennen aan het niet meer deelnemen aan het arbeidsproces. In welke mate dat mogelijk is, hangt af van het moment waarop de deelnemer aan de regeling is gaan deelnemen.

AANTAL WAARDEOVERDRACHTEN

	2009	2008	2007	2006	2005
Uitgaand (van PMA naar elders)	215	197	166	156	144
Inkomend (van elders naar PMA)	199	272	174	153	266
Totaal	414	469	340	309	410

SENIORENREGELING: GEBRUIKMAKING

Leeftijd	Aantal 2009	Aantal 2008	Aantal 2007	Maximum toegestane vermindering
50 t/m 54	0	109	220	2 uur
55 t/m 56	204	212	226	4 uur
57 t/m 58	210	259	271	12 uur
59 t/m 60	247	219	226	16 of 20 uur
Totaal	661	799	943	

Per 31 december 2009 zijn er 661 deelnemers die gebruik maken van de Seniorenregeling, verdeeld over de vier leeftijdsafhankelijke fasen zoals op de linkerpagina te zien is.

3.7 Pensioenuitkeringen

Flexibele pensionering

In 2009 zijn in totaal 478 deelnemers met ouderdomspensioen gegaan.

Voor deelnemers geboren vóór 1950 is de standaardpensioenleeftijd 61 jaar, voor de overige deelnemers 65 jaar. Voor alle deelnemers geldt dat zij hun pensioen in principe kunnen laten ingaan tussen 55 en 65 jaar. Bij vervroeging wordt het pensioen gekort, bij uitstel verhoogd. Uitstel is alleen mogelijk indien wordt doorgewerkt. Vervroeging kan alleen indien het dienstverband wordt beëindigd.

Van het aantal deelnemers dat in 2009 61 jaar werd heeft 59% gekozen voor directe pensioeningang (in 2008: 62%) en 41 % voor uitstel (in 2008: 38%).

Onderstaand een overzicht van de verdeling van de in 2009 gepensioneerden, naar de keuze die zij hebben gemaakt:

Variabel ouderdomspensioen

Door te kiezen voor variabel pensioen kan een gepensioneerde de pensioenuitkering verhogen gedurende de eerste 10 jaar. De periode daarna wordt een lager bedrag uitgekeerd dan in de normale situatie het geval zou zijn geweest. Er kan gekozen worden uit twee varianten.

Van de deelnemers die in 2009 met pensioen gingen, koos 48% voor een variabel ouderdomspensioen (in 2008 was dat 59%). In 86% van de gevallen werd gekozen voor de maximale variant (in 2008 was dat 88%).

Omzetting partnerpensioen in ouderdomspensioen

Bij pensioeningang kan worden gekozen voor omzetting van de aanspraak op partnerpensioen in extra ouderdomspensioen. In 2009 werd hiervan door 51% van de deelnemers gebruik gemaakt. Vorig jaar was dat 54%.

Omzetting ouderdomspensioen in partnerpensioen

Sinds 2008 kan bij pensioeningang (en uitdiensttreding) ook gekozen worden voor omzetting van ouderdomspensioen in partnerpensioen. In dat geval wordt het partnerpensioen verhoogd tot 70% van het ouderdomspensioen. Omdat partnerpensioen in de regeling standaard wordt opgebouwd, kan in de praktijk niet of slechts in beperkte mate gebruik worden gemaakt van deze keuzemogelijkheid. In 2009 is er geen beroep op gedaan.

GEPENSIONEERDEN (OUDERDOMSPENSIEN) IN 2009

	Aantal	%	Gepens. in 2009	Gepens. in 2008
Deelnemers die in 2009 61 jaar zijn geworden				
– Gepensioneerd in 2009	281	59%	281	283
– Pensionering uitgesteld	193	41%		
Totaal 61 jaar geworden	474	100%		
Overige in 2009 gepensioneerden				
– Vervroegd pensioen			16	24
– Uitgesteld pensioen			181	90
Totaal gepensioneerd			478	397

Finsterwolde

- Waar Apotheek Reiderland in Finsterwolde ■ Aan het woord Winy Mulder (64 jaar)
- Op de foto met (vlnr) Emmely, Mettie, Stien, Susanne en Matty

■ **Wat het leukst aan uw werk?** 'De afwisseling denk ik. Het is iedere dag anders. Dat komt vooral doordat je veel met mensen omgaat. En mensen zijn nu eenmaal allemaal anders. Ik sta ook het liefst aan de balie, juist vanwege het klantencontact. Dat verveelt nooit.'

■ **Gaat u al bijna met pensioen?** 'Ik word in januari volgend jaar 65, maar als het aan mij ligt ga ik nog wel een jaartje door. Ik voel me nog helemaal niet oud en ik ben er nog niet klaar voor om met pensioen te gaan. Ik vind mijn werk ook nog veel te leuk.'

■ **Wat is het voor een apotheek?** 'Een heel grote. We zitten in een gezondheidscentrum met artsen, een logopedist, een tandarts enzovoort. In onze apotheek werken we met z'n elfen. We hebben echt een moderne apotheek. We hebben zelfs een robot.'

■ **Als u toch ooit met pensioen gaat, hoe ziet dat er dan uit?** 'Lezen. Reizen. In de tuin werken. Ach, dat zijn vast de gebruikelijke dingen die ouderen doen. Maar ik ben er nog niet echt mee bezig.'

■ **Wat is het laatste boek dat u gelezen heeft?** 'De verbouwing van Saskia Noort.'

■ **Hoeveel werkt u op dit moment?** 'Tweeënhalve dag per week.'

■ **Dé gebeurtenis van 2009 was voor u?** 'De geboorte van alweer een kleinkind, de eerste van mijn jongste dochter. Het is een heerlijke jongen. Qua kleinkinderen grossieren wij in jongens.'

Niet meeverzekerd partnerpensioen

De mogelijkheid bestaat om het partnerpensioen al bij voorbaat niet mee te verzekeren. Deze optie wordt eind 2009 door 156 actieve deelnemers toegepast (eind 2008: 164 deelnemers).

Ten opzichte van het totale aantal actieven (23.080) wordt slechts door een relatief klein aantal deelnemers van deze optie gebruik gemaakt. Afstand doen van een aanspraak op partnerpensioen houdt voor een eventuele achterblijvende partner een risico van inkomensderving in en daarom wordt aangenomen dat deelnemers hier voorzichtig mee omgaan.

Aantal en omvang van de uitkeringen in 2009

Het totaal aantal personen aan wie pensioenuitkeringen worden verricht, steeg in 2009 met circa 7%. Dat is gelijk aan de stijging van 2008.

Per 1 januari 2009 heeft er een indexatie van de uitkeringen plaatsgevonden van 2%.

In 2009 werd circa € 21,4 miljoen aan pensioenuitkeringen verricht, een toename ten opzichte van 2008 met circa 9%.

3.8 Herverzekering

Ter dekking van calamiteiten ten aanzien van het overlijdensrisico is een stop-loss herverzekeringsovereenkomst afgesloten met de Zwitserse Maatschappij van Levensverzekering en Lijfrente, beter bekend als: Zwitserleven. Het betreft een excedent herverzekering, waarbij het meerdere van de totale schade boven de zogenaamde eigen risico grens wordt gedekt. Onder schade is te verstaan de benodigde voorziening voor de ingaande nabestaandenpensioenen en ANW-hiaten, verminderd met de al aanwezige voorzieningen.

Jaarlijks wordt vastgesteld of een uitkering door de herverzekeraar aan de orde is. Dit was in 2009 niet het geval. De eventuele afrekening vindt plaats na afloop van het contract.

PENSIOENUITKERINGEN

	Aantal ultimo		Uitkeringen (x € 1.000)	
	2009	2008	2009	2008
Ouderdomspensioen	3.331	3.067	19.025	17.587
Nabestaandenpensioen	459	434	1.610	1.442
– partnerpensioen	338	319		
– anw-hiaat	45	45		
– wezenpensioen	76	70		
Arbeidsongeschiktheidspensioen ¹⁾	211	218	427	410
Afkoopsommen/restituties			384	285
Totaal	4.001	3.719	21.446	19.724

¹⁾ hier zijn alleen de aantallen van de feitelijk ingegane uitkeringen WAO-hiaat vermeld.

PMA besteedt veel zorg en aandacht aan het actief onderhouden van de relatie die zij heeft met de betrokkenen bij het pensioenfonds. Het beleid van PMA is er op gericht de communicatie-uitingen aan te laten sluiten op de behoeften en belevingswereld van:

- actieve deelnemers
- gepensioneerden
- gewezen deelnemers
- werkgevers

Twee bestuursleden vormen samen met de manager pensioenen de communicatiecommissie. Ieder jaar wordt een Communicatieplan opgesteld, waarin de activiteiten voor het komende jaar worden beschreven. In het plan zijn de volgende communicatiedoelstellingen geformuleerd:

- Deelnemers moeten in de gelegenheid worden gesteld om een passende financiële (pensioen) planning te kunnen maken
- Het vergroten van de betrouwbaarheid van en sympathie voor PMA

Een randvoorwaarde is dat de pensioencommunicatie moet voldoen aan de wettelijke verplichtingen. Het periodiek monitoren en evalueren van onze communicatie moet er tenslotte toe leiden dat tijdig en gericht kan worden bijgestuurd.

Actieve deelnemers

Voor werknemers van 20 jaar en ouder is er de brochure 'Zekerheid voor later', waarin alle aspecten van de pensioenregeling worden behandeld. Ieder jaar ontvangt de deelnemer een uniform pensioenoverzicht met daarin de actuele arbeidsgegevens, het opgebouwde en te bereiken pensioen en informatie over de toeslagverlening. Op de website is een pensioenplanner aanwezig. Met deze planner kunnen deelnemers van PMA, nadat zij enkele persoonlijke gegevens hebben ingevuld, de verschillende te maken keuzes doorrekenen en zo inzicht krijgen in hun pensioensituatie.

Tegen de pensioengerechtigde leeftijd ontvangt de deelnemer een uitgebreide pensioenberekening met de keuzemogelijkheden en de brochure 'Kies het pensioen dat bij u past'.

PMA streeft naar het intensiveren van het persoonlijke contact met de actieve deelnemers en het continu verbeteren van de toegankelijkheid tot de pensioenmaterie. Daartoe worden ondermeer enkele malen per jaar spreekuren georganiseerd op wisselende locaties in Nederland. Ook wordt ieder jaar deelgenomen aan de beurs van Optima Farma, die speciaal is bedoeld voor apothekemedewerkers.

Gepensioneerden

In de maand januari ontvangen de deelnemers die een uitkering ontvangen een fiscale jaaropgave en een pensioenbrief. In de pensioenbrief komen de belangrijkste wijzigingen met betrekking tot de pensioenuitkering aan de orde, inclusief een nieuwe berekening van de netto uitkering.

Gewezen deelnemers

De voormalige apothekemedewerkers die nog pensioenaanspraken hebben bij PMA, voorheen vaak aangeduid als 'slapers', ontvangen ieder jaar een uniform pensioenoverzicht met daarop de actuele gegevens met betrekking tot de bereikte pensioenopbouw en informatie over de toeslagverlening.

Werkgevers

De werkgever wordt zo goed mogelijk op de hoogte gehouden van alle ontwikkelingen bij PMA. In ieder geval ontvangt de werkgever alle brochures en het blad Apothek & Pensioen. Wat de administratie betreft speelt de werkgever een belangrijke rol. De werkgever, of diens administratiekantoor, is immers primair verantwoordelijk voor het doorgeven van mutaties in het werknemersbestand. PMA stelt alles in het werk om dit zo soepel mogelijk te laten verlopen.

Communicatie

Voor alle doelgroepen

Het blad Apotheek & Pensioen verschijnt in principe twee maal per jaar. Voor de inhoud is het uitgangspunt: 2/3e pensioengerelateerde onderwerpen en 1/3e human interest.

Op de website van PMA (www.pma-pensioenen.nl) worden de doelgroepen afzonderlijk aangesproken. Daarnaast dient de PMA-Infolijn (070 - 311 01 55) als helpdesk.

Ontwikkelingen 2009

In 2009 is een vervolg gegeven aan het in 2007 gewijzigde communicatiebeleid. Zo is in 2009 het klanttevredenheidsonderzoek voor de tweede keer uitgevoerd. Uit het onderzoek blijkt dat de algemene waardering voor PMA is toegenomen, ondanks de onrust in de financiële wereld van de afgelopen tijd. Onderstaand een overzicht van de diverse activiteiten:

- *Klantenpanel:* In 2009 is een klantenpanel georganiseerd dat zich specifiek heeft gericht op onze correspondentie bij bepaalde gebeurtenissen (bijvoorbeeld indiensttreding, ontslag, scheiding en pensionering). Het panel was in het algemeen tevreden met de schrijfstijl van onze correspondentie. Ook inhoudelijk vond men de brieven goed en relevant. Na toetsing bleek dat de brieven inhoudelijk ook goed worden begrepen en aanzetten tot de juiste acties. Op onderdelen zijn enkele verbeterpunten naar voren gekomen.
- *Klanttevredenheidsonderzoek:* De algemene tevredenheid is ten opzichte van 2007 iets gestegen en wordt met een 7,4 ruim voldoende beoordeeld. Andere uitkomsten:
 - De interesse in pensioen neemt duidelijk toe met de leeftijd
 - Het gebruik van de website is bij de deelnemers flink gestegen
 - De werkgever wordt door driekwart niet gezien als logisch aanspreekpunt voor pensioeninformatie
 - Onderwerpen die de deelnemer interesseren verschillen per leeftijdscategorie
 - 68% van de deelnemers denkt een pensioen (inclusief AOW) te ontvangen van 70% of meer van het laatste loon
 - Tweederde weet dat de indexatie voorwaardelijk is en meer dan de helft weet dat het daarbij de ambitie is om de lonen te volgen
 - Driekwart van de gepensioneerden krijgt een pensioen dat minimaal voldoet aan de verwachting

Tiel

- Waar Regioapothek Rivierenland in Tiel ■ Aan het woord Özlem Yamac-Uygun
- Op de foto met apotheker Karin (midden) en assistente Corrie (rechts)

■ **Wat is het voor een apotheek?** 'We zijn een poliklinische apotheek in het ziekenhuis. Als mensen bij een bezoek aan de poli of bij ontslag uit het ziekenhuis medicijnen voorgeschreven krijgen, kunnen ze die bij ons krijgen. Tegelijkertijd zijn we een dienstapotheek, waar mensen terecht kunnen als andere apotheken dicht zijn. We zijn 7 dagen per week en 24 uur per dag open.'

■ **Gaan er andere medicijnen over de toonbank dan bij een normale apotheek?** 'Ik denk vooral dat wij andere 'hardlopers' hebben. Bij een normale apotheek zijn dat misschien de anticonceptiepillen, bij ons bijvoorbeeld bepaalde kankermedicijnen. En we hebben natuurlijk heel veel antibioticakuurtjes op voorraad.'

■ **Hoeveel werkt u?** 'Ik heb een fulltime baan. Ik ben vorig jaar afgestudeerd als farmaceutisch consulent. In die functie werk ik nu 8 uur per week. De andere uren werk ik nog als assistente. Als farmaceutisch consulent houd ik me meer bezig met het opzetten van projecten en met contacten met de specialisten in het ziekenhuis. Ook heb ik bepaalde managementtaken.'

■ **Wat is leuker?** 'Het is allebei leuk. Natuurlijk is het voor mij vooral uitdagend om als farmaceutisch consulent te werken. Maar ik vind de combinatie nog steeds prettig. Ik zou toch het directe contact met de klant wel missen. Mensen helpen bij veilig medicijngebruik is mooi werk. Je krijgt er vaak een dankbare glimlach voor terug.'

■ **Denkt u wel eens aan pensioen?** 'Haha. Nee, nooit. Nou ja, ik stop wel braaf de dingen die ik van PMA krijg in een map.

Maar ik verdiep me er nog niet in. Ik ben wel blij dat ik voor mijn pensioen spaar. Dat geeft toch zekerheid voor later. Wat zeg je, is dat de slogan van PMA? Nee, dat wist ik niet.'

■ **Wat was uw moment van 2009?** 'Ik zou bijna zeggen: mijn trouwdag. Maar die was in 2008. In 2009 was mijn beste moment dat ik geslaagd ben als farmaceutisch consulent. Dat was een mooie beloning na drie jaar studie naast een volledige baan.'

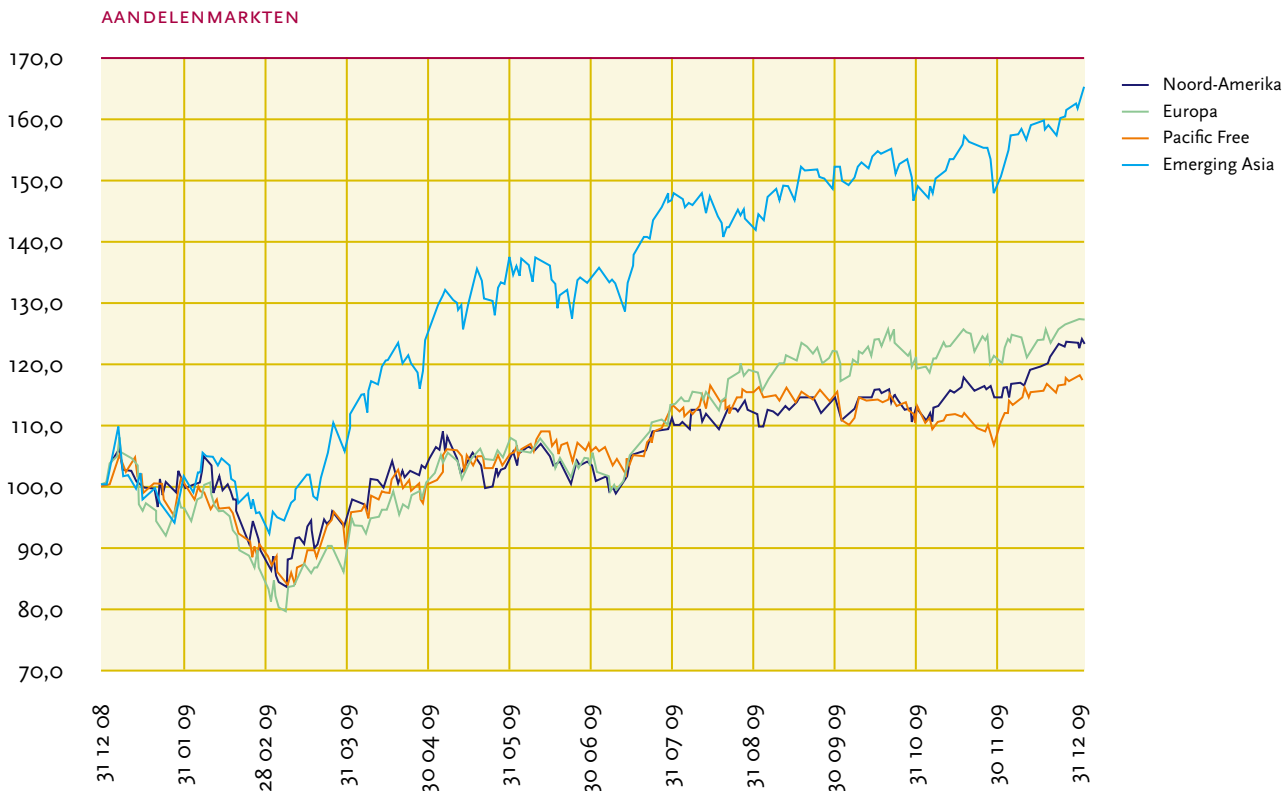
- *Magazine*: In het blad Apotheek & Pensioen komen zowel pensioeninhoudelijke onderwerpen aan de orde als onderwerpen van een wat luchtiger karakter (vaak wel gerelateerd aan de apothekbranche of het onderwerp pensioenering). Het blad komt standaard uit in de maanden maart en september en zo nodig verschijnt er een extra editie. In de uitgave van maart is onder andere aandacht besteed aan de kredietcrisis en aan de keuzemogelijkheden binnen de pensioenregeling. In de uitgave van september hebben we onder andere stil gestaan bij enkele misverstanden over pensioen en bij tien belangrijke pensioenmomenten die zich (kunnen) voordoen in ons leven.
- *Uniform Pensioenoverzicht (UPO)*: In 2009 is het UPO verzonden in augustus. Dat is 3 maanden eerder dan in 2008.
- *Website*: Het wekelijkse bezoek aan de website is gestegen van gemiddeld 360 per week in 2008 tot gemiddeld 420 per week in 2009. Een stijging van ongeveer 16%.
- *Spreekuren*: In 2009 zijn weer zes pensioensprekuren gehouden. Ditmaal konden klanten van PMA terecht in Den Bosch, Enschede, Alkmaar, Dordrecht, Asten en Leidschendam voor een persoonlijk gesprek met één van onze adviseurs. Gemiddeld maakten 36 klanten gebruik van deze mogelijkheid.
- *Beurs*: PMA was op zaterdag 19 september 2009 aanwezig op de Optima Farma Beurs in de Jaarbeurs in Utrecht.
- *Pensioenregister*: In 2009 is opdracht gegeven aan de leverancier van ons pensioenadministratiesysteem om een plan van aanpak op te stellen met betrekking tot gegevensaanlevering ten behoeve van het Pensioenregister.

5.1 Inleiding

De verantwoordelijkheden van het fonds zijn vormgegeven in het premie-, indexatie- en beleggingsbeleid. De keuzes die ten aanzien van dit beleid gemaakt zijn nemen onvermijdelijk risico's met zich mee. Daarnaast zijn er ook risico's die samenhangen met de uitvoering van het beleid. In de volgende paragrafen van dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de risico's.

5.2 Solvabiliteitsrisico

PMA wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de marktwaarde van de pensioenverplichtingen. Het belangrijkste risico voor PMA betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten naar de in het FTK (Financieel Toetsingskader) vastgestelde normen.

Bron: Bloomberg – MSCI Barra

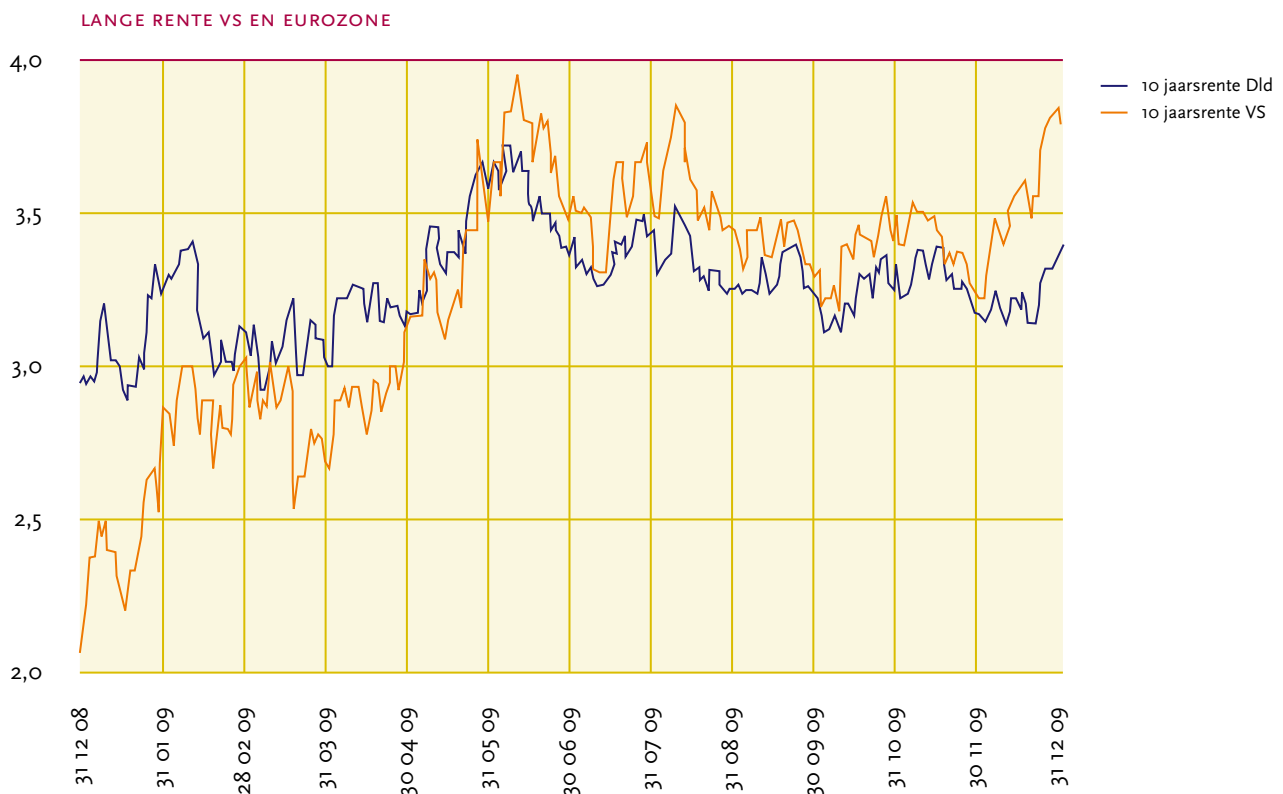
Risicobeheer

De solvabiliteit wordt weergegeven door middel van de dekkinggraad: de marktwaarde van het aanwezige vermogen uitgedrukt in de marktwaarde van de pensioenverplichtingen. Het solvabiliteitsrisico is in feite de combinatie van beleggings- en actuariële risico's. De dekkinggraad wordt beïnvloed door enerzijds de beleggingsuitkomsten, en anderzijds de ontwikkeling van de marktwaarde van de pensioenverplichtingen.

Gezien de beleggingsmix van PMA mag de ontwikkeling van de aandelenbeurzen als het meest cruciaal voor de beleggingsuitkomsten worden beschouwd. Onderstaande grafiek geeft de ontwikkeling van de belangrijkste aandelenbeurzen in 2009 weer.

De andere grote component die de hoogte van de dekkinggraad bepaalt is de rente. Een dalende rente leidt tot een hogere waarde van de obligatieportefeuille en tot een hogere waarde van de pensioenverplichtingen. Omdat de pensioenverplichtingen een langere gemiddelde looptijd hebben dan de beleggingen, stijgt de waarde van de pensioenverplichtingen méér dan de waarde van de obligatieportefeuille. De dekkinggraad daalt daardoor. Omgekeerd zal de dekkinggraad om dezelfde reden stijgen bij een stijgende markttrente. Onderstaande grafiek laat de ontwikkeling van de 10 jaars rente zien over 2009.

De rente die gehanteerd wordt bij de bepaling van de marktwaarde van de pensioenverplichtingen is de 'rentetermijnstructuur' zoals die maandelijks door DNB wordt gepubliceerd.

Bron: Bloomberg

		IN % Verandering rendement aandelen >						
		-50	-30	-15	0	15	30	50
Verandering rente IN %	< -2,0	78	85	91	96	102	107	114
	-1,0	89	97	104	110	116	123	131
	-0,5	96	105	112	119	126	133	142
	0,0	104	114	122	130	137	145	155
	0,5	114	126	134	143	152	160	172
	1,0	127	140	150	160	170	179	193
	1,5	142	156	168	179	189	197	213
	> 2,0	168	186	199	213	226	240	258

In bovenstaande tabel wordt getoond hoe de dekkingsgraad zich zal ontwikkelen bij bepaalde aandelenrendementen, onder overigens gelijkblijvende omstandigheden, en hoe deze wordt beïnvloed door de renteontwikkeling.

Beleggingsrisico

Het Bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten, te weten het beleggingsbeleid, het premiebeleid en het indexatiebeleid. De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige studies ten aanzien van de te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. De uitkomsten van deze studies vinden onder meer hun weerslag in de jaarlijks door het Bestuur vast te stellen Nota beleggingsbeleid als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid.

De Nota beleggingsbeleid geeft richtlijnen aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Deze zijn onder meer gericht op het beheersen van de belangrijkste risico's van de beleggingen in samenhang met de verplichtingen.

Verplichtingen risico (actuarieel risico)

De pensioenverplichtingen kunnen in de tijd worden weergegeven door middel van een schatting van de toekomstige uitgaande kasstromen. Het verplichtingenrisico uit zich in:

- Indexatieresultaten, waarbij het gevoerde indexatiebeleid afwijkt van de aannamen. Loon- en prijsstijgingen c.q. de franchise-ontwikkeling wijken af van de verwachting.
- Actuariële resultaten, indien de actuariële aannamen en veronderstellingen niet overeenstemmen met de werkelijkheid. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan het periodiek aanpassen van de levensverwachting van de deelnemers (het langlevensrisico).
- Premieresultaten, indien de premie niet gelijk is aan de marktwaarde van de kasstromen die voortvloeien uit de nieuwe pensioentoezeggingen. Dit betreft bijvoorbeeld verschillen tussen de 'kostprijs' en de daadwerkelijk ontvangen bijdrage voor nieuwe pensioentoezeggingen. Er wordt overigens gestreefd naar een zoveel mogelijk stabiel premieniveau.

In hoofdstuk 6 wordt nader ingegaan op het beleggingsbeleid van PMA, terwijl in hoofdstuk 7 aandacht besteed wordt aan de voorziening pensioenverplichtingen, het vermogen en de dekkingsgraad.

5.3 Risico's financiële instrumenten

Overeenkomstig het beleggingsbeleid houdt het fonds posities aan in een breed scala van financiële instrumenten. Dit betreft zowel marktgenoteerde als niet-genoteerde beleggingen.

Venlo

■ Waar Dienstapotheek Noord-Limburg in Venlo ■ Aan het woord Karin Knorr ■ Op de foto (vlnr) Adrie, Jeanne, Karin, Ruud en Angela

■ **Wat is er leuk aan uw beroep?** 'Het contact met mensen. Of het nu gaat om collega's of klanten. Dit is een vrij rustige dienstapotheek en dat betekent dat je tijd hebt voor de klant. Dat vind ik leuk. Aan de andere kant het is ook wel leuk als het een beetje druk is. Ik hou wel van lekker doorwerken.'

■ **Wat is er bijzonder aan de apotheek?** Om te beginnen de werktijden. Het is een dienstapotheek. Ik draai er avond- en nachtdiensten. We zijn dan in Noord-Limburg de enige apotheek die open is en bedienen dan dus de hele regio. Dat vind ik ook wel een bijzonder gevoel. 's Nachts zit je in de apotheek in je eentje. Dan hoop ik er altijd op dat er bij de burens een gezellige doktersassistente zit.'

■ **Wat is voor u de ideale pensioenleeftijd?** 'Weet ik niet. Als ik maar op hetzelfde moment met pensioen kan als mijn man. Die is ruim twee jaar ouder dan ik. Ik maak me niet zo druk om de verhalen over langer doorwerken en een latere AOW. Ik werk gemiddeld 23,5 uur per week, vooral 's avonds en 's nachts. Natuurlijk word ik wel ouder, maar ik vind het niet zwaar. Voordeel is dat de kinderen ook ouder en dus zelfstandiger worden. Dat betekent dat ik straks 's ochtends weer wat vaker kan uitslapen. Ik kan dit zo nog heel lang volhouden volgens mij.'

■ **En hoe ziet uw ideale pensioen eruit?** 'Genieten, reizen maken, lekker uit eten, weekendjes weg... ach alle dingen die we nu ook al graag doen maar waar we maar zo weinig tijd voor hebben.'

■ **Wat was voor u hét moment van 2009?** 'Eind 2009 kregen we te horen dat onze zoon Ivo (toen 7 jaar) werd aangenomen op de Leonardo school, een school voor hoogbegaafde kinderen. Na een zoektocht van een aantal jaren naar goed onderwijs voor hem, waar hij nog een uitdaging had, was dit geweldig goed nieuws.'

Als gevolg van de beleggingsactiviteiten wordt het fonds geconfronteerd met risico's gerelateerd aan de financiële instrumenten en de markt waarin het fonds actief is. De belangrijkste financiële risico's zijn: marktrisico, kredietrisico en liquiditeitsrisico. Marktrisico kan het rendement positief en negatief beïnvloeden en omvat het koersrisico, valutarisico en het rentemismatchrisico.

De strategie van het fonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen in samenhang met het premie- en indexatiebeleid. Het marktrisico wordt beheerst door tenminste maandelijks te toetsen of de beleggingsportefeuilles nog volledig in overeenstemming zijn met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overall marktposities worden periodiek gerapporteerd aan en besproken met de beleggingscommissie.

Koersrisico

Koersrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren.

Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen marktwaarde met waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat.

Het koersrisico is voor de lange termijn goed te beheersen door diversificatie over de beleggingscategorieën aandelen, vastrentende waarden, alternatieven, (indirect) vastgoed en liquiditeiten. Vervolgens vindt binnen de beleggingscategorieën diversificatie plaats naar onder meer regio's en sectoren. Het koersrisico kan worden afgedekt door het gebruik van derivaten zoals opties en futures.

De beleggingsmix van PMA wordt beschreven in hoofdstuk 6.

Valutarisico

Op drie manieren kan er sprake zijn van valutarisico's. Het duidelijkst te bepalen is het valutarisico dat ontstaat omdat aangehouden beleggingen luiden in een andere valuta dan de euro. Valutarisico

is echter ook aanwezig indien de onderliggende beleggingen van een in euro's rapporterend mandaat of institutioneel fonds gedeeltelijk luiden in een andere valuta dan de euro. Tenslotte is er sprake van indirect valutarisico omdat beleggingen kunnen worden beïnvloed door ontwikkelingen op de valutamarkten.

In 2009 is het US-dollar risico betrekking hebbend op beleggingen in Amerikaanse aandelen en de in US-dollar luidende alternatieven steeds voor circa 75% afgedekt geweest. Gezien het geringe belang daarvan worden andere valuta niet door PMA afgedekt.

Onderstaande grafiek laat de ontwikkeling zien van de euro ten opzichte van de US-dollar in 2009. Per saldo is de US-dollar ten opzichte van de euro iets verzwakt, van € 0,72 naar € 0,70. Anders gezegd: in 2009 is de euro in verhouding tot de US-dollar wat sterker geworden, van \$ 1,39 naar \$ 1,43. Het totaal aan gerealiseerde en ongerealiseerde resultaten op de US-dollar afdekkingen van PMA bedraagt ruim € 1,8 miljoen positief.

Mismatchrisico

De pensioenaanspraken kunnen worden beschouwd als zijnde een door de deelnemers verstrekte obligatie waar het fonds in de loop der tijd (pensioen)betalingen op doet. Tot en met 2006 was het gebruikelijk in Nederland om deze pensioenaanspraken te verdisconteren tegen een vaste rente van 4%. Met ingang van 1 januari 2007 worden pensioenaanspraken – net als de beleggingen van het fonds – gewaardeerd op basis van marktwaarde, waarbij voor de berekening gebruik wordt gemaakt van de rentetermijnstructuur, zoals gepubliceerd door DNB. De marktwaarde van de pensioenaanspraken reageert door de langere looptijd daarvan sterker op rente-ontwikkelingen dan de marktwaarde van de beleggingen. Het mismatchrisico (het risico als gevolg van verschillen tussen de looptijden van de verplichtingen en de beleggingen) zal door de waardering op marktwaarde via de dekkingsgraad meer dan voorheen zichtbaar worden.

VALUTA € IN \$

Bron: Bloomberg

In 2006 heeft PMA besloten om het rente-afdekkingspercentage (verlaging van het rente mismatch risico op basis van nominale verplichtingen) bij oplopende renteniveaus te verhogen, volgens onderstaand schema:

10-jaars euro staatsobligatie	4%	4,5%	5%	5,5%	6%
Afdekkings%: neutrale positie	20%	26%	32%	38%	45%

Halverwege 2006 werd de eerste stap gezet; halverwege 2007 werd de 4,5% opwaarts doorbroken. De 10-jaars rente op euro staatsobligaties heeft de 5% echter nog niet bereikt, zodat het rentemismatchrisico in 2009 voor ongeveer 26% afgedekt geweest, gemeten op het moment waarop de afdekking tot stand is gekomen.

Kredietrisico

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC) posities worden aangegaan, et cetera. Van de vastrentende portefeuille van PMA per ultimo 2009 had circa 97% van de fondsen een rating van A, AA of (vooral) AAA. Slechts 3% had een lagere rating of geen rating.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlement risico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het fonds financiële verliezen lijdt. Het settlement risico wordt bij beursgenoteerde beleggingen vermeden doordat PMA effectentransacties aan gaat waarbij sprake is van 'levering tegen betaling/ontvangst'.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de korte termijn. Dit risico wordt beheerst door in het beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Het liquiditeitsrisico is verder beperkt: de som van de premies, directe opbrengsten en aflossingen van beleggingen is groter dan de som van de uitkeringen en uitvoeringskosten. Bovendien zijn er voldoende fondsen die direct verkocht kunnen worden.

Risico's met betrekking tot derivaten

Het gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten) door het bureau van PMA is toegestaan ter afdekking en beheersing van uit beleggingen voortvloeiende risico's. Echter het gebruik door het bureau van specifieke derivaten voor specifieke doeleinden kan plaatsvinden als dit zinvol is en de Beleggingscommissie expliciet toestemming geeft daarvoor. Het gebruik van financiële instrumenten (direct en/of afgeleid) mag er niet toe leiden dat de beleggingsportefeuille materieel gezien een samenstelling krijgt die ligt buiten de door het bestuur en/of de beleggingscommissie van het fonds vastgestelde bandbreedtes.

Het gebruik van valutatermijntransacties door het bureau van PMA is uitsluitend toegestaan ter afdekking van voor het fonds relevante valutaposities (defensieve toepassing). De bank waarmee het fonds deze posities is aangegaan had per 31 december 2009 een A/A-1 rating (Standard & Poors) met een 'positieve outlook'. Het aangaan van renteswaps is toegestaan mits de tegenpartij een credit rating heeft van AA- of hoger. Ook hier geldt dat het alleen zal worden gebruikt voor het verminderen van het renterisico van het pensioenfonds. In 2009 zijn in eigen beheer geen andere afgeleide financiële instrumenten gebruikt dan valutatermijntransacties. In een mandaat of beleggingsfonds kan een ruimer gebruik van derivaten worden toegestaan. In 2009 waren inderdaad twee mandaten in portefeuille voor het beheer van vastrentende waarden, waarbij de fondsmanagers binnen vooraf vastgestelde grenzen afgeleide financiële instrumenten mochten hanteren, en dat ook deden. Deze mandaten zijn in het laatste kwartaal van 2009 echter beëindigd.

Amsterdam

- Waar Apotheek aan het IJ, Amsterdam ■ Aan het woord Fatiha Kaiss (27)
- Op de foto met collega Joyce

■ **Hoe lang werkt u in de apotheek?** 'Al weer zo'n tweeënhalp jaar. Ik ben het gaan doen omdat het me leuk leek om in de zorg te werken. Mensen helpen. Dat is belangrijk voor mij.'

■ **En... is uw verwachting uitgekomen?** 'Zeker. Het is zelfs nog leuker dan ik dacht. Ik vind vooral het contact dat je met mensen hebt leuk. Je moet zorgen dat ze voldoende informatie krijgen over het medicijn dat ze nodig hebben, zodat ze het goed en veilig kunnen gebruiken. Dat is echt dankbaar werk.'

■ **Heeft u daar voldoende tijd voor?** 'Ja hoor, het is hier een redelijk rustige apotheek. We werken hier in een team van zes personen. Het is dus niet een grote apotheek, maar wel een heel erg mooie. Wat ik ook erg leuk vind is dat we hier in Amsterdam Noord een echt multiculturele buurt zijn. Er komt hier vanalles over de vloer, van autochtone Nederlanders tot Marokkanen en van Afrikanen tot Chinezen. Heel kleurrijk en bijzonder.'

■ **Heeft u wel eens nagedacht over pensioen?** 'Eerlijk zeggen? Nee nooit. Voor mij is dat nog zo ver weg. Mijn vader gaat bijna met pensioen. Dus die heeft het er wel eens over. Als ik er zo over nadenk: het is wel een fijn idee dat je via je werk pensioen opbouwt.'

■ **Wat was uw mooiste moment van 2009?** 'Daar hoef ik niet lang over na te denken. Dat was mijn verloving. Dat was een leuk feestje bij ons thuis.'

■ **Waar droomt u van?** 'Ik kijk wel erg uit naar mijn bruiloft. Ik ga binnenkort trouwen met mijn grote liefde. Verder heb ik niet zulke bijzondere wensen hoor. Ik hoef niet rijk te worden of zo. Ik wil gewoon rustig gelukkig zijn, met mijn man en later hopelijk met mijn kinderen.'

5.4 Niet financiële risico's

De belangrijkste niet-financiële risico's zijn: het operationeel risico, het juridisch risico en het systeemrisico. Operationeel risico is het risico vanwege de onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke.

Opzet en bestaan van beheersmaatregelen

Er is een interne 'rapportage met betrekking tot opzet en bestaan van beheersmaatregelen' opgesteld met betrekking tot de pensioenbeheerprocessen van het Bureau van Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken naar de situatie van december 2009. Ernst & Young heeft onderzoek verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder Standaard 3000 'Assurance-opdrachten anders dan opdrachten tot controle en beoordeling van historische financiële informatie', aangevuld met de inrichtingsvereisten van Statement on Auditing Standard No. 70 (type 1) van het American Institute of Certified Public Accountants en overige werkzaamheden die Ernst & Young in de gegeven omstandigheden nodig achtte. PMA heeft een Assurance-rapport ontvangen met betrekking tot de rapportage.

Compliance

Voor de Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken geldt een Gedragscode waarin een aantal algemene bepalingen zijn opgenomen met betrekking tot gedragsregels voor bestuursleden, directeur, medewerkers en andere verbonden personen van het pensioenfonds en een aantal specifieke bepalingen met betrekking tot privé-transacties. De Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken verder te noemen, de Stichting, heeft hiermee aan de wettelijke verplichting voldaan om een gedragscode op te stellen conform artikel 24 van het Besluit marktmisbruik Wft. Voorts voldoet de Stichting hiermee aan de in artikel 5:68 van de Wet op het financieel toezicht gestelde regels met betrekking tot een integere bedrijfsvoering ten aanzien van het

optreden op markten in financiële instrumenten (het voorheen zogeheten 'effectentypische gedrags-toezicht'). Ook beoogt de Stichting met de Gedragscode te voldoen aan de vanaf 1 januari 2007 in werking getreden Pensioenwet en het daarbij behorende Financieel toetsingskader.

PMA beschikt over een Compliance Program waarin de administratieve organisatie met betrekking tot de naleving van de Gedragscode en de invulling van de functie van compliance officer worden behandeld. Op grond van de Gedragscode en het Compliance Program is het Nederlandse Compliance Instituut (NCI) als de externe compliance officer aangewezen. Vanuit die functie is het NCI verantwoordelijk voor de uitoefening van het algemene toezicht op de naleving van de Gedragscode als geheel en de naleving van de regels omtrent privé-transacties in het bijzonder.

Het NCI heeft op 10 maart 2010 gerapporteerd over haar bevindingen met betrekking tot boekjaar 2009. De bevindingen luiden als volgt:

- De verbonden personen hebben de Verklaring van naleving inzake de Gedragscode ondertekend. Daarnaast hebben de insiders de Verklaring van naleving inzake de Gedragscode ondertekend.
- Door één insider zijn er uitnodigingen aanvaard. Deze zijn gemeld, goedgekeurd en geregistreerd.
- Er zijn geen pogingen tot oneigenlijke beïnvloeding door (aspirant) relaties gemeld.
- De bestuursleden hebben nevenfuncties. Deze nevenfuncties van de bestuursleden zijn geregistreerd. Het betreffen nevenwerkzaamheden die niet de schijn hebben of kunnen opwekken van een conflicterend belang met de functie die zij vervullen bij PMA.
- Er zijn geen aanmerkelijke financiële belangen gemeld in een bedrijf of instelling voorkomend op de lijst van bedrijven en instellingen waarmee PMA zaken doet of voornemens is te gaan doen.
- Er is geen goedkeuring gevraagd voor het gebruik van zakelijke relaties van PMA voor privé-werkzaamheden.
- Volgens de opgave van de directeur werden de ontvangen relatiegeschenken gemeld en onder de verbonden personen verdeeld via verloting.
- Geen van de verbonden personen heeft op grond van de Gedragscode een (potentieel) belangenconflict gemeld.

- Er zijn geen sancties opgelegd in verband met het niet naleven van de gedragscode.
- De kring van insiders bestaat uit de directeur, de manager financiën en beleggingen en twee investment managers. Het NCI heeft vastgesteld dat de aanwijzing van de insiders juist, tijdig en volledig heeft plaatsgevonden.
- De insiders is schriftelijk verzocht opgave te doen van de door hen verrichte privé-transacties in de periode 1 januari 2009 tot en met 31 december 2009. Alle insiders hebben aan dit verzoek voldaan. Alle ingezonden privé-transacties zijn door ons gecontroleerd. Naar het oordeel van het NCI zijn alle privé-transacties in overeenstemming met de Gedragscode verricht.

Systemrisico

Systemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar. De kredietcrisis die zich in 2008 heeft voorgedaan, en nog steeds niet ten einde is, kan beschouwd worden als een systemrisico.

Juridisch risico en overige risico's

Bij het juridisch risico kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het risico dat PMA onbedoeld zich niet zou houden aan bepaalde wet- en regelgeving, wat op enig moment zou kunnen leiden tot boetes en/of claims. Ook kunnen partijen waarmee PMA zaken doet juridische zaken bewust of onbewust slecht regelen, waardoor voor PMA schade zou kunnen ontstaan. Om deze risico's beter te kunnen beheersen heeft PMA een juridisch medewerker in dienst. Voor specifieke juridische adviezen kunnen externen worden ingehuurd.

Voor een verdere beschrijving van de wijze waarop PMA is georganiseerd, mede vanuit het oogmerk om niet-financiële risico's te beperken, verwijzen we naar hoofdstuk 2 'Organisatie'.

6.1 Beleggingsbeleid

Nota beleggingsbeleid

Het bestuur stelt telkens in december de nota beleggingsbeleid en de streefgewichten van de diverse beleggingscategorieën (de zogenaamde normportefeuille) voor het volgende jaar vast.

Voor elke categorie beleggingen worden benchmarks vastgesteld, waarmee de behaalde rendementen op de beleggingen worden vergeleken. Deze benchmarks worden ook gehanteerd voor de bepaling van de z-score, de toets die via de Vrijstellingsregeling in gevolge de Wet verplichte deelneming in een bedrijfstakpensioenfonds is ingesteld voor het meten van relatieve rendementen, en ten behoeve van de vaststelling of aan de eisen voor de verplichtstelling is voldaan.

Bij het vaststellen van de nota beleggingsbeleid wordt rekening gehouden met de dekkinggraad. Daarnaast wordt gekeken naar de vooruitzichten voor de verschillende financiële markten met bij behorende risico's. Een 'worst case'-scenario wordt meegenomen in de analyse. Het Bestuur stelt aan de hand van de nota beleggingsbeleid de strategische invulling voor het volgende jaar vast en de ruimte voor de tactische allocatie. Deze nota wordt door het bureau van PMA voorbereid en door de Beleggingscommissie vastgesteld. Hierin zijn ook strategische bandbreedtes opgenomen.

De directie bepaalt gedurende het jaar, gelet op de ontwikkelingen op de financiële markten en de marktverwachtingen, de tactische invulling van de categorieën binnen de aangegeven bandbreedtes. De Beleggingscommissie besluit bij eventuele overschrijdingen van de bandbreedtes of naar de grenzen van deze bandbreedtes wordt teruggekeerd door verkopen respectievelijk aankopen. Het bestuur heeft de Beleggingscommissie gemachtigd om het

US-dollar risico voor aandelen naar eigen inzicht gedurende het jaar (deels) af te dekken.

De tabel op pagina 41 laat zien hoe de normportefeuille luidde per ultimo 2009 en ultimo 2008. Door afrondingsverschillen kunnen subtotalen licht afwijken van de som der individuele regels.

Strategische allocatie en risico profiel beleggingen in samenhang met de verplichtingen

Voor de strategische portefeuilleverdeling op lange termijn zijn geen streefpercentages vastgesteld, omdat onder meer naar aanleiding van studies op het terrein van het Financieel Toetsingskader (FTK) is overgegaan naar een dynamische asset allocatie.

Elke drie jaar wordt een zogenaamde ALM-studie verricht, waarbij de verplichtingen en beleggingen in samenhang worden bekeken. Via een geïntegreerde benadering worden de belangrijkste elementen van de financiering van het pensioenfonds op elkaar afgestemd. Deze elementen zijn: premiebeleid, indexatiebeleid en beleggingsbeleid. In 2009 heeft er weer een ALM-studie plaatsgevonden.

De dekkinggraad van PMA (dit is het vermogen van het fonds uitgedrukt in een percentage van de pensioenverplichtingen) wordt in sterke mate bepaald door de ontwikkeling van nominale markttrentes. Sinds 2007 vindt de volledige waardering van de pensioenverplichtingen van PMA, in het kader van het FTK, immers plaats op marktwaarde. Deze waardering op marktwaarde maakt de rentevoeligheid van een pensioenfonds expliciet zichtbaar. Aangezien de looptijd van de verplichtingen langer is dan die van de vastrentende waarden, reageren de verplichtingen veel sterker op wijzigingen van de marktrente dan de beleggingen. Indien de marktrente daalt en hiermee de omvang van de

Beleggingen

NORMPORTEFEUILLE IN %

Categorie	Normgewicht ultimo		Categorie	Normgewicht ultimo	
	2009	2008		2009	2008
<i>Aandelen:</i>			<i>Vastrentend:</i>		
MSCI Europe	8,2	10,1	Citigroup EuroBIG (All)	27,5	30,4
MSCI EMU	3,4	2,9	Effas German Tracker 10+	9,8	11,2
Dow Jones Euro Stoxx Sust	2,3	1,8	1M Libor -0,25%	0,6	
HSBC Smaller Europe adj.	1,7	1,1	1M Euribor -0,25%	0,7	0,8
Subtotaal aandelen Europa	15,5	15,9	Totaal vastrentend	38,6	42,5
MSCI USA	3,7	3,4	<i>Vastgoedfondsen:</i>		
MSCI North America	1,6	1,3	Citigroup EGBI 1-3 jr + 1%	14,6	17,5
Russell 2000	0,5	0,4	GPR 250 Europe adjusted	3,3	2,2
Subtotaal aandelen USA	5,9	5,2	Totaal vastgoedfondsen	17,9	19,6
MSCI Pacific Free	3,3	3,0	<i>Alternatives:</i>		
MSCI Emerging Asia adj.	5,3	3,3	S&P GS Commodity Index	1,6	0,8
MSCI Em. Markets Global	2,2	1,3	S&P GS Light Energy Index	1,0	0,9
MSCI BRIC adjusted	1,0	0,8	1M Euribor -0,25	0,9	
Sub. aand. EM, Pacific, BRIC	11,8	8,3	MSCI World	0,6	
MSCI World	4,2	3,6	Totaal alternatives	4,1	1,6
Subtotaal aandelen wereld	4,2	3,6	<i>Liquiditeiten:</i>		
Totaal aandelen	37,4	33,1	1M Euribor -0,25%	2,2	2,8
			Invloed ongerealiseerd		
			Resultaat US Dollar hedge	-0,2	0,5

verplichtingen toeneemt en het rendement van de beleggingen niet in dezelfde mate meegroeit, daalt de dekkingsgraad. De dekkingsgraad is dus door het FTK meer gaan fluctueren, omdat de verplichtingen meer bewegen als gevolg van de verandering in marktrente. PMA heeft daarom reeds in 2006 besloten om het renterisico gedeeltelijk af te dekken.

De mate van afdekking wordt verhoogd naarmate de rente op de kapitaalmarkt verder stijgt.

Toen in 2008 de dekkingsgraad de 150% neerwaarts had doorbroken, is de Beleggingscommissie in een extra vergadering bijeen gekomen om de situatie en de verwachtingen te bespreken. Vastgesteld is dat

Dronten

■ Waar Kringapotheek De Schans in Dronten ■ Aan het woord Takuhi Bogosyan (42) ■ Op de foto (vlnr) Sandra, Elly, Christa, Takuhi, Esther (apotheker), Annemieke, Jan (eigenaar/apotheker)

■ **Werkt u al lang in de apotheek?** 'Helemaal niet. Ik ben hier pas een jaar in dienst. Ik heb vorig jaar mijn diploma als apothekersassistente gehaald.'

■ **En, hoe vindt u het?** 'Fantastisch. Het is heel gezellig, ik heb hele fijne collega's. Het werk is ook nog leuker dan ik al dacht. Ervoor zorgen dat mensen hun medicijn goed gebruiken, er voldoende over weten en vooral ook hun therapie afmaken – dat is mooi werk.'

■ **Het contact met klanten, dat maakt het dus leuk?** 'Jazeker. We vragen ook altijd of mensen last hebben van bijwerkingen, geven tips wat ze eraan kunnen doen of zeggen dat ze daarmee terug moeten naar hun arts. Er komt hier vanalles over de vloer. Langdurig zieken. Maar we hebben hier ook een asielzoekerscentrum. Dat is vaak moeilijk uitleggen, want ze spreken meestal gebrekkig Engels. Toch geeft het juist ook grote voldoening om hen goed te helpen. Ondanks de drukte hier, hebben we toch voldoende tijd voor klanten. Het helpt enorm dat we met een robot werken die de medicijnen voor ons pakt.'

■ **Denkt u wel eens over pensioen?** 'Ik vind het wel een goede zaak dat ik zelf pensioen opbouw. Je betaalt er behoorlijk voor, dus ik hoop dat ik daar straks voldoende voor terugkrijg. De onzekerheid is wel toegenomen. Je hoort over pensioenfondsen die harde klappen hebben gekregen. De AOW staat onder druk... Wat is er straks nog voor ons over? Ik maak me daar best wel eens zorgen over. Je kunt wel denken: ach ik heb nog een hele tijd te gaan tot mijn pensioen. Maar ik ben nu dik veertig. Gisteren was ik nog twintig. Zo snel lijkt het wel te gaan.'

■ **Mooiste moment van 2009?** 'Qua werk? Dat is niet moeilijk. Dat ik geslaagd ben voor mijn diploma en dat ik ook nog eens ben aangenomen in deze mooie apotheek. En dat in crisistijd!'

handhaving van het huidige beleggingsbeleid de beste optie was. Het niveau van de dekkingsgraad is door de daling van de rente en van de aandelenkoersen in 2008 onder de 100% vermeerderd met het toenmalige vereiste eigen vermogen van 28,5% gekomen. Om die reden is eind maart 2009 een zogenaamd 'lange termijn herstelplan' ingediend bij DNB. Dit herstelplan is door DNB goedgekeurd. Geholpen door positieve rente- en beursontwikkelingen zijn de reserves van PMA veel sneller gestegen dan in het herstelplan was aangenomen. PMA is in bijna het gehele laatste halfjaar 2009 zelfs uit reservetekort geweest. Per 31 december 2009 heeft PMA wel weer een klein reservetekort: de aanwezige dekkingsgraad 129,5% en de vereiste dekkingsgraad 131,1%. Het bescheiden reserve-overschot veranderde in een klein reservetekort doordat een extra voorziening moest worden opgenomen in verband met het beschikbaar komen van nieuwe informatie over de levensverwachting van Nederlanders. Op grond daarvan moet worden aangenomen dat ook de deelnemers van ons fonds gemiddeld langer zullen leven, waardoor er een hogere financiële buffer nodig is om aan alle toekomstige pensioenverplichtingen te kunnen voldoen.

Naast het voldoen aan de in het FTK gestelde eisen en het beheersbaar houden van de beleggingsrisico's streeft PMA ernaar om, met inachtneming van criteria die aan maatschappelijk verantwoord beleggen worden gesteld, een zo hoog mogelijk financieel rendement te behalen, zodanig dat de toeslagambitie mogelijk wordt gemaakt (de indexering uit de opbrengsten gefinancierd kan worden) en het risico zodanig is dat voorkomen wordt dat een onacceptabele kans op onderdekking ontstaat. PMA streeft naar een gezonde financiële positie en tracht zo goed mogelijk in te spelen op de verlaging van het renterisico, op verbetering van rendement en op verlaging van beleggingsrisico in algemene zin. PMA is voortdurend op zoek naar de optimale allocatie van de beleggingscategorieën en nieuwe vormen van beleggingen om het rendement/risicoprofiel te verbeteren. Diversificatie is daarbij belangrijk.

Er is een bestuurlijke voorkeur voor stabiele opbrengsten. Naast spreiding over verschillende beleggingscategorieën vindt spreiding over verschillende managers plaats. De intentie is het grootste deel van de portefeuille te beleggen met een laag

relatief risico, dat wil zeggen dat de uitslagen ten opzichte van de eigen benchmarks (normportefeuille) niet al te groot kunnen zijn.

Iets meer dan een derde van het vermogen is belegd in aandelen. Door de daling van de aandelenbeurzen is het aandelenrisico inmiddels flink gedaald. Het risico op aandelen zou eventueel verder kunnen worden verlaagd door afdekking met derivaten of door verlaging van het percentage aandelen in de portefeuille. Op dit moment wordt het aandelenrisico niet afgedekt.

Om minder gevoelig te zijn voor korte termijn valutabewegingen wordt het US-dollar risico van de aandelenportefeuille en van de alternatieve investeringen altijd minstens voor de helft afgedekt. Dit is een strategische keuze om het valutarisico te verlagen. De externe vastrentende waarden managers mogen een beperkt valutarisico nemen om extra rendement te genereren.

Maatschappelijk verantwoord rendement

Onderdeel van de beleggingsdoelstelling is het behalen van een zo hoog mogelijk financieel rendement met inachtneming van criteria die aan maatschappelijk verantwoord beleggen worden gesteld. 'Maatschappelijk verantwoord' wordt in de markt ook regelmatig aangeduid met 'duurzaam'. Internationaal worden onder meer de termen 'Environmental, Social & Corporate Governance (ESG)' en 'Social Responsible Investment (SRI)' gehanteerd. SRI combineert de financiële doelstellingen van de belegger met de zorg voor sociale, milieu en ethische aspecten. SRI neemt zowel de financiële aspecten in beschouwing als de invloed van de belegging op de maatschappij.

Er zijn verschillende manieren om het SRI-beleid vorm te geven zoals negatieve screening, waarbij bedrijven die in bepaalde bedrijfstakken actief zijn worden uitgesloten, en de 'best-in-class' benadering, waarbij binnen elke bedrijfstak wordt gekeken welke bedrijven op SRI-criteria het beste scoren. Ook is het mogelijk om het principe van 'insluiting' (in dit kader: het tegenovergestelde van uitsluiting) te

volgen waarbij er wordt belegd in bedrijven die bijdragen aan duurzame ontwikkelingen zoals alternatieve energie of duurzame technologieën. Via een 'engagement' benadering gaat de belegger de dialoog aan met bedrijven waarin wordt geïnvesteerd om deze te stimuleren de duurzaamheid van de bedrijfsvoering te verbeteren.

In 2009 heeft PMA het invullen van het duurzame beleggingsbeleid voortgezet. Circa 19,5 procent van de aandelenportefeuille bestaat uit beleggingen die aan SRI-criteria voldoen. Ongeveer 3,5 procent van het totaal belegd vermogen geïnvesteerd in duurzame 'thema'sfondsen'.

6.2 Beleggingsportefeuille

Eind 2009 was de omvang van het belegde vermogen € 1.062 miljoen, een toename van € 179 miljoen ten opzichte van eind 2008.

De totale beleggingsopbrengsten bedroegen in 2009 afgerond plus € 143 miljoen, versus € 285 miljoen negatief in 2008.

De zogenaamde 'indirecte' beleggingsopbrengsten, bestaande uit de gerealiseerde koersresultaten wegens verkopen in 2009 en de ongerealiseerde resultaten wegens herwaardering op marktwaarden over 2009 waren per saldo € 126 miljoen positief (2008: € 310 miljoen negatief). De directe beleggingsopbrengsten bedroegen € 18 miljoen, een afname van € 8 miljoen ten opzichte van 2008.

De beleggingen luiden hoofdzakelijk in euro's. Een deel van de portefeuille (22%) heeft betrekking op in US-dollars luidende commodities en beleggingen in Amerikaanse aandelen en heeft een US-dollar risico. Gedurende geheel 2009 is het US-dollar risico voor aandelen voor circa driekwart afgedekt geweest, voor zover het betreffende US-dollar belang niet al door de externe beheerders naar de euro is afgedekt.

ONTWIKKELING VAN DE BELEGGINGSPORTEFEUILLE

Ultimo	2009	2008	2007	2006	2005
Vastrentend ¹⁾	39%	43%	30%	28%	30%
Zakelijk					
– Aandelen	40%	34%	50%	50%	50%
<i>waarvan:</i>					
<i>Europa</i>	40%	45%	55%	57%	54%
<i>Amerika</i>	19%	17%	21%	22%	25%
<i>Pacifc</i>	8%	9%	8%	9%	10%
<i>Opkomende landen</i>	22%	17%	16%	12%	11%
<i>Wereldwijd</i>	11%	12%			
– Vastgoedfondsen	14%	18%	17%	19%	16%
<i>waarvan:</i>					
<i>Niet beursgenoteerd</i>	78%	85%	73%	62%	65%
<i>Beursgenoteerd</i>	22%	15%	27%	38%	35%
Subtotaal zakelijk	54%	52%	67%	69%	66%
Alternatives ²⁾	3%	2%			
Liquiditeiten ³⁾	4%	3%	3%	3%	4%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%

¹⁾ Hoofdzakelijk Europa. In deze opstelling is uitgegaan van de waarde van de vastrentende beleggingen inclusief opgelopen rente. In de jaarrekening wordt de opgelopen rente niet onder 'beleggingen' verantwoord maar onder 'lopende intrest'

²⁾ In 2007 en oudere jaren: geen alternatives in portefeuille

³⁾ In 2007: inclusief liquiditeitsfondsen

Ontwikkeling van de beleggingsportefeuille

In de tabel op pagina 44 ziet u hoe in de afgelopen 5 jaar de opbouw van de portefeuille per balansdatum zich heeft ontwikkeld.

Het valt op dat er in 2009 een substantiële stijging heeft plaatsgevonden van het belang in aandelen, ten laste van de vastrentende waarden en het vastgoed. Belangrijkste oorzaak hiervan zijn marktwaarde ontwikkelingen: de aandelen behaalden in 2009 een nog veel hoger rendement dan het op zich ook prima rendement van de obligaties, terwijl het niet beursgenoteerde deel van de vastgoedportefeuille negatieve rendementen liet zien.

6.3 Rendement

Het rendement bestaat uit directe beleggingsopbrengsten plus indirecte beleggingsresultaten

(resultaten bij aan- en verkopen plus vermogenswinsten of -verliezen).

Op basis van waardering op marktwaarde kwam het rendement van PMA over 2009 uit op 16,0%. In 2008 bedroeg het rendement minus 24,7%. Het portefeuilerendement over 2009 was fractioneel lager dan de benchmarkontwikkeling van 16,2%.

Zonder de afdekking van het US-dollar risico zou het totale rendement over 2009 0,2% lager zijn geweest.

Onderstaande tabel geeft een beeld van de rendementen per beleggingscategorie over 2009 en 2008 ten opzichte van de benchmarks.

Verderop in deze paragraaf wordt per beleggingscategorie een toelichting gegeven op de gerealiseerde rendementen. De allocatie (onder- en overwegingen) droeg 0,1%-punt positief bij aan het resultaat.

Hieronder treft u een tabel aan met de beleggingsrendementen over de afgelopen 10 jaar.

RENDEMENT VAN DE BELEGGINGSPORTEFEUILLE TEN OPZICHTE VAN DE BENCHMARK IN %

	2009		2008	
	Portefeuille	Benchmark	Portefeuille	Benchmark
Vastrentende waarden	6,9	4,0	9,1	9,8
Aandelen	37,1	36,7	-48,7	-43,8
Vastgoed	1,2	10,9	-16,6	-4,7
Alternatives	11,8	9,5	-44,7	-36,5
Liquiditeiten	0,6	0,6	3,9	4,0
Totaal-generaal	16,0	16,2	-24,7	-20,0

RENDEMENTEN PMA, LANGERE TERMIJN IN %

	laatste jaar	laatste 3 jaar	laatste 5 jaar	laatste 10 jaar
Vastrentend	6,9	5,3	4,3	5,4
Aandelen	37,1	-2,4	7,2	0,3
Vastgoed	1,2	-6,5	4,3	8,1
Alternatives ¹⁾	11,8			
Liquiditeiten	0,6	3,0	2,8	3,0
Totaal	16,0	-2,1	4,4	2,9

¹⁾ in 2007 en oudere jaren: geen alternatives in portefeuille

Vastrentende waarden

De vastrentende portefeuille wordt gedeeltelijk intern beheerd en gedeeltelijk extern. Tot en met het derde kwartaal van 2009 bestond het overgrote deel van de extern beheerde vastrentende portefeuille uit twee in januari 2008 verstrekte mandaten. Om praktische redenen zijn deze mandaten in het vierde kwartaal van 2009 omgezet in beleggingsfondsen van dezelfde managers. Het grootste deel van het intern beheerde deel van de vastrentende portefeuille wordt aangehouden ter afdekking van het rentemismatchrisico tussen de langlopende verplichtingen en de korterlopende beleggingen.

De vastrentende waarden behaalden een rendement van plus 6,9%, bij een benchmarkontwikkeling van 4,0%. De outperformance is voor een belangrijk deel te danken aan een begin 2009 opgebouwde en eind 2009 weer afgebouwde overweging van credits en high yield.

Per 31 december 2009 kende PMA de volgende vastrentende beleggingen:

- BlackRock Euro Core Bond Fund (voorheen mandaat-rating gemiddeld tussen AAA en AA)
- Pimco Euro Bond Fund (voorheen mandaat-rating gemiddeld tussen AAA en AA)

Portefeuille ten behoeve van het gedeeltelijk afdekken van het rentemismatchrisico:

- Twaalf staatsleningen met een gemiddelde duration van 13,3 (rating AAA).

Microkredietfondsen:

- Finethic Microfinance Fund (geen rating)
- ResponsAbility Global Microfinance Fund B (geen rating)
- SNS Microfinance Fund II (geen rating)
- Triodos Microfinance Fund (geen rating)

Enkele individuele posities:

- 6,086% ING Registered Promissory Note 2013 (geen rating)
- 5,5% Deutsche Bank Ftd Note 2018 (rating A2/A+)
- Lening Central Europe Group (geen rating)

Aandelen

Het rendement op aandelen was met 37,1% boven verwachting. In alle aandelenmarkten was er sprake van een fors, zij het nog gedeeltelijk herstel van de

koersdalingen aan het begin van de kredietcrisis. Het behaalde rendement was ook hoger dan de benchmarkontwikkeling, die over 2009 36,7% bedroeg.

Het herstel van de aandelen was in de opkomende markten het sterkst. PMA behaalde hier een rendement van 94,5% (benchmarkontwikkeling 80%). In de Europese en Amerikaanse markten bedroegen de behaalde rendement in euro's tussen de 27% en 32% (benchmarkontwikkeling: tussen 23% en 32%). De markten in de Pacific regio stegen relatief het minst, met circa 18% (benchmark: circa 20%). De markten die in 2009 het meest zijn gestegen hadden in 2008 ook de hardste klappen gekregen, en omgekeerd.

In de aandelenportefeuille waren per eind december 2009 de volgende fondsen aanwezig:

Mature markets Europa:

- BlackRock (voorheen: Barclays) Europe Alpha Tilts Fund
- Danske Euro Small Cap Fund
- Orange SeNSE Fund (heet sinds 1 januari 2010: Kempen SeNSE Fund)
- SSgA Europe Index Plus Strategy
- SSgA Europe Index Plus Edge Strategy
- Theodoor Gilissen EMU Equity Index Pool
- Theodoor Gilissen Sustainable Euro Index Pool

Mature markets Verenigde Staten:

- Standard & Poor 500 Dep. Rec.
- BlackRock (voorheen: Barclays) North America Alpha Tilts Strategy
- Hector Eagle US Small Cap
- SSGA North America Index
- T. Rowe Price Blue Chip Growth / Equity Income
- T. Rowe Price Institutional Small Cap Fund

Mature markets overig:

- SSgA Pacific Index Plus Strategy
- Insinger de Beaufort Duurzaam aandelen mandaat (wereld)
- Delta Lloyd Climate & Water Fund (wereld)
- Pioneer Global Ecology Fund (wereld)

Emerging Markets, BRIC landen:

- Allianz-dit BRIC Stars IT
- SSgA Active Emerging Asia Fund
- Dimensional Emerging Markets Value Fund Class B

Vastgoed

De vastgoedbeleggingen van PMA behaalden in 2009 een rendement van 1,2%. De ontwikkeling van de benchmark was 10,9%, zodat PMA in 2009 een flinke underperformance op vastgoed heeft behaald.

Circa 22% van de vastgoedportefeuille bestaat uit beursgenoteerd onroerend goed. Het rendement daarvan heeft zich in 2009 zeer sterk hersteld, dank zij de afgenomen risico-aversie van de belegger, en kwam uit op 50,7%. De ontwikkeling van de benchmark, de Europese GPR (Global Property Research) Index kwam in dezelfde periode uit op 45,2%.

De beleggingen in vastgoedparticipaties, die ultimo 2009 circa 78% uitmaken van de vastgoedportefeuille van PMA, hebben doorgaans een vooraf vastgestelde looptijd. Bij de aanvang van de looptijd van deze vastgoedfondsen was er nog geen benchmark beschikbaar die de ontwikkeling van deze fondsen adequaat zou volgen. Vanuit de gedachte dat vastgoedbeleggingen in zekere mate een afdekking vormen van het inflatierisico is indertijd als benchmark gekozen: de Citigroup EURO GBI 1 tot 3 jaar, verhoogd met een opslag van 1%. Inmiddels zijn er wel alternatieve benchmarks voorhanden, maar deze hebben weer andere nadelen zodat, mede ter wille van de consistentie, besloten is de indertijd gekozen benchmark te handhaven. De ontwikkeling van deze benchmark was in 2009 5,2% positief. Het rendement van de vastgoedfondsen varieerde echter van circa 5% tot 9% negatief. De op het vastgoed van PMA behaalde underperformance wordt hierdoor verklaard.

Via de volgende posities was PMA op 31 december 2009 in vastgoed belegd:

Niet beursgenoteerde participaties:

- Aberdeen European Balanced Property Fund Sicav
- Eurindustrial NV
- ING Dutch Office Fund I BV
- ING Dutch Office Fund II BV
- ING Dutch Residential Fund I BV
- ING Dutch Retail Fund I BV
- ING Dutch Retail Fund II BV
- ING Logistics Property Fund Europe CV
- ING Real Estate Nordic Property Fund

Beursgenoteerde participatie:

- Orange European Property Fund (heet sinds 1 januari 2010: Kempen Best Selection European Property Fund)

Alternatives

Het leeuwendeel van de alternatives van PMA bestaat uit commodities. Daarnaast participeert PMA in een hedgefonds dat posities inneemt in valutaparen. Tenslotte heeft PMA zich gecommitteerd aan een private equity secondaries fonds, ten behoeve waarvan in 2009 slechts een kwart van het commitment is gestort.

Over deze alternatives werd in 2009 een totaalrendement van 11,8% behaald. De ontwikkeling van de benchmark over dezelfde periode was 9,5%.

De volgende fondsen waren ultimo 2009 in portefeuille:

- MS QIF Commodity Alpha Plus Fund
- MS Sicav Commodity Alpha Plus Fund
- Henderson Global Currency Fund I
- Partners Group Private Equity Secondary Fund

Liquiditeiten

Het rendement op liquiditeiten is in 2009 uitgekomen op een schamele 0,6%. Dat is conform het benchmarkrendement. De korte rente is in 2009 zeer laag geweest.

6.4 Vrijstelling wet BPF en de Z-score

In de Wet verplichte deelneming in een bedrijfstakpensioenfonds is een vrijstellingsregeling opgenomen, welke aan werkgevers een aantal gronden geeft voor vrijstelling van de verplichte deelname aan het bedrijfstakpensioenfonds. Een daarvan is het beleggingsresultaat in vergelijking tot de eigen doelstellingen, de eigen benchmarks, ook wel normportefeuille genoemd. Daartoe dienen de pensioenfondsen sedert medio 1998 ieder jaar een score te berekenen, de zogenaamde z-score. Als het gemiddelde van de z-score over de laatste 5 jaren niet kleiner is dan min 1,28 is er uit het oogpunt van de behaalde beleggingsresultaten geen grond voor

BELEGGINGSPORTEFEUILLE

	Ultimo 2009		Ultimo 2008	
	Feitelijk	Norm	Feitelijk	Norm
Vastrentend	39	39	43	42
Aandelen	40	37	34	33
Vastgoedfondsen	14	18	18	20
Alternatives	3	4	2	2
Liquiditeiten	4	2	3	3

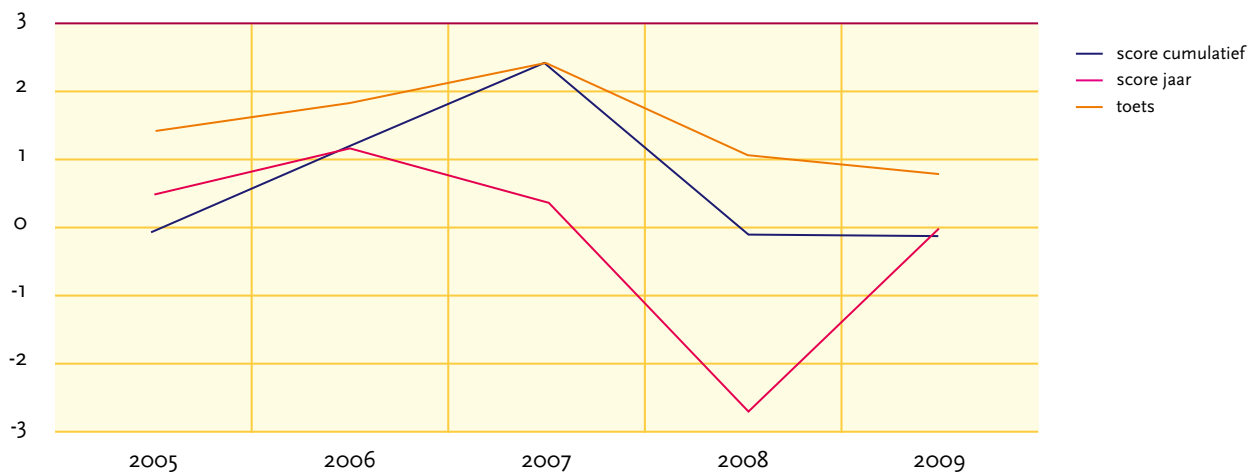
In deze opstelling is uitgegaan van de waarde van de vastrentende beleggingen inclusief opgelopen rente. In de jaarrekening wordt de opgelopen rente niet onder 'beleggingen' verantwoord maar onder 'lopende intrest'.

vrijstelling volgens de wet. Ter wille van de presentatie wordt er tegenwoordig 1,28 bij de uitkomsten van deze performancetoets opgeteld.

Ten einde het z-score risico zo klein mogelijk te houden kiezen we altijd voor het aanhouden van een beleggingsportefeuille die dicht bij de normportefeuille ligt, hetgeen blijkt uit bovenstaande tabel.

De uitkomst van de toets over de periode 2005 tot en met 2010 bedraagt voor PMA minus 0,44. Na de bovengenoemde presentatiecorrectie wordt dit plus 0,84. De performancetoets is dus ruim gehaald.

Onderstaand treft u een grafiek aan met daarin opgenomen de z-score in het betreffende jaar, de cumulatieve z-score en de performancetoets (laatstgenoemde inclusief presentatiecorrectie).

7.1 Resultaten 2009

Het saldo van baten en lasten in 2009 is € 149,2 miljoen positief. In boekjaar 2008 bedroeg dit € 495,2 miljoen negatief.

In onderstaande tabel treft u hiervan een specificatie aan.

Het resultaat wordt toegevoegd aan de algemene reserve.

De vier belangrijkste resultaatbronnen die bij vergelijking van 2009 met 2008 naar voren komen (premies, intrest, toeslagverlening en overige resultaten) worden nevenstaand toegelicht.

Resultaat op premie

De kostendekkende premie bestaat uit de volgende elementen:

- 1 de actuariel benodigde premie voor inkoop van de onvoorwaardelijke pensioendelen (op basis van marktwaarde);
- 2 een opslag voor de uitvoeringskosten;
- 3 een solvabiliteitsopslag voor het bereiken van het vereist eigen vermogen. Component 3 wordt niet in de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen;
- 4 de premie voor voorwaardelijke onderdelen conform geformuleerde ambitie en afgesproken financiering. Component 4 is voor PMA niet van toepassing.

De solvabiliteitsopslag zorgt ervoor dat bij de inkoop van nieuwe aanspraken de dekkingsgraad op het benodigde peil blijft. Het pensioenfonds dient immers ook voor de nieuwe aanspraken over een extra vermogen te beschikken, welke niet in de onderdelen 1 en 2 is opgenomen. De hoogte van de solvabiliteitsopslag hangt af van het zogenaamde 'vereist eigen vermogen'. Per 31 december 2009 was deze opslag 31,1% (31 december 2008: 28,5%).

SAMENSTELLING VAN HET RESULTAAT IN DUIZEND EURO'S

	2009	2008
Resultaat op premies	-15.843	14.507
Resultaat op intrest	194.058	-504.181
Resultaat op toeslagverlening	-26.902	-15.338
Resultaat op levensverwachting	2.762	1.373
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	4.153	4.257
Resultaat op kosten	464	194
Resultaat op mutaties/diversen	-2.600	2.215
Extra voorziening aanpassing overlevingstafels	-23.698	0
Overige resultaten	16.848	1.799
Totaal resultaat boekjaar	149.242	-495.174

Financiële positie

Verondersteld is dat de premie per 1 januari verschuldigd is en per deze datum omgezet wordt in nieuwe aanspraken in het fonds.

Het FTK vereist dat pensioenfondsen in beginsel een kostendekkende premie in rekening brengen. Onderstaand volgt een analyse waaruit blijkt dat de feitelijk betaalde premie lager is dan de kostendekkende premie op basis van het FTK.

De door de werkgevers en deelnemers te betalen doorsneepremie wordt vastgesteld door het bestuur en ter kennis gebracht aan sociale partners.

Onderstaand is een tabel van de premieontvangsten van het fonds.

Uit onderstaand tabel blijkt dat de ontvangen premie in 2009 lager is dan de kostendekkende

Kostendekkende premie IN DUIZEND EURO'S	2009	2008
Actuariële premies actieve deelnemers	56.102	36.938
Premie ANW-hiaat	1.959	1.834
Premie WIA-hiaat	613	579
Kostenopslag	1.836	1.718
Solvabiliteitsopslag	16.722	14.284
Resultaat	77.232	55.353

Premieontvangsten IN DUIZEND EURO'S	2009	2008
Bijdrage werkgever	40.373	37.783
Bijdrage deelnemers	20.225	18.928
Pensioenpremie personeel PMA	349	292
Premies FVP	123	150
Uit seniorenregeling	319	350
Resultaat	61.389	57.503

Resultaat op premie IN DUIZEND EURO'S	2009	2008
Kostendekkende premie FTK	-77.232	-55.353
Vrijval solvabiliteitsopslag uitkeringen	0	12.357
Ontvangen premies	61.389	57.503
Resultaat	-15.843	14.507

premie 2009 gebaseerd op de rentetermijnstructuur (RTS) ultimo 2008. Daarnaast speelt het feit dat vanaf 1 januari de solvabiliteitsvrijval van de uitkeringen niet meer meegenomen mag worden. In 2009 is de volledige solvabiliteitsopslag op de premie beschikbaar gekomen in het vrije vermogen van het fonds. Het premiebeleid is in 2009 aangepast. Er wordt jaarlijks een doorsneepremie vastgesteld, waarbij wordt uitgegaan van het criterium 'bepaal een zodanig premieniveau dat, uitgaande van een startdekkingsgraad gelijk aan de waarschuwingsgrens (150%), de gemiddelde dekkingsgraad in een periode van 15 jaar naar verwachting boven de 150% blijft en een stabiel verloop vertoont'. Periodiek moet worden vastgesteld of de vastgestelde premie nog steeds aan het criterium voldoet.

Conform het besluit FTK Pensioenfondsen artikel 4 mag voor de vaststelling van de kostendekkende premie worden uitgegaan van een dempingsmechanisme. Voor de vaststelling van de gedempte kostendekkende premie hanteert het bestuur een rentetermijnstructuur die gelijk is aan het voortschrijdend gemiddelde van de rentetermijnstructuur per

31 december van de afgelopen 10 jaar. In enig jaar kan het voorkomen dat de feitelijke premie lager is dan de kostendekkende premie gebaseerd op de RTS primo van dat jaar.

Geconcludeerd kan worden dat in 2009 de gedempte kostendekkende premie lager is dan de werkelijk ontvangen premie.

Resultaat op intrest

Het resultaat op intrest is één van de meest cruciale componenten van het resultaat van het fonds. In onderstaand tabel ziet u de specificatie van deze post.

De beleggingsopbrengsten zijn aanzienlijk hoger in 2009. De belangrijkste reden hiervan is een fors hoger rendement op de zakelijke waarden.

De rekenrente (rentetermijnstructuur) is hoger aan het eind van 2009 in vergelijking met eind 2008. Dit leidt tot een daling van de VPV, hetgeen in 2009 een winst tot gevolg heeft.

Gedempte kostendekkende premie IN DUIZEND EURO'S	2009
Actuariële premies actieve deelnemers	39.271
Premie ANW-hiaat	1.959
Premie WIA-hiaat	613
Kostenopslag	1.836
Solvabiliteitsopslag	11.925
Resultaat	55.604

Resultaat op intrest IN DUIZEND EURO'S	2009	2008
Opbrengsten		
Directe beleggingsopbrengsten, incl. beleggingskosten	17.125	24.872
Indirecte beleggingsopbrengsten	125.693	-310.287
	142.818	-285.415
Benodigd		
Rentetoevoeging aan de VPV	-20.710	-25.571
Effect wijziging rentetermijnstructuur	71.950	-193.195
Resultaat	194.058	-504.181

Resultaat op toeslagverlening

De pensioenen van deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden worden jaarlijks, voor zover de middelen van het fonds dit toelaten, verhoogd. Het beleid hierbij is het streven naar waarde- en welvaartsvastheid. Deze verhogingen worden altijd gefinancierd uit de beschikbare middelen van het fonds.

Per 1 januari 2010 bedroeg de toeslag 3,25% (2% per 1 januari 2009). De toeslag is gebaseerd op de algemene loonindex in de sector. De koopsom hiervoor is ten laste gekomen van het fonds. Een en ander is in boekjaar 2009 verwerkt en leidde tot een resultaat van minus 26.902.

De toeslagverlening van het fonds valt in categorie D1 van de door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid uitgebrachte toeslagenmatrix. Dit houdt in dat:

- het fonds als toeslagambitie een ex-ante index heeft: de algemene loonindex van de sector en
- deze toeslagambitie wordt vormgegeven door het beleggingsbeleid: in de premie zit geen opslag die aangemerkt is voor toekomstige toeslagen, noch wordt er beleidsmatig een reserve voor aangehouden.

Op het moment van besluitvorming over de toeslagverlening was de inschatting dat de dekkinggraad eind 2009 boven het niveau van 100% plus het vereist eigen vermogen zou uitkomen. Als gevolg van een op het moment van besluitvorming onvoorziene extra voorziening per 31 december 2009 in verband met de pas in 2010 gepubliceerde nieuwe overlevingstafels, is de dekkinggraad van het fonds onder het niveau van het vereist eigen vermogen uitkomen. Echter de dekkinggraad eind 2009 van het fonds ligt ver voor op het beoogde niveau op basis van het herstelplan. Het toekennen van een toeslag van 3,25% per 1 januari 2010 in plaats van 1,9% zal naar verwachting nog steeds leiden tot een dekkinggraad hoger dan 100% plus het vereist eigen vermogen na 15 jaar, rekening houdend met (geschatte) dekkinggraad eind 2009. De juiste inzet van het toeslagbeleid is voorwaarde voor het herstel zonder dat het premie- en het beleggingsbeleid worden aangepast.

Overige resultaten

Evenals in vorige jaren heeft het CBS eind 2009 de ruwe sterftekansen voor de periode 2003-2008 aan het Actuariel Genootschap (AG) verstrekt. Deze waarnemingen zijn door de AG-commissie bewerkt tot de AG-tafel 2003-2008. De levensverwachting bij mannen neemt nog altijd toe. De toename bij de vrouwen is in de periode 2003-2008 licht afgenomen ten opzichte van de voorgaande vijfjaars periode (2002-2007). De levensverwachting van mannen en vrouwen is daardoor opnieuw dichterbij elkaar komen te liggen.

De in begin 2007 door het AG uitgebrachte prognosetafel 2005-2050 is gebaseerd op de CBS-prognose 2006. Eind 2008 heeft het CBS een update uitgebracht – de CBS-prognose 2008 – op grond waarvan ook de AG-commissie Overlevingstafels in 2009 is gestart met een onderzoek in hoeverre bijstelling van de eerder opgestelde AG prognosetafel noodzakelijk was. Dit onderzoek is nog niet afgerond. Derhalve heeft de genoemde commissie nog geen herziene prognosetafel kunnen uitbrengen. Naar verwachting zal de ingebouwde trend verder worden versterkt.

In de wetenschap dat uit de resultaten van de AG-tafel 2003-2008 naar voren komt dat de eerder afgegeven prognoses duidelijk zijn onderschat, is een separate voorziening getroffen ten behoeve van de toegenomen levensverwachting van de deelnemers. Per 31 december 2009 bedraagt deze voorziening 23.698, zijnde 3% van de VPV per 31 december 2009. De 3% is vastgesteld op basis van een geschat effect van 1,5% vanwege het meenemen van de AG 2003-2008 gegevens en 1,5% als extra vanwege de verwachting dat de trend in de prognosetafel sterker zal zijn.

7.2 Voorziening pensioenverplichtingen

Met de introductie van het Financieel Toetsingskader (FTK) per 1 januari 2007 wordt de voorziening voor pensioenverplichtingen (VPV) gewaardeerd tegen marktwaarde. Tevens dient als gevolg van het FTK bij de vaststelling van de VPV rekening te worden gehouden met de toename van de overlevingskansen van de verzekerden. De VPV wordt daarom vanaf boekjaar 2007 vastgesteld rekening houdend met deze zogenaamde sterftetrend. PMA hanteert de door het Actuarieel Genootschap gepubliceerde Generatietafel 2050, met leeftijdsterugstelling van 2 jaar voor zowel mannen als vrouwen.

In 2009 is de voorziening pensioenverplichtingen gestegen van € 782,2 miljoen eind 2008 naar € 789,9 miljoen eind 2009. Dit betekent een vermeerdering van € 7,7 miljoen. In de toelichting op de staat van baten en lasten is onder het kopje 'Vermeerdering voorziening pensioenverplichtingen' nader aangegeven uit welke elementen deze vermeerdering is opgebouwd. Het grootste deel van de toename (namelijk € 77,2 miljoen) wordt veroorzaakt door aanvullende pensioenopbouw, middels actuariële premies en koopsommen. De grootste afname die daar tegenover staat is de wijziging van de rentetermijnstructuur (hogere rente's leidde tot een vrijval groot € 72,0 miljoen). Met de rentetermijnstructuur worden de door DNB gepubliceerde swaprentes bedoeld, waarmee de marktwaarde van de VPV bepaald moet worden.

Er wordt naar gestreefd op langere termijn een hoger rendement op de beleggingen te behalen dan de rente waarop de voorziening pensioenverplichtingen is gebaseerd, ten einde ruimte te bieden voor het welvaartsvast houden van de pensioenaanspraken. De toeslag hangt hiermee af van de beleggingsopbrengsten en van de financiële positie van het pensioenfonds en is daarmee geheel voorwaardelijk. Het bestuur besluit jaarlijks of de pensioenen worden verhoogd alsmede over het eventuele verhogingspercentage.

Per 1 januari 2010 is op basis van de loonontwikkeling in de CAO Apotheken een volledige toeslag verleend ter grootte van 3,25%. Deze verhoging is

reeds verwerkt in de voorziening pensioenverplichtingen. Per 1 januari 2009 is een toeslag van 2,0% toegekend. Deze toeslagverlening van 2,0% was minder dan de CAO-loonstijging in de apotheken: die bedroeg in 2008 in totaal 4,75%. Vanwege de eind 2008 door de kredietcrisis verslechterde financiële situatie van PMA, heeft het bestuur toen besloten de pensioenen gedeeltelijk te verhogen.

7.3 Vermogen en dekkingsgraad

De financiële positie van het fonds kan worden vastgesteld aan de hand van de dekkingsgraad op basis van marktwaarde. Deze is gelijk aan de verhouding tussen het belegd vermogen en de relevante technische voorzieningen.

Op basis van de Pensioenwet en het daarbij behorende financieel toetsingskader is sprake van een tweetal toetsingsgrenzen: het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen.

Het minimaal vereist eigen vermogen is gelijk aan een bepaald percentage van de VPV op marktwaarde. Conform de nadere toelichting van de FTK is het percentage naar verwachting iets lager dan 5%. In de praktijk betekent dit een zeer geringe bijstelling. Derhalve wordt uitgegaan van 5%.

Een situatie van dekkingstekort bestaat, wanneer de dekkingsgraad bij PMA onder de 105% ligt. Dit is in het gehele jaar 2009 niet het geval geweest.

Er is een reservetekort, wanneer het fonds een vrij vermogen heeft dat kleiner is dan het vereist eigen vermogen. Het vereist eigen vermogen is per 31 december 2009 gelijk aan 31,1% van de VPV. De vereiste dekkingsgraad bedraagt 100% plus het vereist eigen vermogen van 31,1%, dus totaal 131,1%. PMA heeft per 31 december 2009 een dekkingsgraad van 129,5%. Dat is lager dan de vereiste dekkingsgraad, zodat PMA een reservetekort heeft. Dit tekort is in november 2008 ontstaan en toen onverwijld gemeld aan DNB. In het eerste kwartaal van 2009 heeft het bestuur zich gebogen over een zogenaamd 'lange termijn herstelplan'. Dit plan is eind maart 2009 bij DNB ingeleverd. Het herstelplan toont aan dat PMA in staat is om binnen een periode van

15 jaar de reserves weer op het vereiste niveau te hebben. DNB heeft het herstelplan goedgekeurd.

Het herstel verloopt tot op heden veel sneller dan voorzien in het herstelplan. Volgens dit herstelplan zou de aanwezige dekkingsgraad van PMA per eind 2009 minimaal 116,1% moeten zijn. Met een aanwezige dekkingsgraad van 129,5% zit het fonds daar dus al een stuk boven. Gedurende een groot deel van 2009 heeft de aanwezige dekkingsgraad van PMA zelfs al boven de vereiste dekkingsgraad gezeten. Onder meer door de per 31 december 2009 op te nemen extra voorziening als gevolg van de nieuwe prognosetafel is de aanwezige dekkingsgraad weer iets onder de vereiste dekkingsgraad gedoken.

Onderstaande tabel geeft inzicht in het daadwerkelijke verloop van de dekkingsgraad in 2009, ten opzichte van het verloop zoals ingeschat in het lange termijn herstelplan van PMA.

Zoals gemeld bedroeg het vereist eigen vermogen per 31 december 2009 31,1% van de VPV. Aan het eind van 2008 was dat nog 28,5%. De stijging van het vereist eigen vermogen is met name veroorzaakt door de in 2009 gestegen omvang van de aandelenportefeuille binnen het totaal belegd vermogen, ten laste van de vastrentende waarden en het vastgoed. In verband met de hogere risico's van aandelen moeten daarvoor hogere buffers worden aangehouden dan voor de vastrentende beleggingen.

Het fonds stelt het vereist eigen vermogen zodanig vast dat met een zekerheid van 97,5% wordt voorkomen dat het vermogen van het fonds binnen één jaar daalt tot onder de VPV. Voor de vaststelling hiervan dient in principe het door DNB vastgestelde standaardmodel te worden gehanteerd. Het vereist eigen vermogen op basis van het standaardmodel wordt vastgesteld met de zogenaamde S-wortelformule.

De vermelde factoren S1 tot en met S6 zijn de risicofactoren van het fonds; deze worden nu nader toegelicht:

S₁ = renterisico

Renterisico is potentieel één van de belangrijkste risico's voor pensioenfondsen. In het standaardmodel is een berekening voorgeschreven die bepaalt hoeveel vereist eigen vermogen (S1) hiervoor moet worden aangehouden.

De verplichtingen van PMA hebben een veel langere gemiddelde looptijd dan de bezittingen. Vanwege deze mismatch op de balans loopt een fonds renterisico. Immers als de rente daalt, nemen de verplichtingen veel sterker toe dan de waarde van de bezittingen. Het standaardmodel bevat voorgeschreven rentescenario's (verschuiving actuele rentecurve via voorgeschreven rentefactoren) om het vereist eigen vermogen voor dit risico te bepalen. Het renterisico is bij PMA hoger dan bij het gemiddelde pensioenfonds in Nederland, enerzijds omdat de

DEKKINGSGRAAD IN %

	2009 feitelijk	2009 volgens herstelplan
Primo dekkingsgraad	111,9	111,9
Verandering van de dekkingsgraad als gevolg van:		
Ontvangen premie t.o.v. benodigde premie	-0,7	1,0
Gedane uitkeringen	0,3	0,4
Toeslagverlening	-4,0	0,0
Te hanteren rekenrente	11,2	0,0
Rendement beleggingen t.o.v. voorzieningen	14,7	3,6
Overige effecten	-3,9	-0,8
Ultimo dekkingsgraad	129,5%	116,1%

gemiddelde looptijd van de verplichtingen van het fonds hoger is dan het gemiddelde van de Nederlandse pensioenfondsen, en anderzijds omdat de mate waarin dit renterisico is afgedekt relatief beperkt is (zie paragraaf 5.3 'Mismatchrisico').

S₂ = aandelen- en vastgoedrisico

De waarde van aandelen en vastgoed kan fluctueren. PMA heeft een relatief groot deel van haar vermogen in dergelijke zakelijke waarden belegd. In het standaardmodel is een berekening van de gevoeligheid van het eigen vermogen voor aandelen- en vastgoedrisico (S₂) voorgeschreven. Deze behelst het effect van een daling van de beursgenoteerde aandelen in ontwikkelde markten met 25%, een daling van de aandelen emerging markets met 35%, een daling van private equity met 30% en een daling van het indirect vastgoed met 25%. Tussen de hier onderscheiden risico's wordt een correlatie van 0,75 gehanteerd (zie paragraaf 5.3 'Koersrisico').

S₃ = valutarisico

Valutarisico betreft het risico dat de waarde van de beleggingen in vreemde valuta verslechtert als gevolg van veranderingen van vreemde valutakoersen. In het standaardmodel is een berekening van de gevoeligheid van het eigen vermogen voor valutarisico (S₃) voorgeschreven. Het scenario voor valutarisico is een daling van alle valuta ten opzichte van de euro met 20%.

De kans dat de wisselkoers van vreemde valuta verslechtert t.o.v. de euro betekent een risico voor PMA omdat verplichtingen in euro luiden en bezittingen (deels) in vreemde valuta. Dit risico is bij PMA echter beperkt, omdat de valutarisico's voor een groot deel worden afgedekt (zie paragraaf 5.3 'Valutarisico').

S₄ = grondstoffenrisico

PMA belegt in grondstoffen (commodities). Ook deze beleggingen kunnen in waarde dalen. In het standaardmodel is een berekening van de gevoeligheid van het eigen vermogen voor grondstoffenrisico (S₄) voorgeschreven. De waarde van deze parameter bedraagt 30% (zie paragraaf 5.3 'Koersrisico').

S₅ = kredietrisico

PMA loopt het risico dat de gemiddelde creditspread wijzigt en daarmee de waarde van bepaalde beleg-

gingen zoals bedrijfsobligaties. Onder 'creditspread' wordt verstaan: het verschil tussen het effectieve rendement op een verzameling kasstromen waarvan de uitkering afhangt van de kredietwaardigheid van tegenpartijen en het effectieve rendement op dezelfde verzameling kasstromen indien die met volledige zekerheid tot uitkering zouden komen. Het risico op een faillissement wordt in het model verondersteld nihil te zijn. In het standaardmodel is een berekening van de gevoeligheid van het eigen vermogen voor kredietrisico (S₅) voorgeschreven. Het kredietrisico wordt bepaald aan de hand van een stijging van de gemiddelde creditspread van de kredietgevoelige beleggingen van het fonds met 40%.

Het risico is aanwezig dat de gewogen gemiddelde creditspread van de kredietgevoelige beleggingen stijgt. Een oorzaak van deze stijging is bijvoorbeeld een verslechterd vooruitzicht van de economische groei. Bij een toename van de creditspread neemt de waarde van de beleggingen af. Naast bedrijfsleningen kunnen in ieder geval vorderingen op een tegenpartij, bijvoorbeeld een herverzekeraar, of onderhandse derivatencontracten blootstaan aan kredietrisico (zie paragraaf 5.3 'Kredietrisico').

S₆ = verzekeringstechnische risico

Voor de bepaling van het vereist vermogen voor het verzekeringstechnisch risico (S₆) zijn geen berekeningen voorgeschreven. Fondsen moeten in het standaardmodel zelf de omvang van het verzekeringstechnisch risico vaststellen. Bij de bepaling van de omvang van dit risico is rekening gehouden met het procesrisico (zie paragraaf 5.4 'Niet-financiële risico's'), NSA (negatieve stochastische afwijking) en onzekerheid met betrekking tot de sterftetrend.

In het FTK zijn ook nog de risicofactoren liquiditeitsrisico (S₇), concentratierisico (S₈) en operationeel risico (S₉) gedefinieerd, maar deze worden vooralsnog op nul gesteld.

De vereenvoudigde balans ziet u op pagina 57.

Voor het oordeel van de financiële positie van het fonds wordt verder verwezen naar de actuariële verklaring in dit jaarverslag.

DEKKINGSGRAAD IN DUIZEND EURO'S

	2009	2008
Vermogen		
Belegd vermogen (incl. deelnemingen)	1.061.724	882.601
Saldo overige activa en kortlopende schulden	5.068	3.125
	1.066.792	885.726
Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen (VPV)	789.929	782.233
Overige technische voorzieningen	33.546	9.418
	823.475	791.651
'S wortelformule'		
S1: Renterisico	144.472	120.162
S2: Zakelijke waarden risico	148.685	135.135
S3: Valutarisico	35.359	41.292
S4: Commodities risico	7.397	5.121
S5: Kredietrisico	998	9.124
S6: Verzekeringstechnisch risico	3.034	2.933
Diversificatie effect (en iteratie)	-83.844	-88.146
Vereist eigen vermogen (standaardmodel)	256.101	225.621
Aanwezig eigen vermogen	243.317	94.075
Minimaal vereist eigen vermogen	41.174	39.583
Technische voorzieningen incl. vereist eigen vermogen	1.079.576	1.017.272
Aanwezige dekkinggraad	129,5%	111,9%
Vereiste dekkinggraad	131,1%	128,5%

Per 1 januari 2010 heeft PMA de pensioenverplichtingen overgenomen van Stichting Pensioenfonds KNMP (Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter bevordering der Pharmacie). Dit is de overkoepelende beroeps- en brancheorganisatie voor apothekers. De deelnemers van genoemd pensioenfonds zijn de medewerkers van het bureau van KNMP. De waarde van de overgedragen verplichtingen berekend volgens de door PMA gehanteerde actuariële grondslagen bedraagt circa € 38 miljoen; deze heeft betrekking op circa 430 deelnemers en gepensioneerden. Er is sprake van een vrijwillige aansluiting, waarbij de waarde van de pensioenaanspraken en pensioenrechten collectief is overgedragen van het ondernemingspensioenfonds KNMP naar PMA.

Het bestuur en het bureau van PMA hebben in 2009 een begin gemaakt met het onderwerp 'Strategisch Innoveren'. Doel van een Strategisch Innoveren traject is te komen tot het gezamenlijk onderschrijven van de belangrijkste strategische innovaties voor de komende jaren en de daarbij behorende acties om de beoogde strategische innovaties te realiseren. Om te komen tot deze strategische innovaties is gebruik gemaakt van een door de Universiteit Maastricht / MERIT ontwikkelde methode. Hierbij is strategische innovatie breed gedefinieerd. Innovatie is niet alleen 'technologische innovatie', maar betekent ook het vernieuwen en bijsturen of verbeteren van organisatiestructuren en bedrijfsprocessen, kortom het hele business model. Ook 'scenario planning' vormde een belangrijk onderdeel van dit proces: welke mogelijke scenario's onderkennen we voor de komende jaren en hoe kan het fonds daar het beste op inspelen? De verkenningen van 2009 vormen de input voor verdere analyse in 2010.

In februari 2010 is het lange termijn herstelplan van PMA geëvalueerd. Vastgesteld is dat de ontwikkeling van de aanwezige dekkingsgraad tot op heden veel positiever verloopt dan was verondersteld in het herstelplan. De uitstekende beleggingsresultaten over 2009 hebben daar natuurlijk flink aan bijgedragen.

De Visitatiecommissie heeft in maart 2010 rapport uitgebracht over haar bevindingen uit de in 2009 uitgevoerde visitatie. Elders in dit jaarverslag treft u het verslag van de Visitatiecommissie aan. Het bestuur zal zich in 2010 zorgvuldig buigen over de aanbevelingen die de Visitatiecommissie heeft gedaan.

In maart 2010 is een project gestart gericht op een vèrgaande digitalisering van de archieven en werkdocumenten van PMA.

In 2007 heeft PMA binnen de categorie aandelen-Europa belegd in een zogenaamd long/short aandelenfonds. In september 2008 bleek dat de beheerder van dat fonds Lehman Brothers had aangesteld als zogenaamde 'prime broker'. Een prime broker is een soort effectenmakelaar die een uitgebreid aantal diensten aanbiedt aan klanten en met name de administratieve afhandeling op zich neemt. Onder deze diensten

Blik op 2010

kan onder meer zijn begrepen: aandelentransacties, securities lending, valutahandel, research en het regelen van marginverplichtingen. Zonder dat PMA daarvan op de hoogte was zette de fondsbeheerder met de prime broker een contractuele structuur op die ertoe leidde dat Lehman Brothers in haar hoedanigheid van prime broker in feite het volledige technisch eigendom van de onderliggende stukken van het fonds verkreeg. Deze stukken zijn daardoor onnodig betrokken geraakt in het faillissement van Lehman Brothers. Naar ons oordeel heeft de fondsbeheerder aldus in strijd gehandeld met zijn plichten tegenover PMA. PMA heeft haar juridische positie ten opzichte van betreffende fondsmanager bepaald en deze aansprakelijk gesteld. Omdat de fondsmanager niet bereid bleek tot een schikking over te gaan is begin 2010 de dagvaarding ingediend bij de rechtbank van Massachusetts (de contracten zijn opgemaakt naar Amerikaans recht). Reeds in de jaarrekening 2008 van PMA was het betreffende aandelenfonds grotendeels afgewaardeerd, rekening houdend met verwachtingen die er 'in de markt' circuleren met betrekking tot de waardering van stukken die zijn betrokken in het faillissement van Lehman Brothers. De kansen op succes van de zaak van PMA tegen de fondsbeheerder worden gunstig ingeschat. Op grond van de vigerende regelgeving is evenwel noch in de jaarrekening 2008 noch in die van 2009 een claimwaarde opgenomen. De uitkomst van de juridische procedure kan het resultaat van 2010 of eventueel latere jaren sterk beïnvloeden. Omdat het fonds al is afgewaardeerd en geen claimwaarde in de jaarrekening is opgenomen zal dit tot een positief toekomstig resultaat kunnen leiden.

Voor het Bestuur van de Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken,

H. Hofstee, voorzitter

M.A. Hagenzieker, secretaris

Den Haag, 6 april 2010

Verslag van de Deelnemersraad

Voor de pensioenwereld is 2009 een hectisch jaar geweest. Ook de Deelnemersraad werd met de gevolgen van de kredietcrisis geconfronteerd. De kredietcrisis van 2008 heeft ook in 2009 zijn sporen nagelaten en is van grote invloed op de toekomst van de pensioenen. De premies dreigen hoger te worden en de uitkeringen lager. Ook PMA werd met de crisis geconfronteerd doordat de dekkingsgraad zakte waardoor de DNB als toezichthouder voor 1 april 2009 een herstelplan eiste.

De Deelnemersraad heeft in 2009 in totaal 7 keer vergaderd. Tijdens deze vergaderingen heeft de Deelnemersraad diverse adviesaanvragen van het Bestuur van PMA in behandeling genomen en uitgebracht. Daarnaast heeft de Deelnemersraad een aantal ongevraagde adviezen aan het Bestuur van PMA voorbereid en uitgebracht. De belangrijkste adviezen betreffen het indexeringsbeleid en het beleggingsbeleid. Tevens heeft de Deelnemersraad een belangrijk advies uitgebracht met betrekking tot het herstelplan van PMA. Tenslotte heeft de Deelnemersraad dit jaar één keer samen met het Bestuur van PMA vergaderd.

Hieronder worden een aantal activiteiten van de Deelnemersraad in 2009 kort toegelicht.

Adviesaanvraag voor toeslagverlening 2009

PMA had de pensioenen per 1 januari 2009 verhoogd met 2%. Dat was minder dan de CAO-loonstijging in de apotheken: die bedroeg in 2008 in totaal 4,75%. Vanwege de door de kredietcrisis verslechterde financiële situatie van PMA, heeft het bestuur toen besloten de pensioenen gedeeltelijk te verhogen. De Deelnemersraad heeft een positief advies uitgebracht bij dit besluit, met als voorwaarde dat als in de toekomst de financiële positie voldoende is verbeterd, het bestuur zich zal inzetten om het toen gemiste deel van de verhoging alsnog toe te kennen. Een dergelijke 'inhaal-indexatie' zou passen het reguliere beleid van PMA.

Herstelplan

Door de aanhoudende financiële crisis is ook de dekkingsgraad van de PMA onder het veiligheidsniveau van de DNB terechtgekomen. De toezichthouder heeft daarom PMA gevraagd een herstelplan in te dienen waardoor PMA binnen 15 jaar weer voldoende dekkingsgraad heeft voor de toekomstige pensioenuitkeringen. Na uitgebreid overleg binnen de Deelnemersraad heeft de Deelnemersraad met de grootst mogelijk meerderheid het bestuur van de PMA positief geadviseerd over het voorliggende herstelplan.

Adviesaanvraag voor Nota Beleggingsbeleid 2010

De Deelnemersraad heeft positief geadviseerd over de voorgelegde Nota beleggingsbeleid 2010. Aanvullend heeft de Deelnemersraad het Bestuur in overweging gegeven om in de Nota Beleggingsbeleid expliciet vorm en inhoud te geven aan de toetsing van te contracteren beleggingsinstellingen op de mate waarin ze voldoen aan maatschappelijk aanvaard intern en extern beloningsbeleid en toezicht. Naar de mening van de Deelnemersraad zou PMA een signaal moeten afgeven dat het 'exhibitionistisch' beloningsbeleid niet langer geaccepteerd kan en zal worden.

Het Bestuur van PMA heeft dit aanvullende advies van de Deelnemersraad niet opgevolgd aangezien zij van mening is dat niet alleen uit de Nota Beleggingsbeleid zelf maar ook uit diverse andere uitingen van PMA de lijn die PMA in dezen volgt voldoende duidelijk zou zijn.

Adviesaanvraag voor toeslagverlening 2010

De Deelnemersraad heeft 10 december 2009 positief geadviseerd op het voorstel van het Bestuur om over het jaar 2009 een toeslag te verlenen van 3,25%. Dit komt neer op volledige indexering van de pensioenen. In deze indexering is nog geen compensatie voor de indexeringsachterstand van ruim 2% zoals die in 2009 is opgelopen.

Aanvullend heeft de Deelnemersraad geadviseerd om naar buiten toe extra duidelijk te maken dat PMA ondanks de kredietcrisis en de gevolgen daarvan, in staat is om een volledige toeslag te verlenen. Het Bestuur heeft dit aanvullende advies van de Deelnemersraad niet opgevolgd aangezien zij van mening is dat dergelijke extra aandacht een verkeerde indruk zou kunnen wekken. Vanzelfsprekend is het Bestuur zeer verheugd dat er in deze tijden een volledige toeslagverlening mogelijk blijkt te zijn. Zij wil echter voorkomen dat er gedacht wordt dat PMA geen enkele last zou hebben gehad van de kredietcrisis.

Vrijwillige aansluiting Stichting pensioenfonds KNMP-medewerkers

In het kader van de vrijwillige aansluiting van KNMP bij PMA heeft KNMP in 2009 een verzoek tot collectieve waardeoverdracht van de in het verleden opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten gedaan. De Deelnemersraad heeft positief geadviseerd op dit verzoek onder de voorwaarde dat dit budgettair neutraal is voor de huidige PMA deelnemers.

SPO-kennisreflector (opleidingsplan)

De leden van de Deelnemersraad hebben dit jaar deelgenomen aan de zogenaamde SPO-kennisreflector. De bedoeling hiervan was het kennisniveau van de leden van de Deelnemers individueel en collectief vast te stellen. In het algemeen is het kennisniveau van de Deelnemersraad voldoende. Uit de reflector blijkt dat de scholingsbehoefte vooral gericht moet zijn op verbetering van het onderdeel wet- en regelgeving en de pensioenregelingen. Op individueel niveau worden op maat afspraken gemaakt over scholingsvragen en doelen.

De deelnemersraad zal in een opleidingsplan aangeven wat de individuele en collectieve leerdoelen zijn en wanneer deze zijn gerealiseerd. Wel is duidelijk dat scholing in de pensioenwereld een proces is van permanente educatie.

Communicatieplan

De Deelnemersraad is zeer gericht op goede informatie en communicatie aan de apothekemedewerkers en de gepensioneerden. Tevens moeten de werkgevers goed geïnformeerd worden over de pensioenregelingen. Kortom, voor de Deelnemersraad is het communicatiebeleid een zeer belangrijk aandachtspunt. De Deelnemersraad heeft het bestuur van de PMA geadviseerd het communicatieplan 2010 uit te voeren.

Daarnaast zijn nog een aantal technisch bureaucratische en tekstuele suggesties en adviezen aan het PMA bestuur uitgebracht.

Voor de Deelnemersraad van de Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken,

Ele Visser, voorzitter

Den Haag, 6 april 2010

Verslag van de Visitatiecommissie

De Visitatiecommissie is ingesteld in september 2008 en heeft kennis genomen van alle relevante documenten zoals de Jaarrekeningen 2007 en 2008, rapporten van accountant en actuaris, nota's Beleggingsbeleid 2007 t/m 2009, notulen van de vergaderingen van Algemeen Bestuur, Dagelijks Bestuur, Beleggingscommissie, Deelnemersraad en Verantwoordingsorgaan over de periode van begin 2007 t/m juli 2009. Tevens heeft de Visitatiecommissie het lange termijn herstelplan bezien dat door het Bestuur voor 1 april 2009 bij DNB is ingediend inclusief de correspondentie hierover.

De Visitatiecommissie heeft kennis genomen van de Kennistoets waaraan alle bestuursleden van PMA hebben deelgenomen. Hieruit blijkt dat het Bestuur als totaliteit goed geëquipeerd is om haar taken op een verantwoorde wijze uit te voeren. Uit de gesprekken met het Algemeen Bestuur en de Directie, de kwaliteit van de verslaglegging van de vergaderingen van Algemeen en Dagelijks Bestuur en de diverse commissies blijkt dat het Bestuur proactief met de recente uitdagingen in de pensioensector is omgegaan en dat het voldoende greep heeft op de relevante (strategische) vraagstukken die gelden voor PMA pensioenfondsen. Het Bestuur is naar onze mening 'in control'.

De Visitatie heeft niettemin een aantal opmerkingen en aanbevelingen:

- De Visitatiecommissie heeft de indruk dat het Dagelijks Bestuur vooral met betrekking tot het beleggingsbeleid een kennis- en ervaringsvoorsprong heeft op de overige leden van het Algemeen Bestuur. Deze kenniskloof kan het functioneren van het Algemeen Bestuur negatief beïnvloeden. Om die reden beveelt de Visitatiecommissie aan aandacht te blijven geven aan de opleiding van Bestuursleden. Bovendien kan de betrokkenheid van de overige bestuursleden bij financiële zaken worden verhoogd door het instellen van een Auditcommissie.
- De Visitatiecommissie constateert dat de besluitvorming t.a.v. het balans- en beleggingsbeleid (ALM, Strategisch Beleggingsbeleid, Nota Beleggingsbeleid) van PMA niet altijd even helder gedocumenteerd wordt. Derhalve beveelt de Visitatiecommissie aan om de beleidscyclus explicieter te definiëren en te documenteren. Het consequent volgen van deze cyclus helpt het Bestuur met de agendering en het stellen van prioriteiten op de agenda en vergemakkelijkt het feedbackproces.
- Het Bestuur zou haar visie op beleggen (beleggingsbeginselen) explicieter kunnen weergeven. Dit zorgt voor regelmatige en gerichte evaluatie van de gemaakte tactische en strategische keuzes en dus voor verdere disciplinering in het beleggingsproces. Een update van deze beginselen kan worden opgenomen in de Verklaring Beleggingsbeginselen in de ABTN.
- Bestuursleden, en i.h.b. de leden van de Beleggingscommissie, zouden kunnen overwegen om als insider te worden aangemerkt. Op deze wijze zouden zij een signaal kunnen geven dat er geen enkele ruimte is voor potentiële belangenconflicten.
- De Visitatiecommissie is met het oog op transparantie een voorstander van het opnemen van nevenfuncties van bestuursleden in het jaarverslag.

- De Visitatiecommissie constateert dat de relatie tussen het Bestuur en de Deelnemersraad voor verbetering vatbaar is. De commissie beveelt het Bestuur aan om het initiatief te nemen om de relatie met de Deelnemersraad zo spoedig mogelijk te verbeteren. Maar ook de Deelnemersraad zal haar wensen over taakinvulling, informatievoorziening en scholing beter dan tot op heden moeten communiceren.
- De Visitatiecommissie onderschrijft de door de leden van het Verantwoordingsorgaan gemaakte opmerkingen om tot meer duidelijkheid te komen over de invulling van taken, verantwoordelijkheden, bevoegdheden en bijbehorende profielen. Dit geldt ook voor de vraag van de leden van dit orgaan naar bijscholing op financieel gebied teneinde haar toezichthoudende taken adequaat te kunnen uitoefenen.

Namens de Visitatiecommissie PMA

Prof. Dr. Rob Bauer, voorzitter
Maart 2010

Verklaring Verantwoordingsorgaan

Oordeel verantwoordingsorgaan Pensioenfonds Medewerkers Apotheken (PMA) over het door het bestuur gevoerde beleid 2009

Het Verantwoordingsorgaan heeft een gezamenlijke vergadering met het Bestuur van het Pensioenfonds Medewerkers Apotheken (PMA) gehouden op 16 maart 2010 waarin het concept jaarverslag 2009 werd besproken. In deze vergadering zijn de leden van het Verantwoordingsorgaan ruimschoots in de gelegenheid gesteld om verhelderende vragen te stellen aan zowel het bestuur als aan de accountant en de actuaris in een aparte bijeenkomst. Daarnaast hebben wij kennis genomen van het jaarverslag 2009 van de Deelnemersraad en van het rapport d.d. maart 2010 van de Visitatiecommissie.

Het verantwoordingsorgaan heeft de volgende bevindingen:

Goed pensioenfondsbestuur (Pension Fund Governance)

Het bestuur is er volgens het verantwoordingsorgaan voldoende in geslaagd de principes voor goed pensioenfondsbestuur te vertalen naar het fonds. Er is door het bestuur gehandeld conform de governance regels en in dat kader wordt een scholingsplan opgezet voor de leden van het verantwoordingsorgaan om hun taak op een verantwoorde wijze te kunnen uitvoeren.

Toeslagbeleid

In 2009 zijn toeslagen toegekend conform het vastgestelde beleid. Het verantwoordingsorgaan is van mening dat het bestuur hier zorgvuldig mee omgaat door de belangen van alle deelnemers in haar besluitvorming te betrekken.

Premiebeleid

Het premiebeleid is op zorgvuldige wijze tot stand gekomen.

Financiële positie van het pensioenfonds

In verband met een reservetekort is een lange termijn herstelplan ingediend bij de DNB, waarbij de dekkingsgraad binnen 15 jaar weer boven de vereiste 131,1% zal komen. De DNB heeft inmiddels dit herstelplan goedgekeurd.

Oordeel

Op grond van het voorgaande komt het verantwoordingsorgaan tot het volgende oordeel:

- het bestuur afdoende informatie aan het verantwoordingsorgaan heeft verstrekt om zich een oordeel te vormen;
- het handelen van het bestuur in 2009 in overeenstemming is geweest met de statuten en reglementen;
- het bestuur in 2009 een consistent beleid heeft gevoerd, waarbij de belangen van alle betrokkenen afgewogen en geborgd zijn;
- het bestuur logische beleidskeuzes voor de toekomst heeft gemaakt.

Tot slot wil het verantwoordingsorgaan haar waardering uitspreken over het door bestuur en directie gevoerde beleid in het jaar 2009, c.q. het adequaat handelen in deze moeilijke tijd en spreekt tevens de wens uit dat deze lijn in de toekomst wordt voortgezet.

Den Haag, 19 maart 2010

Cock Leidekker, voorzitter

Reactie van het bestuur van Pensioenfonds Medewerkers Apotheken (PMA) op het oordeel van het verantwoordingsorgaan

Het bestuur van PMA heeft tijdens een extra vergadering op 16 maart 2010 kennis genomen van het oordeel van het verantwoordingsorgaan over (de diverse onderdelen van) het bestuursbeleid in 2009. Zij is verheugd met het feit dat dit oordeel positief is en heeft geen aanleiding tot verdere opmerkingen.

Den Haag, 16 maart 2010

H. Hofstee, voorzitter

Aanvullende verklaring van het Verantwoordingsorgaan

Gelet op de bevindingen zoals weergegeven in onze verklaring d.d. 16 maart 2010 is voor het beheer van de stichting gedurende het boekjaar 2009 decharge verleend.

Den Haag, 6 april 2010

Cock Leidekker, voorzitter

PMA JAARREKENING ■ 2009

Balans per 31 december

	€	€
	31 12 2009	31 12 2008
ACTIEF		
Beleggingen voor risico pensioenfonds		
Vastgoedbeleggingen	151.532.814	156.868.492
– Beursgenoteerde aandelen	105.867.739	55.792.795
– Niet-beursgenoteerde aandelen	317.247.371	249.402.408
Vastrentende waarden	409.705.520	339.315.147
Derivaten	660.922	20.363.883
Overige beleggingen	35.605.006	55.865.362
Totaal Beleggingen voor risico pensioenfonds excl. deposito's	1.020.619.372	877.608.087
Deposito's banken	40.900.000	23.200.000
Totaal alle beleggingen	1.061.519.372	900.808.087
Deelnemingen	204.719	336.975
Immateriële vaste activa	60.155	83.281
Materiële vaste activa	86.355	75.377
Vorderingen en overlopende activa		
– Overige vorderingen	5.354.602	4.983.330
Overige activa		
– Liquide middelen	1.854.973	1.205.149
Totaal activa	1.069.080.176	907.492.199
PASSIEF		
Stichtingskapitaal en reserves		
– Stichtingskapitaal	45	45
– Wettelijke en statutaire reserves	243.317.045	94.074.876
Totaal Stichtingskapitaal en reserve	243.317.090	94.074.921
Technische voorzieningen		
– Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	789.928.562	782.233.216
– Overige voorzieningen	33.546.365	9.417.784
Totaal Technische voorzieningen	823.474.927	791.651.000
Overige schulden en overlopende passiva		
– Diverse crediteuren en andere passiva	2.288.159	3.222.113
Beleggingen voor risico pensioenfonds		
– Derivaten	0	18.544.165
Totaal passiva	1.069.080.176	907.492.199

Staat van baten en lasten

	€ 2009	€ 2008
BATEN		
Premiebijdragen (werkgevers en werknemers)	61.389.118	57.502.372
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	142.818.288	-285.414.782
Totaal baten	204.207.406	-227.912.410
LASTEN		
Pensioenuitkeringen	21.446.369	19.723.720
Pensioenuitvoeringskosten	1.692.703	2.058.172
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds		
– Pensioenopbouw	60.510.015	41.068.766
– Indexering en overige toeslagen	26.902.112	15.338.059
– Rentetoevoeging	20.710.453	25.570.418
– Levensverwachting	-2.780.832	-1.403.238
– Arbeidsongeschiktheid	-4.771.769	-5.145.665
– Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-21.808.973	-19.748.565
– Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-2.282.781	-2.124.408
– Wijziging marktrente	-71.950.485	193.195.125
– Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	224.022	943.470
– Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen	2.943.584	-2.151.789
Totaal mutatie voorziening pensioenverplichtingen	7.695.346	245.542.173
– Voorziening uitloopriscio AO	618.644	888.684
– Aanvulling reserve VPV ivm nwe overlevingstafels	23.697.857	0
Premies risico herverzekering	73.755	30.533
Saldo overdrachten van rechten		
– Inkomende waarde-overdrachten	-1.972.897	-2.523.352
– Uitgaande waarde-overdrachten	1.713.460	1.541.462
Totaal lasten	54.965.237	267.261.392
Saldo van baten en lasten	149.242.169	-495.173.802
Bestemming van het saldo van baten en lasten		
– Wettelijke en statutaire reserves	0	0
– Overige reserves	149.242.169	-495.173.802
Totaal saldo van baten en lasten	149.242.169	-495.173.802

Kasstroomoverzicht

	€ 2009	€ 2008
KASSTROOM UIT PENSIOENUITVOERING		
– Ontvangen premies	60.414.058	56.798.237
– Ontvangen in verband met overdracht van rechten	1.812.723	2.683.526
– Betaalde pensioenuitkeringen	-21.293.515	-19.609.647
– Betaald in verband met overdracht rechten	-1.713.460	-1.541.462
– Betaalde pensioenuitvoeringskosten en vermogensbeheer	-2.954.930	-2.249.053
– Betaalde premies herverzekering	-73.755	-30.533
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	36.191.121	36.051.068
KASSTROOM UIT BELEGGINGSACTIVITEITEN		
– Verkopen en aflossingen van beleggingen	116.014.696	316.272.522
– Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	17.627.702	30.699.287
– Aankoop beleggingen	-169.183.695	-382.351.489
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten	-35.541.297	-35.379.680
Mutatie liquide middelen	649.824	671.388
MUTATIE LIQUIDE MIDDELEN		
Saldo liquide middelen per 1 jan.	1.205.149	533.761
Saldo liquide middelen per 31 dec.	1.854.973	1.205.149
Saldo mutatie	649.824	671.388

De aan- en verkopen (plus aflossingen) volgens het kasstroomoverzicht zijn zeer aanzienlijk lager dan die genoemd in de Toelichting op de Balans. De oorzaak daarvan is gelegen in de omzetting die in het vierde kwartaal van 2009 heeft plaatsgevonden van een tweetal mandaten met betrekking tot vastrentende waarden naar beleggingsfondsen, beheerd door dezelfde managers. Deze omzetting heeft plaatsgevonden op een zelfde dag en voor eenzelfde bedrag, waarbij er geen kasstromen waren tussen PMA en de vermogensbeheerders. Om die reden maken deze omzettingen geen deel uit van het kasstroomoverzicht; deze dienen uiteraard wel te worden verwerkt in de mutatieoverzichten van de beleggingen.

Toelichting behorende tot de jaarrekening 2009

Algemene toelichting

Inleiding

Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken is een verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds. Het fonds verzekert pensioenaanspraken voor natuurlijke personen of rechtspersonen die een apotheek in Nederland exploiteren. Apotheken van ziekenhuizen, van het Rijk, provincie of gemeente, en van een apotheekhoudende huisarts worden niet tot de werkingssfeer van het fonds gerekend. Apothekers-assistenten in dienst bij een werkgever die een drogisterij uitoefent worden wel tot de werkingssfeer van het fonds gerekend. Wanneer de werkingssfeer beschreven in de statuten van het fonds niet overeenkomt met de werkingssfeer zoals die in de verplichtstellingsbeschikking is bepaald, is de verplichtstellingsbeschikking bepalend. Onder bepaalde voorwaarden is het voor werkgevers buiten de branche mogelijk om zich vrijwillig bij PMA aan te sluiten.

Vermogenspositie en herstelplan

Het minimaal vereist eigen vermogen is gelijk aan een bepaald percentage van de VPV op marktwaarde. Conform de nadere toelichting van de FTK is het percentage naar verwachting iets lager dan 5%. In de praktijk betekent dit een zeer geringe bijstelling. Derhalve wordt uitgegaan van 5%.

Een situatie van dekkingstekort bestaat, wanneer de dekkingsgraad bij PMA onder de 105% ligt. Dit is per 31 december 2009 niet het geval.

Het fonds stelt het vereist eigen vermogen zodanig vast dat met een zekerheid van 97,5% wordt voorkomen dat het vermogen van het fonds binnen één jaar daalt tot onder de VPV. Voor de vaststelling hiervan dient in principe het door DNB vastgestelde standaardmodel te worden gehanteerd. Alternatief is een intern maatwerkmodel, waardoor het vereist eigen vermogen mogelijk lager kan uitpakken.

Er is een reservetekort, wanneer het fonds een vrij vermogen heeft dat kleiner is dan het vereist eigen vermogen. Het vereist eigen vermogen is per 31 december 2009 gelijk aan 31,3% van de VPV. Per 31

december 2008 bedroeg het vereist eigen vermogen nog 28,5% van de VPV. De stijging van het vereist eigen vermogen is met name veroorzaakt door de grotere omvang van de aandelenportefeuille binnen het totaal belegd vermogen, ten koste van de vastrentende waarden. In verband met de hogere risico's van aandelen moeten daarvoor hogere buffers worden aangehouden dan voor de vastrentende beleggingen. PMA had per 31 december 2008 een reservetekort. Dit tekort is in november 2008 ontstaan en toen onverwijld gemeld aan DNB. In verband met het reservetekort is een lange termijn herstelplan bij DNB ingeleverd.

Het herstelplan gaat uit van een stabiel premieniveau. Het toeslagenbeleid en beleggingsbeleid is overeenkomstig hetgeen in de ABTN van PMA is vastgelegd. In de herstelperiode is de door DNB voorgeschreven rentetermijnstructuur en bijbehorende systematiek gehanteerd. Dit betekent dat de RTS per 31 december 2008 als uitgangspunt is genomen. Vervolgens is voor de eerstkomende 4 jaar de forward RTS gehanteerd. In de jaren daarna is de RTS gelijk aan de forward RTS zoals deze na het vierde jaar van toepassing is. De 10-jaars forward rente per eind 2008 na 4 jaar bedraagt 4,3%. Voor de lange termijn wordt in het herstelplan een rendement op vastrentende waarden van 4,1% verondersteld. Deze vormde de basis voor de bepaling van de in het herstelplan gehanteerde rendementsverwachtingen van de overige beleggingscategorieën. Afhankelijke van de risicograad van de beleggingscategorie is een risicopremie 'gestapeld' op de 4,1%. Dit leidt tot een rekenkundig gemiddeld rendement van 6,9% voor de strategische beleggingsmix. Uit het herstelplan blijkt dat PMA op basis van bovengenoemde uitgangspunten in staat is om binnen een periode van 15 jaar zodanig te herstellen dat geen sprake meer zal zijn van een reservetekort. Het belangrijkste middel van herstel vormen dus de reguliere beleggingsrendementen. Waar nodig en wenselijk zal een lagere toeslagverlening worden toegepast dan de looninflatie. Het herstelplan voorziet niet in aanvullende maatregelen gedurende de herstelperiode.

Het herstel verloopt tot op heden sneller dan voorzien in het herstelplan. Volgens dit herstelplan

zou de aanwezige dekkingsgraad van PMA per eind 2009 minimaal 116,1% moeten zijn. Met een aanwezige dekkingsgraad van 129,5% zit het fonds daar dus boven.

Toeslagverlening

De pensioenregeling voorziet in een voorwaardelijke indexatie van alle pensioenen, waaronder te verstaan:

- de door de actieve werknemers opgebouwde aanspraken;
- de door de vertrokken deelnemers verworven aanspraken;
- de door de gepensioneerden verworven rechten op ingegaan pensioen.

Het beleid is dat er naar gestreefd wordt dat de pensioenen in een gelijke verhouding tot de salarissen (algemeen niveau CAO Apotheken) blijven staan. Voorwaarde voor de jaarlijkse verhoging is dat de financiële positie van PMA het toelaat. Is dat niet het geval, dan wordt de indexatie geheel of gedeeltelijk overgeslagen. De indexatie van de pensioenen is dus voorwaardelijk; er is geen recht op indexatie en het is ook voor de langere termijn niet zeker of en in hoeverre indexatie zal plaatsvinden. Het bestuur beslist jaarlijks of en in hoeverre de indexatie kan worden toegekend. PMA heeft geen geld gereserveerd of extra premie gevraagd om de pensioenen in de toekomst te indexeren.

De toeslagverlening van het fonds valt in categorie D1 van de door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid uitgebrachte toeslagenmatrix. Dit houdt in dat:

- het fonds als toeslagambitie een ex-ante index heeft: de algemene loonindex van de sector en
- deze toeslagambitie wordt vormgegeven door het beleggingsbeleid: in de premie zit geen opslag die aangemerkt is voor toekomstige toeslagen, noch wordt er beleidsmatig een reserve voor aangehouden.

Personeel

PMA heeft 19 werknemers in dienst, waarbij het aantal arbeidsuren per week varieert van 16 tot 40. Indien één FTE op 40 uur per week wordt gesteld is het aantal bij PMA werkzame FTE's per ultimo 2009: 15,6 (ultimo 2008: 15,8). Indien één FTE op 38 uur per week wordt gesteld bedraagt het aantal FTE's

eind december 2009: 16,4 (2008 16,6). Bij PMA is een werkweek van 38 uur de norm. PMA heeft voor haar werknemers een toegezegd-pensioenregeling. De pensioenregeling voor het personeel van PMA is ondergebracht bij het bedrijfstakpensioenfonds zelf. PMA heeft geen verplichtingen tot het voldoen van aanvullende bijdragen voor de pensioenregeling eigen personeel in het geval van een tekort bij de voorziening anders dan het betalen van hogere premies. Uit dien hoofde wordt deze pensioenregeling in de jaarrekening verwerkt alsof er sprake is van een toegezegde-bijdrageregeling.

Overeenstemmingsverklaring

De wijze van verslaglegging is conform de bepalingen in Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, die onder verantwoordelijkheid van de Raad voor de Jaarverslaggeving is opgesteld.

Het bestuur heeft op 31 december 2009 de jaarrekening opgemaakt.

Algemene grondslagen

Voor zover niet anders vermeld, zijn de activa en passiva opgenomen voor de nominale waarde per 31 december 2009.

Activa en verplichtingen in vreemde valuta zijn omgerekend naar euro's tegen op de balansdatum geldende valutakoersen.

Het fonds neemt deel aan een securities lending programma, waarbij bepaalde effecten voor een korte periode worden uitgeleend aan andere marktpartijen. Beleggingen die in het kader van een securities lending contract worden uitgeleend, blijven deel uitmaken van de balans en worden gewaardeerd conform de grondslag voor waardering en resultaatbepaling zoals die geldt voor beleggingen.

Specifieke grondslagen

Financiële instrumenten

De in de balans opgenomen financiële instrumenten zijn beleggingen, vorderingen en kortlopende schulden. Financiële instrumenten zijn opgenomen tegen actuele waarde, voor zover niet anders

aangegeven. Tenzij specifiek anders toegelicht, benadert de boekwaarde de actuele waarde.

Beleggingen

De waardering van de beleggingen is als volgt:

- Ter beurze genoteerde aandelen, obligaties, alternaties en vastgoedfondsen: opgenomen voor de marktwaarde.
- Niet ter beurze genoteerde (institutionele) beleggingsfondsen en vastgoedfondsen: opgenomen voor de marktwaarde.
- Leningen op schuldbekentenis: opgenomen voor de contante waarde van toekomstige rente- en aflossingsbestanddelen, vastgesteld op basis van de effectieve rentevoet.
- Valutatermijntransacties: het verschil tussen de transactiekoers en de termijankoers.
- Liquiditeiten en deposito's: voor de nominale waarde.
- Overige beleggingen: deelnemingen opgenomen tegen netto vermogenswaarde.

Derivaten

Derivaten ofwel afgeleide financiële instrumenten zijn opgenomen tegen actuele waarde, voor zover niet anders aangegeven.

Immateriële en materiële vaste activa

Waardering op aanschafwaarde verminderd met lineair berekende afschrijvingen op basis van de afschrijvingstermijn van 5 en 10 jaar. Dit geschiedt met een vast percentage van de aanschafwaarde, in het jaar van aanschaf naar rato. De afschrijvingstermijnen zijn:

Materiële vaste activa:

- Telefooninstallatie en kantoorinrichting: 10 jaar.
- Kantoormiddelen: 5 jaar.
- Computerinstallatie: 5 jaar.

Immateriële vaste activa:

- Computerprogrammatuur: 5 jaar.

Liquide middelen

Onder liquide middelen zijn direct opeisbare tegoeden bij banken opgenomen. Liquiditeiten in beheer bij de vermogensbeheerders zijn in deze post niet inbegrepen.

Stichtingskapitaal

Dit betreft de storting bij oprichting van het fonds.

Algemene reserve

De algemene reserve vormt de buffer of de reserve die het fonds heeft bovenop de technische voorzieningen. Zie ook de 'Algemene toelichting', onderdeel 'vermogenspositie en herstelplan'. Mutaties in de algemene reserve kunnen onder anderen ontstaan door verwerking van de winstbestemming van het boekjaar.

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen is berekend als de actuariële contante waarde van de aanspraken en rechten naar het niveau op 1 januari van het volgende boekjaar, dus inclusief de eventueel toegekende toeslag. De aanspraken en rechten zijn aldus volledig afgefinancierd.

De VPV is gelijk aan de actuariële contante waarde van de op de balansdatum opgebouwde pensioenaanspraken. De opgebouwde pensioenaanspraken zijn de tijdsevenredige aanspraken conform de pensioenreglementen. Voor arbeidsongeschikte deelnemers is de vaststelling gebaseerd op de in uitzicht gestelde pensioenen zonder rekening te houden met tussentijdse revalidatie. De VPV bevat verder de contante waarde van de tot de balansdatum toegekende toeslagen op de pensioenen van de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers.

De berekening van de VPV per 31 december 2009 is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen:

VPV PER 31 DECEMBER 2009

	Overlevingstafel	Startkolom	Terugstelling
Mannen	AG Generatietafel 2050	2007-2012	2 jaar
Vrouwen	AG Generatietafel 2050	2007-2012	2 jaar
Kinderen	Geen sterftekansen	n.v.t.	n.v.t.

Rentevoet:

De factoren voor het contant maken zijn ontleend aan de per 31 december 2009 geldende rentetermijnstructuur, zoals door DNB is gepubliceerd.

Partnerfrequenties:

Bij de vaststelling van de VPV van het meeverzekerde nabestaandenpensioen wordt tot de pensioengerechtigde leeftijd het zogenaamde 'onbepaalde partnersysteem' toegepast. Dit houdt in dat voor iedere verzekerde, ongeacht de burgerlijke staat of eventuele samenleving in de zin van het pensioenreglement, een nabestaandenpensioen wordt meeverzekerd. De reservering is gebaseerd op een zogenaamde 'onbepaalde factor' met een gehuwdheidsfrequentie van 1 op alle leeftijden tot de pensioendatum.

Overlijdensuitkering:

In de VPV is een opslag opgenomen van 0,5% van de voorziening ouderdomspensioen ter dekking van de overlijdensuitkeringen.

CPVV:

Voor de compensatie premies volksverzekering (CPVV) is een opslag van 18% voor het uit te keren pensioen tussen 61 en 65 jaar in de VPV opgenomen. Dit wordt gedaan voor de deelnemers en gewezen deelnemers.

Excassokosten:

In de VPV is een opslag opgenomen van 2% ter dekking van toekomstige uitkeringskosten (excassokosten).

Bepaling leeftijden:

Bij de vaststelling van de leeftijden van de verzekerden wordt er vanuit gegaan dat iedere verzekerde op 1 juli is geboren. Verondersteld wordt dat een mannelijke verzekerde altijd een drie jaar jongere vrouwelijke partner heeft. Een vrouwelijke verzekerde heeft altijd een drie jaar oudere mannelijke partner.

Uitkeringen:

Bij de waardering is uitgegaan van de veronderstelling dat de pensioenuitkeringen continu geschieden.

Premie:

In de premie is rekening gehouden met de volgende opslagen (van de som van de pensioengrondslagen):

- een opslag op 0,75% voor lopende administratiekosten
- een opslag op 1,75% voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid
- een opslag op 0,25% voor latent WIA-hiaat
- een opslag op 0,80% voor latent ANW-hiaat

Toeslagverlening:

PMA heeft de pensioenen per 1 januari 2010 verhoogd met 3,25%. De toeslag is gebaseerd op de algemene loonindex in de sector in 2009 en verwerkt in de voorziening pensioenverplichtingen per ultimo 2009.

Voorziening uitlooprisico arbeidsongeschiktheid

Gegeven het karakter van het arbeidsongeschiktheidsrisico, een wachttijd van twee jaar voordat de schade zichtbaar wordt, is de hoogte van deze voorziening vastgesteld als twee maal de risicopremie voor het arbeidsongeschiktheidsrisico. Toevoegingen dan wel onttrekkingen aan deze voorziening komen resp. ten laste van / ten gunste van het resultaat op arbeidsongeschiktheid.

Voorziening aanpassing overlevingstabel

Evenals in vorige jaren heeft het CBS eind 2009 de ruwe sterftekansen voor de periode 2003-2008 aan het Actuarieel Genootschap (AG) verstrekt. Deze waarnemingen zijn door de AG commissie bewerkt tot de AG-tafel 2003-2008. De levensverwachting bij mannen neemt nog altijd toe. De toename bij de vrouwen is in de periode 2003-2008 licht afgenomen ten opzichte van de voorgaande vijfjaars periode (2002-2007). De levensverwachting van mannen en vrouwen is daardoor opnieuw dichter bij elkaar komen te liggen.

De in begin 2007 door het AG uitgebrachte overlevingstafel 2005-2050 is gebaseerd op de CBS-prognose 2006. Eind 2008 heeft het CBS een update uitgebracht – de CBS-prognose 2008 – op grond waarvan ook de AG-commissie Overlevingstafels in 2009 is gestart met een onderzoek in hoeverre bijstelling van de eerder opgestelde AG overlevingstafel noodzakelijk was. Dit onderzoek is nog niet afgerond. Derhalve heeft de genoemde commissie nog

geen herziene overlevingstafel kunnen uitbrengen. Naar verwachting zal de ingebouwde trend verder worden versterkt.

In de wetenschap dat uit de resultaten van de AG-tafel 2003-2008 naar voren komt dat de eerder afgegeven prognoses duidelijk zijn onderschat, is een separate voorziening getroffen ten behoeve van de toegenomen levensverwachting van de deelnemers. Per 31 december 2009 bedraagt deze voorziening 23.698, zijnde 3% van de VPV per 31 december 2009. De 3% is vastgesteld op basis van een geschat effect van 1,5% vanwege het meenemen van de AG 2003-2008 gegevens en 1,5% als extra vanwege de verwachting dat de trend in de overlevingstafel sterker zal zijn.

Overige voorzieningen

De hieronder opgenomen Voorziening VUT-verplichtingen personeel is berekend met inachtneming van de fiscale marktrente, zoals gedefinieerd in het Besluit van het Ministerie van Financiën van 16 december 2008, nummer CPP2008/2696M. Deze marktrente bedroeg per eind 2009 3,2% (eind 2008: 3,9%). Als de fiscale marktrente lager is dan 4% moeten deze verplichtingen op grond van artikel 3.29 van de Wet Inkomstenbelasting 2001 gewaardeerd worden met inachtneming van een rekenrente van tenminste 4%. In 2009 (en in 2008) is voor de vaststelling van deze verplichtingen derhalve met een rente van 4% gerekend.

Grondslagen voor de resultaatbepaling

Baten en lasten

Baten en lasten worden verantwoord in het jaar waarop ze betrekking hebben.

Beleggingsopbrengsten

Onder directe beleggingsopbrengsten worden verantwoord: de aan het boekjaar toe te rekenen interest, alsmede de in het boekjaar ontvangen dividenden.

Onder indirecte beleggingsopbrengsten worden de waarderingsresultaten verantwoord.

De indirecte beleggingsopbrengsten kunnen worden uitgesplitst in:

- Ongerealiseerd resultaat:
het verschil tussen de aankoopwaarde en de balanswaarde.
- Gerealiseerd resultaat:
het verschil tussen de aankoopwaarde en de opbrengstwaarde bij verkoop.

Beleggingstransacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de op de afrekendatum geldende koersen. Gerealiseerde en ongerealiseerde valutakoersresultaten op beleggingen worden verantwoord onder indirecte beleggingsopbrengsten.

Omzet conform Titel 9 Boek 2 BW

De omzet zoals bedoeld in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, uitgegeven door de Raad voor de Jaarverslaggeving, bedraagt in 2009 € 79,6 miljoen (2008: € 83,3 miljoen), zijnde de som van premies (2009: € 61,4 miljoen en 2008: € 57,5 miljoen) en directe beleggingsopbrengsten (2009: € 18,2 miljoen en 2008: € 25,8 miljoen).

Methode opstellen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode, met waardering tegen nominale waarde. Het geeft inzicht in de herkomst en de aanwending van de liquide middelen, gerubriceerd naar pensioenuitvoering en beleggingsactiviteiten.

Toelichting op de balans

ACTIVA

Beleggingen	€ Vastgoedfondsen	€ Aandelen	€ Vastrentende waarden	€ Derivaten	€ Overige beleggingen	€ Deposito's banken
Balanswaarde 1 januari 2009	156.868.492	305.195.203	339.315.147	1.819.718	55.865.362	23.200.000
Bij: aankopen/verstrekkingen/ herrubricering	636.543	25.064.898	380.501.305	71.389	17.303.513	17.700.000
	157.505.035	330.260.101	719.816.452	1.891.107	73.168.875	40.900.000
Af: verkopen/herrubricering	-379.777	-12.781.267	-330.789.530	-4.155.938	-40.668.805	0
Af: lossingen	0	0	0	0	0	0
	157.125.258	317.478.834	389.026.922	-2.264.831	32.500.070	40.900.000
Gerealiseerde koersverschillen:						
– Voordelig	0	0	38.393.862	2.264.831	249.552	0
– Nadelig	-3.169	-2.574.560	0	0	0	0
	157.122.089	314.904.274	427.420.784	0	32.749.622	40.900.000
Niet gerealiseerde koersverschillen:						
– Voordelig	0	108.210.836	0	660.922	2.855.384	0
– Nadelig	-5.589.275	0	-17.715.264	0	0	0
Balanswaarde 31 december 2009	151.532.814	423.115.110	409.705.520	660.922	35.605.006	40.900.000

Beleggingen	% Vastgoedfondsen	% Aandelen	% Vastrentende waarden	% Derivaten	% Overige beleggingen	% Deposito's banken
Directe beleggingen op balanswaarde 31-12	0	0	30	100	4	100
Indirecte beleggingen op balanswaarde 31-12	100	100	70	0	96	0

Toelichting

De derivaten bestaan uit valutatermijntransacties en diverse andere derivaten uit vastrentende mandaten.

Overige beleggingen bestaan uit Alternatives, liquiditeitfondsen en liquiditeiten mandaten.

	€	€	€	€	€
	Valutatermijn transacties	Derivaten excl. valutatermijn	Alternatives	Liquiditeiten fondsen	Liquiditeiten mandaten
Balanswaarde 1 januari 2009	806.644	1.013.074	14.618.643	26.846.505	14.400.214
Bij: aankopen/verstrekkingen/ herrubricering	71.389	0	17.303.513	0	0
	878.033	1.013.074	31.922.156	26.846.505	14.400.214
Af: verkopen/herrubricering	-2.053.230	-2.102.708	-283.477	-27.291.840	-13.093.488
Af: lossingen	0	0	0	0	0
	-1.175.197	-1.089.634	31.638.679	-445.335	1.306.726
Gerealiseerde koersverschillen:					
– Voordelig	1.175.197	1.089.634	0	445.335	0
– Nadelig	0	0	-195.783	0	0
	0	0	31.442.896	0	1.306.726
Niet gerealiseerde koersverschillen:					
– Voordelig	660.922	0	2.855.384	0	0
– Nadelig	0	0	0	0	0
Balanswaarde 31 december 2009	660.922	0	34.298.280	0	1.306.726

	%	%	%	%	%
	Valutatermijn transacties	Derivaten excl. valutatermijn	Alternatives	Liquiditeiten fondsen	Liquiditeiten mandaten
Directe beleggingen					
op balanswaarde 31-12	100	n.v.t.	0	n.v.t.	100
Indirecte beleggingen					
op balanswaarde 31-12	0	n.v.t.	100	n.v.t.	0

Voor een gedeelte van de beleggingen berust het juridisch eigendom bij derden als gevolg van securities lending, met adequate zekerstelling. Dit betreft effecten met een totaalbedrag van € 74 miljoen.

Onder de 'alternatives', die deel uitmaken van de 'overige beleggingen', is een participatie van PMA

groot circa € 2 miljoen opgenomen in een fonds dat investeert in reeds lopende private equity beleggingen. Private equity wordt veelal gerubriceerd onder 'aandelen'. Gezien het specifieke karakter van dit fonds hebben wij, in overeenstemming met de in de 'Nota Beleggingsbeleid' van PMA geformuleerde uitgangspunten, het fonds gerubriceerd onder 'overige beleggingen'.

ACTIEF

	€	€
	31 12 2009	31 12 2008
Deelnemingen		
<i>LevensloopPlus</i>		
Balanswaarde per 1 januari	100.000	100.000
Bij: aanvullende storting eigen vermogen	31.250	0
Boekwaarde per 31 december	131.250	100.000
<i>Klantenconsortium Innovact B.V.</i>		
Balanswaarde per 1 januari	236.975	667.000
Bij: aanvullende storting eigen vermogen	666.666	0
Herwaardering	-830.172	-430.025
Boekwaarde per 31 december	73.469	236.975
Boekwaarde 31 december	204.719	336.975

Klantenconsortium Innovact B.V. heeft een deelname in Innovact B.V., de leverancier van de software van de pensioenadministratie, gezamenlijk met de twee andere grootste pensioenfondsen die deze software gebruiken. Hiermee zijn de continuïteit en de invloed die PMA heeft ten aanzien van ontwikkelingen van de software beter gewaarborgd. Het totaal geplaatst kapitaal van Klantenconsortium Innovact B.V. is in de loop van 2009 vergroot van € 1.000.000 naar € 2.000.000 waarvan PMA precies 1/3 deel bezit. De in 2009 aan Klantenconsortium Innovact B.V. toegevoegde middelen zijn aangewend om het belang van Klantenconsortium Innovact in Innovact B.V. uit te breiden van 49% naar 100%.

ACTIEF VERVOLG

	€ 31 12 2009	€ 31 12 2008
Immateriële vaste activa		
Boekwaarde per 1 januari	83.281	97.962
Bij: aanschaffingen in het boekjaar	2.975	11.420
Af: afschrijving boekjaar	-26.101	-26.101
Boekwaarde 31 december	60.155	83.281
Materiële vaste activa		
Boekwaarde per 1 januari	75.377	97.058
Bij: aanschaffingen in het boekjaar	33.492	10.264
Af: afschrijving boekjaar	-22.514	-31.945
Boekwaarde 31 december	86.355	75.377
Vorderingen en overlopende activa		
<i>Overige vorderingen</i>		
<i>Diverse debiteuren en andere activa</i>		
Dividendbelasting, terug te vorderen	601.846	90.405
Beleggingsopbrengsten, te ontvangen	409.262	532.109
SRMA rek.courant	457.174	714.202
SBA rek.courant	0	82.077
Overige posten	115.462	91.656
<i>Te vorderen premies</i>		
Werkgevers	334.119	32.456
<i>Lopende intrest</i>		
a) Beleggingen:		
Vastrentende waarden/ Obligaties	3.435.985	3.419.014
Deposito's banken	284	1.289
b) Intrestgevende saldi:		
Banken rekening-courant	470	20.122
Totaal	5.354.602	4.983.330
Overige activa		
<i>Liquide middelen</i>		
Banken rek.courant	1.854.297	1.204.755
Kas	676	394
Totaal	1.854.973	1.205.149

De liquide middelen staan ter vrije beschikking van PMA.

PASSIEF

	€	€
	31 12 2009	31 12 2008
Wettelijke en statutaire reserves		
Saldo 1 januari	94.074.876	589.248.679
Af: saldo baten en lasten boekjaar	149.242.169	-495.173.803
Totaal reserves	243.317.045	94.074.876
Technische voorzieningen		
<i>I. Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds</i>		
Saldo 1 januari	782.233.216	536.691.043
Bij: toevoeging t.l.v. het resultaat	7.695.346	245.542.173
Saldo einde boekjaar	789.928.562	782.233.216
Specificatie:		
– Actieven, in dienst (incl. arbeidsongeschikten)	537.453.608	493.106.647
– Uit dienst, met rechten	73.191.617	104.180.605
– Gepensioneerden	179.283.337	184.945.964
Totaal	789.928.562	782.233.216
<i>II. Overige voorzieningen</i>		
– Voorziening uitlooprisico AO		
Saldo 1 januari	9.178.978	8.290.294
Mutatie t.l.v. resultaat	618.644	888.684
Saldo einde boekjaar	9.797.622	9.178.978
– Voorziening aanpassing overlevingstafel		
Saldo 1 januari	0	0
Mutatie t.l.v. resultaat	23.697.857	0
Saldo einde boekjaar	23.697.857	0
– Voorziening VUT-verplichtingen personeel		
Saldo 1 januari	238.806	453.377
Mutatie t.l.v. resultaat	-187.920	-214.571
Saldo einde boekjaar	50.886	238.806
Totaal overige voorzieningen	33.546.365	9.417.784
Totaal technische voorzieningen	823.474.927	791.651.000

PASSIEF VERVOLG

	€	€
	31 12 2009	31 12 2008
Overige schulden en overlopende passiva		
<i>Diverse crediteuren en andere passiva</i>		
SBA rek. courant	86.162	0
Loonheffing en sociale lasten	458.418	427.669
Reservering vakantiegelden deelnemers	1.040.107	954.481
Te betalen kosten en overige posten	703.472	842.418
Bijzondere heffingen	0	997.545
Totaal diverse crediteuren en andere passiva	2.288.159	3.222.113

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Voorwaardelijke activa

In 2007 heeft PMA binnen de categorie aandelen-Europa belegd in een zogenaamd long/short aandelenfonds. In september 2008 bleek dat de beheerder van dat fonds Lehman Brothers had aangesteld als zogenaamde 'prime broker'. Een prime broker is een soort effectenmakelaar die een uitgebreid aantal diensten aanbiedt aan klanten en met name de administratieve afhandeling op zich neemt. Onder deze diensten kan onder meer zijn begrepen: aandelentransacties, securities lending, valutahandel, research en het regelen van marginverplichtingen. Zonder dat PMA daarvan op de hoogte was zette de fondsbeheerder met de prime broker een contractuele structuur op die ertoe leidde dat Lehman Brothers in haar hoedanigheid van prime broker in feite het volledige technisch eigendom van de onderliggende stukken van het fonds verkreeg. Deze stukken zijn daardoor onnodig betrokken geraakt in het faillissement van Lehman Brothers. Naar ons oordeel heeft de fondsbeheerder aldus in strijd gehandeld met zijn plichten tegenover PMA. PMA heeft haar juridische positie ten opzichte van betreffende fondsmanager bepaald en deze aansprakelijk gesteld. Omdat de fondsmanager niet bereid bleek tot een schikking over te gaan is begin 2010 de dagvaarding ingediend bij de rechtbank van Massachusetts (de contracten zijn opgemaakt naar Amerikaans recht). Reeds in de jaarrekening 2008 van PMA was het betreffende aandelenfonds grotendeels afgewaardeerd, rekening houdend met

verwachtingen die er 'in de markt' circuleren met betrekking tot de waardering van stukken die zijn betrokken in het faillissement van Lehman Brothers. De kansen op succes van de zaak van PMA tegen de fondsbeheerder worden gunstig ingeschat. Op grond van de vigerende regelgeving is evenwel noch in de jaarrekening 2008 noch in die van 2009 een claimwaarde opgenomen. De uitkomst van de juridische procedure kan het resultaat van 2010 of eventueel latere jaren sterk beïnvloeden. Omdat het fonds al is afgewaardeerd en geen claimwaarde in de jaarrekening is opgenomen zal dit tot een positief toekomstig resultaat kunnen leiden.

Investeringsverplichtingen

PMA is in 2009 en oudere jaren investeringsverplichtingen aangegaan waarvan per 31 december 2009 de betalingen deels reeds hebben plaatsgevonden, maar deels in 2010 of latere jaren zullen plaatsvinden. In onderstaande tabel worden deze commitments weergegeven.

De verplichtingen groot € 11,5 miljoen bij vastgoed is gestort in februari 2010. De momenten waarop de overige verplichtingen leiden tot daadwerkelijke betalingen hangen af van de momenten waarop de fondsmanagers een zogenaamde 'capital call' zullen doen.

INVESTERINGSVERPLICHTINGEN

Alle bedragen x € 1 miljoen	Totaal commitment	Nog te storten na balansdatum 31-12-2009	Nog te storten na balansdatum 31-12-2008
Vastrentende waarden	3,5	1,6	–
Alternatives	8,0	5,9	–
Vastgoed	20,0	11,5	11,5
Totaal	31,5	19,0	11,5

Toelichting op de staat van baten en lasten

BATEN

	€ 2009	€ 2008
Premies		
Werkgevers	40.372.795	37.782.634
SRMA inzake seniorenregeling	319.000	350.000
Werknemers	20.225.123	18.927.945
FVP	123.315	149.633
Koopsom tbv eigen personeel	348.885	292.160
Totaal	61.389.118	57.502.372

De kostendekkende premie bestaat uit de volgende elementen:

- 1 de actuariële benodigde premie voor inkoop van de onvoorwaardelijke pensioendelen (op basis van marktwaarde)
- 2 een opslag voor de uitvoeringskosten
- 3 een solvabiliteitsopslag voor het bereiken van het vereist eigen vermogen. Component 3 wordt niet in de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen.
- 4 de premie voor voorwaardelijke onderdelen conform geformuleerde ambitie en afgesproken financiering. Component 4 is voor PMA niet van toepassing.

De solvabiliteitsopslag zorgt ervoor dat bij de inkoop van nieuwe aanspraken de dekkingsgraad op het

benodigde peil blijft. Het pensioenfonds dient immers ook voor de nieuwe aanspraken over een extra vermogen te beschikken, welke niet in de onderdelen 1 en 2 is opgenomen. De hoogte van de solvabiliteitsopslag hangt af van het zogenaamde 'vereist eigen vermogen'. Per 31 december 2009 was deze opslag 31,1% (31 december 2008: 28,5%). Verondersteld is dat de premie per 1 januari verschuldigd is en per deze datum omgezet wordt in nieuwe aanspraken in het fonds.

Het FTK vereist dat pensioenfondsen in beginsel een kostendekkende premie in rekening brengen. Onderstaand volgt een analyse waaruit blijkt dat de feitelijk betaalde premie lager is dan de kostendekkende premie op basis van het FTK.

Kostendekkende premie IN DUIZEND EURO'S		
Actuariële premies actieve deelnemers	56.102	36.938
Premie ANW-hiaat	1.959	1.834
Premie WIA-hiaat	613	579
Kostenopslag	1.836	1.718
Solvabiliteitsopslag	16.722	14.284
Resultaat	77.232	55.353

De door de werkgevers en deelnemers te betalen doorsneepremie wordt vastgesteld door het bestuur en ter kennis gebracht aan sociale partners.

	€ 2009	€ 2008
--	-----------	-----------

Onderstaand is een overzicht van de premieontvangsten van het fonds.

Premieontvangsten IN DUIZEND EURO'S		
Bijdrage werkgever	40.373	37.783
Bijdrage deelnemers	20.225	18.928
Pensioenpremie personeel PMA	349	292
Premies FVP	123	150
Uit seniorenregeling	319	350
Resultaat	61.389	57.503

Resultaat op premie IN DUIZEND EURO'S		
Kostendeckende premie FTK	-77.232	-55.353
Vrijval solvabiliteitsopslag uitkeringen	0	12.357
Ontvangen premies	61.389	57.503
Resultaat	-15.843	14.507

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat de ontvangen premie in 2009 lager is dan de kostendeckende premie 2009 gebaseerd op de rentetermijnstructuur (RTS) ultimo 2008. Daarnaast speelt het feit dat vanaf 1 januari de solvabiliteitsvrijval van de uitkeringen niet meer meegenomen mag worden. In 2009 is de volledige solvabiliteitsopslag op de premie beschikbaar gekomen in het vrije vermogen van het fonds. Het premiebeleid is in 2009 aangepast. Er wordt jaarlijks een doorsneepremie vastgesteld, waarbij wordt uitgegaan van het criterium 'bepaal een zodanig premieniveau dat, uitgaande van een startdekkingsgraad gelijk aan de waarschuwingsgrens (150%), de gemiddelde dekkingsgraad in een periode van 15 jaar naar verwachting boven de 150% blijft en een stabiel verloop vertoont'. Periodiek moet worden vastgesteld of de vastgestelde premie nog steeds aan het criterium voldoet.

Conform het besluit FTK Pensioenfondsen artikel 4 mag voor de vaststelling van de kostendeckende premie worden uitgegaan van een dempingsmechanisme. Voor de vaststelling van de gedempte kostendeckende premie hanteert het bestuur een rentetermijnstructuur die gelijk is aan het voortschrijdend gemiddelde van de rentetermijnstructuur per 31 december van de afgelopen 10 jaar. In enig jaar kan het voorkomen dat de feitelijke premie lager is dan de kostendeckende premie gebaseerd op de RTS primo van dat jaar.

BATEN VERVOLG

	€ 2009
Gedempte kostendekkende premie IN DUIZEND EURO'S	
Actuariële premies actieve deelnemers	39.271
Premie ANW-hiaat	1.959
Premie WIA-hiaat	613
Kostenopslag	1.836
Solvabiliteitsopslag	11.925
Resultaat	55.604

Geconcludeerd kan worden dat in 2009 de gedempte kostendekkende premie lager is dan de werkelijk ontvangen premie.

	€ 2009	€ 2008
Beleggingsopbrengsten		
<i>Directe beleggingsopbrengsten</i>		
Intrest vastrentende waarden	4.937.227	4.436.630
Dividend aandelen	5.710.494	11.102.849
Dividend vastgoedbeleggingen	7.339.588	8.844.375
Intrest overige beleggingen	189.114	1.262.287
Totaal uit beleggingen	18.176.423	25.646.141
Overige ontvangen intrest	16.084	165.089
Totaal ontvangen	18.192.507	25.811.230
Af: betaalde intrest		
– Intrest SRMA en SBA rek. courant	2.590	31.020
Saldo directe beleggingsopbrengsten	18.195.097	25.842.250

BATEN VERVOLG

	€ 2009	€ 2008
<i>Indirecte beleggingsopbrengsten</i>		
Vastrentende waarden:		
– Gerealiseerd resultaat bij verkoop	38.393.862	-68.368
– Ongerealiseerde koersverschillen	-17.715.264	24.585.915
Aandelen:		
– Gerealiseerd resultaat bij verkoop	-2.574.560	8.522.070
– Ongerealiseerde koersverschillen	108.210.836	-292.210.299
Vastgoedbeleggingen:		
– Gerealiseerde koersverschillen	-3.169	0
– Ongerealiseerde koersverschillen	-5.589.275	-40.445.426
Overige beleggingen:		
– Gerealiseerde koersverschillen	249.552	-726.916
– Ongerealiseerde koersverschillen	2.855.384	-10.817.842
Derivaten:		
– Gerealiseerde koersverschillen	2.264.831	-821.256
– Ongerealiseerde koersverschillen	660.922	2.076.715
Deelnemingen:		
– Waardeveranderingen	-830.172	-430.025
Overige gerealiseerde koersverschillen ¹⁾	-229.756	48.400
Saldo indirecte beleggingsopbrengsten	125.693.191	-310.287.032
Totaal beleggingsopbrengsten	143.888.288	-284.444.782
<i>Af: beleggingskosten</i>		
Directe externe beleggingskosten	-203.722	-63.737
Indirecte beleggingskosten (doorberekend)	-866.278	-906.263
Totaal beleggingskosten	-1.070.000	-970.000
Saldo beleggingsopbrengsten	142.818.288	-285.414.782

¹⁾ incl. valutaresultaten op bankrekeningen in vreemde valuta

LASTEN

	€ 2009	€ 2008
Uitkeringen		
Ouderdompensioen	19.025.275	17.585.326
Weduwen/weduwnaars/partnerpensioen	1.526.155	1.373.067
Wezenpensioen	83.513	69.478
Arbeidsongeschiktheidspensioen	427.081	410.420
Totaal pensioenen	21.062.024	19.438.291
Restitutie deelnemersbijdrage	63.158	17.128
Afkoopsommen	321.187	268.301
Totaal uitkeringen	21.446.369	19.723.720
Kosten pensioenuitvoering		
Bestuur + Deelnemersraad: vacatiegelden ¹⁾	80.263	55.685
Idem: reis- en overige kosten	57.936	26.741
Personeel salarissen	1.075.006	1.017.166
Personeel pensioenlasten	332.943	254.912
Toevoeging/ vrijval VUT-reserve personeel	-72.795	-55.176
Personeel sociale lasten	217.214	212.992
Uitzendkrachten en ingehuurd externen	71.026	136.488
Personeel overige kosten	17.711	16.456
Actuaris	63.448	202.000
Accountant	143.480	114.726
Organisatieadviezen	175.477	148.966
Huisvesting	130.129	132.922
Automatisering	221.635	308.105
Afschrijving immateriële vaste activa	26.101	26.101
Afschrijving materiële vaste activa	22.514	31.945
Informatieverstrekking en p.r.	121.225	236.366
Overige bureau- en organisatiekosten	220.759	222.228
Contributies VB	41.984	38.459
Heffing DNB	38.731	71.947
Externe beleggingskosten	226.414	63.737
Reservering boete DNB	-126.295	126.295
Jubileumkosten	0	1.930
Totaal van alle kosten	3.084.906	3.390.991

¹⁾ Er worden geen andere beloningen verstrekt dan vacatiegelden.

LASTEN VERVOLG

	€ 2009	€ 2008
Totaal van alle kosten	3.084.906	3.390.991
<i>Af: t.l.v. directe beleggingsopbrengsten:</i>		
Externe beleggingskosten	-203.722	-63.737
Interne beleggingskosten (toegerekend)	-866.278	-906.263
Af: doorberekende administratiekosten: SRMA en SBA	-322.203	-362.819
Saldo kosten pensioenuitvoering	1.692.703	2.058.172
<i>Vermeerdering voorziening pensioenverplichtingen</i>		
Pensioenopbouw in boekjaar	60.510.015	41.068.766
Indexering en overige toeslagen	26.902.112	15.338.059
Wijziging marktrente	-71.950.485	193.195.125
Rentetoevoeging	20.710.453	25.570.418
Levensverwachting	-2.780.832	-1.403.238
Arbeidsongeschiktheid	-4.771.769	-5.145.665
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-21.808.973	-19.748.565
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-2.282.781	-2.124.408
Wijziging u.h.v. overdrachten van rechten	224.022	943.470
Overige wijzigingen in de voorziening pensioenverplichtingen	2.943.584	-2.151.789
Per saldo vermeerdering	7.695.346	245.542.173

Gebeurtenissen na balansdatum

Stichting Pensioenfonds KNMP en Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken hebben overeenstemming bereikt over een vrijwillige aansluiting van eerstgenoemd fonds bij PMA. Dit heeft geleid tot een collectieve waardeoverdracht van de in het verleden opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten per 1 januari 2010. Noch de hiermee samenhangende verplichtingen noch de daar tegenover staande betalingen maken deel uit van de balans van PMA per 31 december 2009. De waarde van de overgedragen verplichtingen berekend volgens de door PMA gehanteerde actuariële grondslagen bedraagt circa € 38 miljoen, betrekking hebbend op circa 430 deelnemers en gepensioneerden.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken te 's-Gravenhage is aan Towers Watson de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2009.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening. In overeenstemming met de richtlijn 'Samenwerking tussen accountant en actuaris ter zake van de controle van verantwoordingen van verzekeringsinstellingen' heeft de accountant van het pensioenfonds mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid en de volledigheid van de administratieve basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeelsvorming van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens en de bevindingen van de accountant ten aanzien hiervan zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt voor mijn beoordelingswerkzaamheden heb aanvaard.

Als onderdeel daarvan:

- Heb ik ondermeer onderzocht of de technische voorzieningen, het Minimaal Vereist Eigen Vermogen en het Vereist Eigen Vermogen toereikend zijn vastgesteld; en
- Heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten. Ik heb mij een oordeel gevormd over de waarschijnlijkheid waarmee het pensioenfonds de tot balansdatum aangegane verplichtingen zal kunnen nakomen. De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen. Gemeten naar de wettelijke maatstaf is ten aanzien van de verplichtingen, aangaande tot balansdatum, sprake van een reservetekort. Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken is naar mijn mening niet voldoende, vanwege een beperkt reservetekort.

Rotterdam, 6 april 2010

w.g. A.B.J.M. de Hoon AAG
Verbonden aan Towers Watson

Accountantsverklaring

Aan het Bestuur van Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de in dit verslag opgenomen jaarrekening 2009 van Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken te Den Haag bestaande uit de balans per 31 december 2009 en de staat van baten en lasten over 2009 met de toelichting gecontroleerd.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de stichting is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het bestuursverslag, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. Deze verantwoordelijkheid omvat onder meer: het ontwerpen, invoeren en in stand houden van een intern beheersingssysteem relevant voor het opmaken van en getrouw weergeven in de jaarrekening van vermogen en resultaat, zodanig dat deze geen afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten bevat, het kiezen en toepassen van aanvaardbare grondslagen voor financiële verslaggeving en het maken van schattingen die onder de gegeven omstandigheden redelijk zijn.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht. Dienovereenkomstig zijn wij verplicht te voldoen aan de voor ons geldende gedragsnormen en zijn wij gehouden onze controle zodanig te plannen en uit te voeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De keuze van de uit te voeren werkzaamheden is afhankelijk van de professionele oordeelsvorming van de accountant, waaronder begrepen zijn beoordeling van de risico's van afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten. In die beoordeling neemt de accountant in aanmerking het voor het opmaken van en getrouw weer-geven in de jaarrekening van vermogen en resultaat relevante interne beheersings-systeem, teneinde een verantwoorde keuze te kunnen maken van de controlewerk-zaamheden die onder de gegeven omstandigheden adequaat zijn maar die niet tot doel hebben een oordeel te geven over de effectiviteit van het interne beheersings-systeem van de stichting. Tevens omvat een controle onder meer een evaluatie van de aanvaardbaarheid van de toegepaste grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van schattingen die het bestuur van de stichting heeft gemaakt, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken per 31 december 2009 en van het resultaat over 2009 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verklaring betreffende andere wettelijke voorschriften en/of voorschriften van regelgevende instanties

Op grond van de wettelijke verplichting ingevolge artikel 2:393 lid 5 onder f BW melden wij dat het bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Den Haag, 6 april 2010

Ernst & Young Accountants LLP
w.g. M.C. Spierings RA

Kerncijfers PMA sedert oprichting

Jaar	Deelnemers ¹⁾				Premie		Rendement	Indexatie ⁷⁾
	Actieven		Slapers	Gepensio- neerden	%		%	%
	Totaal	Premie- plichtig			Werkgever	Werknemer		
2009	23.080	22.536	9.914	4.001	¹¹⁾ 19,20 ¹²⁾ 16,40	¹¹⁾ 9,6 ¹²⁾ 8,2	16,0	⁸⁾ 2,00
2008	22.745	22.180	9.244	3.719	¹¹⁾ 19,20 ¹²⁾ 16,40	¹¹⁾ 9,6 ¹²⁾ 8,2	24,7	⁹⁾ 1,25
2007	21.932	21.508	8.377	3.487	¹¹⁾ 19,20 ¹²⁾ 16,40	¹¹⁾ 9,6 ¹²⁾ 8,2	2,4	1,75
2006	20.941	20.605	7.696	3.229	¹¹⁾ 19,20 ¹²⁾ 16,40	¹¹⁾ 9,6 ¹²⁾ 8,2	13,2	1,00
2005	20.353	19.980	7.226	3.106	19,66	10,25	15,2	0,00
2004	19.752	17.029	6.787	2.955	16,73	8,79	10,9	3,50
2003	19.102	16.344	6.662	2.796	13,8	7,33	8,7	4,25
2002	18.113	15.421	6.552	2.598	10,75	5,85	-12,0	2,75
2001	16.926	14.173	6.436	2.384	10,75	5,85	-3,9	4,00
2000	15.742	13.003	6.261	2.179	11,15	6,05	3,5	5,50
1999	14.842	12.051	6.115	1.978	²⁾ 11,15	²⁾ 6,05	7,4	¹⁰⁾ 14,50
1998	14.130	11.338	5.823	1.816	4,05	2,8	⁶⁾ 12,50	2,50
1997	13.640	10.968	5.482	1.652	4,05	2,8	15,6	2,50
1996	13.215	10.564	5.090	1.514	4,05	2,8	15,7	1,75
1995	12.734	10.262	4.821	1.571	³⁾ 4,05	3,15	12,2	2,50
1994	12.571	9.967	4.404	1.458	3,3	⁵⁾ 3,15	4,7	2,80
1993	12.292	9.539	3.861	1.395	3,3	2,45	13,6	2,75
1992	11.483	8.793	3.727	1.317	3,3	2,45	8,1	3,50
1991	10.160	7.594	3.377	1.255	3,3	2,45	9,6	4,00
1990	9.591	6.994	3.078	1.199	3,3	2,45	4,7	3,00
1989	9.134	6.448	2.719	1.137	3,3	2,45	9,8	3,00
1988	8.857	6.039	2.347	1.056	4,0	2,9	10,8	2,00
1987	8.682	5.713	1.987	991	4,3	3,1	4,8	2,00
1986	8.318	5.356	1.577	990	4,8	3,5	9,2	3,00
1985	8.065	2.975	1.455	990	5,0	4,5	11,1	3,00
1984	6.873	2.259	1.372	945	5,0	4,5	10,1	3,00
1983	6.716	2.226	1.275	906	5,0	4,5	9,9	3,00
1982	6.622	2.137	1.198	866	5,0	4,5	9,7	7,50
1981	6.402	2.030	1.154	832	5,0	6,5	9,3	7,50
1980	6.189	1.974	1.090	802	6,0	6,5	9,1	7,50
1979	6.114	1.896	1.033	764	6,0	6,5	8,9	7,50
1978	6.078	1.882	1.045	775	6,0	6,5	8,7	7,50
1977	5.961	1.833	983	729	6,6	6,5	8,7	8,00
1976	5.808	1.708	931	703	6,6	6,5	8,4	7,20
1975	5.537	1.618	821	704	6,6	6,5	8,4	7,00
1974	5.465	1.564	761	669	6,6	6,5	7,8	6,10
1973	5.397	1.544	682	630	6,6	6,5	7,4	5,50
1972	5.231	1.492	602	641	6,6	6,5	7,1	5,00
1971	5.044	1.409	548	616	⁴⁾ Vr: 6 M: 5		6,6	-
1970	4.828	1.391	619	602	Vr: 6 M: 5		6,3	-
1969	4.613	1.391	582	557	Vr: 6 M: 5		5,7	-
1968	4.507	1.363	560	536	Vr: 6 M: 5		5,6	-
1967	4.280	1.517	545	379		5,0	5,4	-
1966	4.209	1.544	511	320		5,0	5,1	-
1965	4.039	1.567	469	277		5,0	4,8	-
1964	3.991	1.582	421	251		5,0	4,7	-
1963	3.946	1.601	370	231		5,0	4,7	-
1962	3.817	1.556	351	216		5,0	4,7	-
1961		1.564	292	179		5,0	5,0	-
1960		1.590	212	184		5,0	4,8	-
1959		1.520	129	187		5,0	4,1	-
1958		1.535	32	155		5,0	4,0	-
1957		1.460	-	122		5,0	2,8	-

- ¹⁾ aantallen ultimo jaar t/m 1961: alleen premieplichtige deelnemers vermeld 1985: deelnemers-B in de regeling; 1986: toetredingsleeftijd van 30 jr. naar 25 jr.
- ²⁾ vanaf 1999: berekend over de pensioengrondslag na aftrek franchise
- ³⁾ vanaf 1995 TOP in de regeling
- ⁴⁾ periode 1957 t/m 1971: apothekersbijdrage in gulden
- ⁵⁾ vanaf 1994 incl. premie wao-hiaat
- ⁶⁾ vastrentend: t/m 1997 over de nominale waarde; m.i.v. 1998 over de marktwaarde
- ⁷⁾ Over het voorafgaande jaar. De toeslag per 1 januari 2010 over 2009 bedraagt 3,25%.
- ⁸⁾ In 2008 zijn de lonen met 4,75% gestegen. I.v.m. de kredietcrisis vindt gedeeltelijke toeslagverlening plaats.
- ⁹⁾ In 2006 en 2007 zijn de lonen in totaal met 3% gestegen. Omdat per 1 januari 2007 al een toeslag is verleend van 1,75% bedraagt de toeslag per 1 januari 2008 1,25%.
- ¹⁰⁾ Per 1 januari 1999 inclusief 12,5% extra verhoging
- ¹¹⁾ Premie % voor deelnemers geboren vóór 1950.
- ¹²⁾ Premie % voor deelnemers geboren in of ná 1950.

Begrippenlijst

Aandelen

Bewijzen van deelneming in het vermogen van een onderneming.

Actieve deelnemers

Werknemers met een dienstverband bij een van de aangesloten werkgevers, voor wie premies worden afgedragen aan PMA en die daardoor rechten opbouwen bij het fonds.

Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN)

Door het bestuur van het pensioenfonds vastgesteld document, waarin de financiële opzet, de technische uitgangspunten en het bestuursbeleid om de pensioentoezeggingen van het fonds te kunnen nakomen, wordt omschreven.

Actuaris

Verzekeringswiskundige. De actuaris controleert jaarlijks of de technische voorzieningen juist zijn vastgesteld en of de voorziening pensioenverplichtingen op voldoende veilige grondslagen is berekend.

Actuariële analyse

Berekening van waarden en verplichtingen volgens uitgangspunten van de verzekeringswiskundige.

Afkoop

Het storten van een eenmalige bedrag aan een deelnemer, ter vervanging van een maandelijks pensioenuitkering.

AFM

De AFM (Autoriteit Financiële Markten) houdt toezicht op het gedrag van iedereen die actief is op de markt van sparen, lenen, beleggen en verzekeren.

Alternatives

Beleggingen waarvan men verwacht dat de rendementsontwikkeling niet of beperkt gerelateerd is met de rendementsontwikkeling van de traditionele beleggingscategorieën.

Anw-hiaat

Inkomstenstekort doordat in 1996 de Algemene Weduwe- en wezenwet is vervangen door Algemene Nabestaandenwet. Deze wet voorziet in een uitkering voor nabestaanden voor een beperktere kring gerechtigden en met een mogelijk verlaagde uitkering ten opzichte van zijn voorganger.

AOW

Algemene Ouderdomswet, die voor iedere Nederlander voorziet in een uitkering vanaf de eerste van de maand waarin de 65-jarige leeftijd wordt bereikt.

ASKA

Associatie van ketenapotheken. Dit is de werkgeversvereniging voor ketenapotheken.

Asset Liability Management (ALM)-studie

Een onderzoek naar het verband tussen de beleggingen, de premie en de (financiering van de) pensioenregeling op langere termijn. De ingeschatte ontwikkeling van het fonds is hierbij gebaseerd op een aantal (economische) toekomstverwachtingen.

Arbeidsongeschikte deelnemer

De werknemer, die een (gedeeltelijke) WAO-uitkering (tot 2006) of WIA-uitkering (vanaf 2006) ontvangt. De pensioenopbouw wordt (gedeeltelijk) voortgezet voor rekening van het pensioenfonds.

Bedrijfstakpensioenfonds

Een bedrijfstakpensioenfonds voert de pensioenregelingen uit voor één of meer bedrijfstakken.

Beleggingsopbrengsten/rendementen

Directe: interest en dividend onder aftrek van de aan de beleggingen toe te rekenen kosten. Indirecte: gerealiseerde en ongerealiseerde waardeverschillen op beleggingen.

Beleggingsportefeuille

Het totaal van alle beleggingen in aandelen, obligaties, leningen op schuldbekentenis, deposito's en vastgoedfondsen.

Benchmark

Representatieve beleggingsindex waartegen het rendement van een belegging wordt afgezet.

BRIC landen

Brazilië, Rusland, India en China.

Compliance

Het toezicht op de interne naleving van de gedragscode en het monitoren van het gedrag van de medewerkers en bestuurders van het fonds die vallen onder de gedragscode. Het toezicht wordt uitgeoefend door een compliance officer.

Contante waarde

Waarde van toekomstige verplichtingen bepaald op huidig moment, rekening houdend met toekomstige ontwikkelingen zoals rente ontvangsten.

Credit rating

Een credit rating is een beoordeling van het vermogen en de wil van de uitgevende instelling om financiële schuldverplichtingen volledig en tijdig terug te betalen. De internationale markt voor credit ratings wordt gedomineerd door voornamelijk Standard & Poor's (S&P), Moody's Investors Services (Moody's) en Fitch Ratings Ltd. (Fitch).

Credits

Obligatieleningen uitgegeven door bedrijven.

Dekkingsgraad

Het pensioenvermogen uitgedrukt in een percentage van de pensioenverplichtingen.

Deposito's

Kortlopende leningen aan financiële instellingen met een vaste looptijd en een van tevoren vastgelegd rentepercentage.

Derivaten

Beleggingen waarvan de waarde is afgeleid van de waarde van een andere (onderliggende) waarde, zoals een aandeel of een obligatie. Voorbeelden zijn opties en futures.

Directe beleggingsopbrengsten

Opbrengsten uit beleggingen zoals interest (rente), dividenden, huren en dergelijke.

Directe beleggingen

Rechtstreekse beleggingen in bijvoorbeeld 'individuele' effecten of gebouwen.

Doorsneepremie

Premieheffing waarbij een procentuele bijdrage van de opbouwgrondslag wordt gegeven. De bijdrage wordt solidair vastgesteld, onafhankelijk van leeftijd, geslacht en burgerlijke staat.

Duration

Een rekeneenheid die de gevoeligheid weergeeft voor rente-ontwikkelingen. Dit kan zowel betrekking hebben op de waarde van de beleggingen als op de waarde van de pensioenverplichtingen.

DNB

De Nederlandsche Bank, wettelijk toezichthouder.

Ex-deelnemer

De werknemer van wie de pensioenopbouw is gestopt vóór de pensioengerechtigde leeftijd (bijvoorbeeld omdat men in een andere bedrijfstak is gaan werken) en die bij beëindiging van de deelneming zijn opgebouwd pensioen bij het fonds heeft achtergelaten.

Engagement

Het beïnvloeden van het bedrijfsbeleid op grond van de positie als belegger en de rechten die hiermee verbonden zijn.

Financieel Toetsingskader

Door DNB in het kader van de nieuwe Pensioenwet te hanteren normen met betrekking tot de financiële soliditeit.

Franchise

Het gedeelte van het salaris, dat voor de pensioen- en premieberekening buiten beschouwing blijft, omdat de AOW over dat deel reeds in pensioen voorziet.

FTK (Financieel Toetsingskader)

Benaming van het nieuwe toezichtregime dat per 1 januari 2007 van toepassing is op de financiële positie en het financiële beleid van pensioenfondsen. De nieuwe waarderingsmethoden hebben de Actuariële Principes Pensioenfondsen vervangen. Het nieuwe toezichtregime is ook verankerd in de Pensioenwet.

Futures

Een future (of termijncontract) is een financieel contract tussen twee partijen die zich verbinden om op een bepaald tijdstip een bepaalde hoeveelheid van een product of financieel instrument te verhandelen tegen een vooraf bepaalde prijs. Men komt dus een transactie in de toekomst overeen.

FVP

(Stichting) Financiering Voortzetting Pensioenverzekering. Deze stichting voorziet in (gedeeltelijke) voortzetting van het pensioen van werkloze deelnemers van 40 jaar en ouder.

Gedragscode

Op grond van toezichtswetgeving zijn pensioenfondsen verplicht om een gedragscode te hebben en een compliance officer aan te stellen. De gedragscode heeft als doel het integer handelen van het fonds en haar betrokkenen te bevorderen.

Gepensioneerden

Deelnemers die een ouderdomspensioen ontvangen of nabestaanden die een nabestaandenpensioen ontvangen.

Gewezen deelnemers

Ex-deelnemers in de pensioenregeling, voorheen vaak aangeduid met: 'slapers'. Het betreft deelnemers met premievrije rechten of arbeidsongeschikte deelnemers zinder dienstverband bij één van de aangesloten werkgevers.

High Yield

High yield betekent letterlijk: met een hoog couponrendement. Het betreft obligatieleningen uitgegeven door financieel iets minder solide bedrijven. Voor het extra risico wordt een extra rendement ten opzichte van staatsleningen en meer solide bedrijfsleningen gegeven.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Beleggingsopbrengsten waar geen geldstroom tegenover staat, bijvoorbeeld een waardevermeerdering.

Indirecte beleggingen

Beleggingen in fondsen of beleggingspools, waarbij die fondsen of pools op hun beurt investeren in directe beleggingen of in andere indirecte beleggingen (in het laatste geval is sprake van een 'fund of funds').

Inflatie

Waardevermindering van geld als gevolg van stijgende prijzen.

Infrastructuurbeleggingen

Bij beleggen in infrastructuur wordt een aandelenbelang genomen in een onderneming die een infrastructuur-asset bezit of exploiteert. Dat kan zijn sociale infrastructuur betreffen: samenwerkingsverbanden tussen de publieke en private sector waarbij de overheid de kerntaken blijft verrichten, terwijl de private sector de fysieke assets en voorzieningen opbouwt, in eigendom heeft, exploiteert en onderhoudt. Men spreekt hierbij wel van publiek-private samenwerking (PPS) of een privaat financieringsinitiatief (PFI). Het kan ook gaan om economische infrastructuur: diensten waarvoor de gebruiker bereid is te betalen, zoals transport, distributie van elektriciteit en communicatie.

Inruil

De mogelijkheid om op de pensioendatum nabestaandenpensioen in te ruilen voor een hoger of eerder ingaand ouderdomspensioen.

Kapitaalovereenkomst

Een kapitaalovereenkomst is een overeenkomst tussen werkgever en werknemer waarbij alleen de hoogte van het kapitaal (eventueel met winstdeling) bij ingang van het pensioen vaststaat. Uiterlijk op de pensioendatum wordt het kapitaal omgezet in een periodieke uitkering tegen de dan geldende tarieven. Voor de ingangsdatum van het pensioen ligt het langlevensrisico bij de werknemer. Het beleggingsrisico ligt tijdens de opbouwfase bij de pensioenuitvoerder. Een voorbeeld hiervan is de zogenaamde streefregeling, mits deze correct is vormgegeven.

KNMP

Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter bevordering der Pharmacie. Dit is de overkoepelende beroeps- en brancheorganisatie voor apothekers.

Lening (onderhandse)

Een lening, die direct tussen de lener en het pensioenfonds wordt afgesloten. Er wordt een specifieke overeenkomst gemaakt.

Levensloopregeling

Sinds 1 januari 2006 kunnen werknemers sparen in een levensloopregeling, om in de toekomst een periode van onbetaald verlof te financieren.

Liquide middelen

Geld, dat direct of vrijwel direct beschikbaar is.

Loon

Het vaste jaarloon volgens het pensioenreglement.

Loonindexatie

Ontwikkeling van de CAO-loonsverhoging van jaar tot jaar. Het loonindexcijfer wordt door het Centraal Bureau voor de Statistiek vastgesteld.

Mandaten

Overeenkomsten met externe vermogensbeheerders waarin precies is vastgelegd volgens welke normen de beleggingsportefeuilles moeten zijn ingericht.

Marktwaarde

De waarde van een belegging of verplichting op een openbare financiële markt op een bepaald moment.

Microfinanciering

Microfinanciering is de algemene verzamelnaam voor financiële diensten die met zeer kleine bedragen worden verstrekt aan de arme bevolking in ontwikkelingslanden zoals Zuidoost-Azië en Latijns-Amerika.

Middelloonsysteem

Pensioenregeling waarbij de hoogte van het pensioen is gerelateerd aan het gemiddeld verdiende salaris tijdens de deelnemingsperiode.

Nominale waarde

De waarde die op waardepapieren (beleggingsstukken) staat.

Normportefeuille

De normportefeuille vormt een normstellend kader voor de samenstelling van de beleggingsportefeuille. Zij bestaat uit een geheel van benchmarks met hun onderlinge procentuele verhoudingen binnen het geheel.

Obligaties

Bewijzen van deelneming in een openbaar uitgegeven lening. Deze bewijzen zijn verhandelbaar op de beurs.

Opgebouwde pensioenaanspraken

Het pensioen dat op grond van de deelnemingsduur en de laatste pensioengrondslag is vastgesteld.

Over the counter (OTC)

Financiële instrumenten kunnen worden verhandeld via een effectenbeurs, maar ook inter-bancair of wel OTC, dus buiten de beurzen om. Voordeel daarvan is dat meer maatwerk mogelijk is.

Overlevingstabellen

Periodiek door het Centraal Bureau voor de Statistiek gepubliceerde tabellen waaruit de overlevingsverwachting blijkt.

Outperformance

De mate waarin het werkelijk behaalde rendement boven het normrendement heeft gelegen.

Pensioengrondslag

Het deel van het vaste jaarsalaris, dat resteert na aftrek van de franchise. De pensioengrondslag vormt de basis voor de berekening van het pensioen en de pensioenpremie.

Pensioenvermogen

Het totale vermogen van het pensioenfonds dat aanwezig is ter dekking van de pensioenverplichtingen.

Pensioenverplichtingen

De contante waarde van alle opgebouwde pensioenrechten op basis van de deelnemingsjaren.

Pension Fund Governance

Goed ondernemerschap, onder andere integer en transparant handelen door het bestuur, alsmede goed toezicht hierop, en het afleggen van verantwoording over het uitgeoefende beleid en het toezicht daarop.

Performance

Wordt in dit jaarverslag doorgaans gebruikt om de rendementsontwikkeling aan te geven.

Premie

De jaarlijkse bijdrage van de werkgevers en de werknemers aan het pensioenfonds. De premie is een percentage van de pensioengrondslag.

Premieovereenkomst

Een premieovereenkomst is een overeenkomst tussen werkgever en werknemer waarbij primair een afspraak wordt gemaakt over de hoogte van de premie die periodiek ten behoeve van pensioen beschikbaar wordt gesteld. Zowel het langlevensrisico als het beleggingsrisico kunnen voor de ingangsdatum van het pensioen bij de werknemer liggen, maar kunnen ook direct na toekenning van de premie worden verzekerd.

Premiereductie

Een korting op de premie.

Rekenrente

Percentage dat bij actuariële berekeningen wordt toegepast als verondersteld reëel rendement op de beleggingen.

Renteswap

De renteswap wordt in het algemeen gebruikt om renterisico's te beheersen of af te dekken, of om een gewenste rentepositie in te nemen. De meest gebruikte term voor de renteswap is Interest Rate Swap (IRS). De renteswap is een ruiltransactie die geschiedt op een internationale financiële markt, waarbij leningen gedurende de looptijd, of een deel van de looptijd, tegen elkaar worden geruild. De koper betaalt een korte rente en ontvangt een lange rente, of omgekeerd.

SAS70

Dit is de afkorting van 'Statement on Auditing Standards number 70' en betreft een door het American Institute of Certified Public Accountants opgestelde norm voor certificering van de procesbeheersing. Een SAS70 type 1 rapport biedt een gedetailleerde beschrijving van de wijze waarop een organisatie op een bepaald moment de kwaliteit van haar dienstverlening waarborgt. Bij een type 2 rapport gaat het ook over de effectieve werking gedurende een periode van minimaal een half jaar.

Small caps

Aandelen van kleinere ondernemingen.

Solvabiliteit

Het vermogen om op langere termijn aan de pensioenverplichtingen te kunnen voldoen.

SRI

Social Responsible Investments. SRI combineert de financiële doelstellingen van de belegger met de zorg voor sociale, milieu en ethische aspecten. SRI neemt zowel de financiële behoeften in beschouwing als de invloed van de belegging op de maatschappij.

Sterftetrend

Onder het FTK wordt rekening gehouden met de toename van de overlevingskansen van de verzekerden. De voorziening pensioenverplichtingen inclusief de voorziening omrekening overlevingstafels wordt hiertoe verhoogd met de zogenaamde 'sterftetrend'. Deze sterftetrend wordt bepaald door bij de afwikkeling van de verplichtingen in de periode tot en met 2050 de overlevingskansen langzaam te laten toegroeien naar de overlevingskansen uit de tabel CBS 2050. Voor de verplichtingen voorzover deze vervallen na het jaar 2050 wordt uitgegaan van de overlevingskansen uit de genoemde tabel.

Tactische allocatie

Het iets méér of iets minder beleggen in een categorie dan volgens de normportefeuille, afhankelijk van ontwikkelingen op de geld- en kapitaalmarkten.

Toeslagverlening

Voorheen vaak aangeduid met de term 'indexatie'. Toeslagverlening betreft het percentage waarmee de ingegane pensioenen en opgebouwde rechten jaarlijks worden verhoogd volgens een besluit van het bestuur.

Uitkeringsovereenkomst

Een uitkeringsovereenkomst is een overeenkomst tussen werkgever en werknemer over een uitkering over een bepaalde hoogte die vanaf een bepaalde leeftijd wordt ontvangen. Afhankelijk van het salaris en/of diensttijd wordt een bepaalde aanspraak op een uitkering opgebouwd. Zowel het langlevensrisico als het beleggingsrisico ligt altijd bij de pensioenuitvoerder. Een voorbeeld van een uitkeringsovereenkomst is een eindloonregeling of een middelloonregeling.

Uitruil

De mogelijkheid om op de pensioendatum het opgebouwde nabestaandenpensioen om te zetten in een toeslag op het ouderdomspensioen.

Underperformance

De mate waarin het werkelijk behaalde rendement onder het normrendement heeft gelegen.

Vacatiegeld

Vergoeding die wordt toegekend aan de bestuursleden, leden van de beleggingscommissie, de Deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan voor het bijwonen van vergaderingen.

Valutakoersen

De waarde van buitenlands geld in relatie tot de euro.

Vastgoed

Woningen, kantoren, bedrijfspanden en winkels. Bij directe beleggingen in vastgoed zijn de panden zelf in bezit. PMA heeft alleen indirect vastgoed: dat zijn aandelen in maatschappijen die in vastgoed beleggen.

Vastrentend

Rentepercentage dat gedurende een bepaalde periode (looptijd) van bijvoorbeeld leningen constant blijft.

Vastrentende waarden

Beleggingen waarvan de directe opbrengst vooraf vaststaat.

Verplichtstelling

Op grond van een Besluit van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (Verplichtstellingsbeschikking) zijn alle werknemers in de bedrijfstak verplicht deel te nemen aan de pensioenregeling van het bedrijfstakpensioenfonds.

Visitatie

Dit is een vorm van intern toezicht in het kader van Pension Fund Governance waarbij tenminste éénmaal per drie jaar aan een zogenaamde visitatiecommissie opdracht wordt gegeven om het functioneren van het bestuur te bezien. Een visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur en bestaat uit ten minste drie onafhankelijke deskundigen.

Voorziening Pensioenverplichtingen (VPV)

Het bedrag dat op een bepaald moment aanwezig moet zijn om, tezamen met de toekomstige inkomsten, aan de (toekomstige) uitkeringsverplichtingen volgens het pensioenreglement te kunnen voldoen.

VPL

Op 1 januari 2006 is de Wet aanpassing fiscale behandeling VUT/prepensioen en introductie levensloopregeling (Wet VPL) van kracht geworden. Het uitgangspunt van deze wet is dat de werknemer pas op 65-jarige leeftijd stopt met werken. De werknemer mag wel eerder met pensioen gaan dan bij 65 jaar, maar het pensioen moet dan actuair herrekend worden. Voor werknemers die op 31 december 2004 55 jaar of ouder zijn, maakt de wet een uitzondering. Voor hen geldt dat bepaalde VUT- en prepensioenregelingen mogelijk blijven.

Vreemde valuta

Buitenlandse geldsoorten.

Vrijstelling Wet Bpf

Vrijstelling om deel te nemen aan de pensioenregeling die door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (op verzoek van sociale partners) is verplicht gesteld voor een bedrijfstak. Over vrijstelling wordt door het bestuur van het pensioenfonds beslist.

Waardeoverdracht

De opgebouwde pensioenen die door het pensioenfonds van de oude werkgever worden overgedragen aan het pensioenfonds van de nieuwe werkgever. Dit kan collectief plaatsvinden (voor alle werknemers van een onderneming) of individueel.

WIA

Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen (WIA). Deze wet vervangt sinds 29 december 2005 de Wet op de Arbeidsongeschiktheid (WAO). De WIA kent twee aparte regelingen: de WGA (Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten) en de IVA (Inkomensverzekering Volledig Arbeidsgeschikten)

Waarderingsgrondslagen

Uitgangspunten voor de berekening van de waarde van de beleggingen, vorderingen, pensioenverplichtingen en overige verplichtingen.

Zakelijke waarden

Beleggingen in aandelen en (bij PMA alleen indirect) vastgoed.

Z-score

Mate waarin het werkelijke rendement van het pensioenfonds afwijkt van het rendement van de benchmarks in de door het bestuur vastgestelde normportefeuille. Een Z-score geeft een indicatie van het vermogensbeheer van een pensioenfonds. Een positieve score houdt in dat de werkelijke rendementen in de afgelopen vijf jaar beter waren dan de ontwikkeling van de benchmarks, een negatieve score het omgekeerde. De Z-score berekening wordt separaat door de accountant gecontroleerd.

